

ULUSAL HAKEMLİ DERGİ

<http://dergipark.gov.tr/mikad>

NİĞDE/ TÜRKİYE

NİĞDE ÖZEL SAYI

MIKAD

*Cilt 4
Özel Sayı
Ekim 2020
ISSN: 2587 - 1331*

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi
(MİKAD) Cilt: 4- Özel Sayı:
Ekim 2020 ISSN: 2587-1331

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD), yılda iki defa yayımlanan ulusal (Türk Dünyasını kapsayan) hakemli bir dergidir.

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi, Türk Dünyasının dergisidir. Dergimize, Türkçe (tüm lehçelerinde) makale kabul edilmektedir.

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi'ne gönderilen ve/veya dergide yayımlanan yazılara ilişkin her türlü yasal sorumluluk, yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

Editörden

Kurullar
Hakemler

Makaleler

Sibel YILDIZ KISACIK	Surre Alayları Ve Kâbe Örtüleri: Niğde Müzesi Kâbe Örtüleri Örneği	(1-16)
Hüseyin BALI	Niğde Müzesindeki III.Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemine Ait Sikkeler	(17-29)
Murat SAKARYA	Krifçe'den Yeşilburç'a	(30-44)
Yaşar KAYA Kübra İNAN	Suçta Ve Suçluya Toplumsal Damga: Niğde İli Örneği	(45-61)
Mesut SÖNMEZ	1476 Tarihli Vakıf Defterine Göre Niğde'de Kullanılmış Lakap Ve Unvanlar	(62-70)
Nevzat TOPAL	Ali Ertuğrul'a Göre Niğdeli Kadı Ahmed'in El-Veledü's-Şefik Ve'l-Hâfidü'l-Halîk'ı	(71-87)
Emin SELAMOĞLU	Niğde Panoraması	(88-114)
Niğde İli İle İlgili Yayımlanmış Başlıca Eserler		(115-125)

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi
(MİKAD) Cilt: 4- Özel Sayı:
Ekim 2020 ISSN: 2587-1331

EDİTÖRDEN

Kıymetli araştırmacılar,

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD), yılda iki defa yayımlanan ulusal hakemli bir dergidir. Dergimiz “**TÜBİTAK ULAKBİM Dergi Park Sistemi**” bünyesinde hizmet vermekte olup dergimizde yayımlanan yazılara ilişkin her türlü sorumluluk yazarına aittir.

Dergimiz, hiçbir resmi ya da gayri resmi kurum veya kuruluşun yayın organı değildir.

Millî Kültür Araştırma Dergisi, Sosyal ve Beşeri alanlarda yapılan çalışmalarını Kabul etmektedir. Bu çerçevede dergimizde **Beşeri Bilimler** (Antropoloji, Arkeoloji, Dil Bilim, Edebiyat Araştırmaları, Psikoloji, Tarih, Sanat Tarihi, Sosyoloji, Dini Araştırmalar, Felsefe), **Eğitim Bilimleri**, **İktisadi ve İdari Bilimler** (Ekonomi ve İşletme, Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimleri ve Uluslararası İlişkiler), **Sosyal Bilimler** (Coğrafya, Çok Disiplinli Bilimler, İletişim, Kütüphanecilik, Bilgi ve Belge Yönetimi, Turizm) ve **Sanat** sahalarında kaleme alınan makale, tanıtım yazıları ve çeviri yazılara yer verilmektedir.

Dergimiz dördüncü yılını doldurarak yedi sayı yayımlamıştır. Dergimizin bu sayısı ise “Niğde Özel Sayısı” olarak yayımlanmaktadır. Dergimizin bu sayısında 6 adet makale, 1 adet Niğde Panoraması ve “Niğde İli İle İlgili Yayımlanmış Eserler” olmak üzere 125 sayfadan oluşmaktadır.

Niğde ilimizin tarihçesine bakacak olursak;

Roma İmparatorluğu Zamanı

M.Ö. 30 – M.S. 395 yıllarını kapsayan Roma devrinde Niğde bölgesi tarihinin en önemli konumlarından birini yaşamıştır. Bu dönemde Tyana (Kemerhisar Kasabası) çevresinde yoğun bir yapılaşma görülür. Saraylar, mabetler, su kemerleri ve yerleşim birimleriyle oldukça büyük bir kent konumuna getirilmiştir.

M.S. 395 yılında ise Anadolu Bizans hükümdarlığı altına girmiştir. Özellikle Kapadokya ve Ihlara Bölgesi bu dönemi yansıtır. Niğde bölgesi Bizans hükümdarlığında iken Sasani, Pers ve Arapların istilalarına uğramıştır. Tyana kenti 931 yılındaki Arap İstilasını sonucu büyük ölçüde yıkılmıştır. Bu dönemin en güzel ve görkemli eserlerinden birisi Gümüşler Kasabası yakınındaki Gümüşler Örenyeri ve Manastır'dır.

Millî Mücadele Dönemi

Coğrafi konumu itibarıyla Niğde, Akdeniz bölgesini Orta Anadolu'ya ve Sivas başyaylasına dolayısıyla Doğu Anadolu'ya, Ereğli ve Ankara yolları ile de Batı ve Karadeniz bölgelerine bağlayan

iki çok önemli boğazı kontrol altında tutmakta idi. Bunlardan birincisi Gülek Boğazı, ikincisi ise Zamantı-Yahyalı yolu idi.

Çukurova bölgesi işgale başlanır başlanmaz Niğde’de bulunan 41’nci Tümen’in mevcut askerleri ve Niğde, Bor ve Pozantı gönüllülerinin oluşturdukları Kuvayı Milliye, Pozantı’nın olası bir işgale karşı muhafazası için bölgeye yerleşti. Stratejik noktaları kontrol altına aldı ve buradan gelecek herhangi bir düşman saldırısını bertaraf etmeye hazır bir konuma geldi. Bu iyi tahkimat ve konuşlanma sayesinde bu bölgeden düşman girememiştir.

Pozantı’da alınan bu tedbirlerin diğer bir geçiş yolu olan Zamantı-Yahyalı yolu üzerinde de alınması gerekiyordu. Fransızların Kozan’ı ele geçirdikten sonra yukarıdaki yol ile Aladağları aşip Orta Anadolu’ya girecekleri anlaşılınca, hemen bu bölgede faaliyetler başladı. Aladağların gerek güneyi, gerekse kuzeyinde hızlı bir harekete girişildi.

1920 yılı Kasım ayı başlarında Yahyalı’da adı geçen yolu kontrol altında tutacak 50 kişilik bir birlik oluşturuldu. Bu birliğin komuta kademesi, askerinin bir kısmı ile silah ve mühimmatını Niğde ‘den temin ediyordu.

Fransızların ilerleme ihtimalleri arttıkça bu yoldaki tahkimat ve alınan tedbirlerde artıyordu. Nitekim 20’nci Kolordu Komutanı A. Fuad Bey’in Çukurova Bölge Komutanı Kemal Bey’e verdiği emirde;

“Niğde Bölgesinde tertip edilen müfrezeler, kararlaştırıldığı gibi Karaisalı bölgesine gideceklerdir. Yahyalı’da bir nizamiye bölüğü ile milli müfrezeler, sis dolaylarına hareket edeceklerdir...” Alınan bu tedbirlere rağmen, bazı Ermenilerin öncülük ettiği bir grup Fransız öncü birliği Ulupınar Köyü yakınlarındaki bir mağaraya kadar ulaşabildiler ve burayı karakol yaparak bir müddet burada kalmaya çalıştılar. Bunu haber alan 41’nci Tümen Komutanlığı, Şükrü Efendi komutasındaki bir taburu bölgeye gönderdi. Anılan birlik Yahyalı’ya ulaşınca Ulucami yanındaki medreseyi kendisine karargâh yaptı, çevre köyler, aşiretler ve Yahyalı ahalisini teşkilatlandırarak bir strateji hazırlamaya başladı. 41’nci Tümen Komutan Yardımcısı Yarbey Mümtaz Bey’in bölgeye gelip komutayı ele almasından hemen sonra başlayan çatışma kısa sürede başarıya ulaştı, düşman askeri imha edilmişti. Fransızlara yardım eden Ermenilerin pek çoğu bu çatışmada Fransızlarla birlikte muamele gördüler, geriye kalanlar ise bölgeyi terk ettiler.

Stratejik olarak bu askeri tedbirleri başarıyla uygulayan Niğde teşkilatı aynı zamanda bölgede meydana gelebilecek anarşik eşkıya hareketlerine karşı da icabeden tedbirleri aldı. Bu suretle Niğde ve civarında Türkiye geneli itibarıyla yüksek bir ortalamada bulunan gayr-i müslimlerin olası taşkınlıkları ve iç isyanlarına karşı da gereken tedbirler alınmıştı.

Bilindiği üzere bu dönemde cepheye eksikliği hissedilen yegâne şey, mühimmat ve erzak idi. Bunların temini hususunda Büyük Millet Meclisi tarafından ilan edilen Tekâlif-i Milliye Kanunu herkesin malumudur. Bu büyük ihtiyaç, bütün yurt çapında hamiyetperver insanlarımız tarafından karşılanmaya çalışıldı. Bu hususta da Niğde üzerine düşen vazifeyi hakkıyla yerine getirdi. Gıda maddeleri olarak özellikle buğday, arpa, baklagiller, soğan vs. gibi temel besin maddeleri ihtiyaç

duyulan yerlere gönderildi. Niğde'den yapılan bu hayati destek Mustafa Kemal tarafından yollanan takdirnamelerle ödüllendirilmiştir.

Niğde'den yapılan lojistik destek sadece gıda maddeleriyle sınırlı kalmadı. Nakil vasıtaları, araç-gereç ve giyecek maddeleriyle de devam etti. Niğde'nin yetiştirdiği emekli veya terhis olmuş subay, er vs. askerlerde gönüllü birlikler olarak Batı ve Adana cephelerinde vuruşmuşlardır. Niğde, gerek Heyet-i Temsiliye döneminde, gerekse Türkiye Büyük Millet Meclisi döneminde Anadolu hareketini gönülden desteklemiş ve bu desteğini Sivas ve Ankara'ya gönderdiği delegelerle de ispatlamıştır.

Tarihin İlk İzleri

Niğde'nin tarihi ile ilk buluntular, Neolitik döneme (M.Ö. 7250-5500) rastlar. Bunlar Bor Bahçeli Kasabası Roma Havuzu yakınındaki Köşk Höyük'ten ve Bor Pınarbaşı Höyüğü'nden çıkartılan eserlerdir. Anadolu'da Hitit dönemi olarak isimlendirilen M.Ö. 2000-7000 yıllarına ait eserler ise Kömürcü Köyü Göllüdağ Örenyeri'nden çıkartılmıştır. Helenistik dönemde ise (M.Ö.330-30) Niğde bölgesi Büyük İskender'in komutanlarından Eumenes'in kurduğu Bergama Krallığı'na dâhil olmuştur. Tepe Bağları ve Ulukışla Porsuk Höyük kazılarında bu döneme ait eserler çıkartılmıştır.

Türklerin Egemenliği Başlıyor

1166 ve onu takip eden yıllarda Niğde yöresi Türklerin eline geçmiştir. Özellikle Anadolu Selçuklulardan I. Alaeddin Keykubat zamanında parlak bir dönem daha yaşanmıştır. Dönemin valisi Zeyneddin Beşare'nin yaptırdığı Alâeddin Camii (1223) ve daha sonra yaptırılan Hüdavend Hatun Türbesi (1312) dönemin günümüze bıraktığı miraslardandır.

Anadolu Selçukluları Kösedâğ Savaşında (1243) Moğollara yenilince bölge Moğolların uç beyliği olan İlhanlıların idaresine geçmiştir. 1357 yılında ise Karamanoğulları bölgenin yeni sahibi olmuşlar ve Akmedrese'yi yapmışlardır. (1409)

1471 yılında ise Fatih Sultan Mehmet Karamanoğullarını yenilgiye uğratarak Niğde'yi ve diğer bölgeleri almıştır. Osmanlı döneminde Niğde eski önemini büyük ölçüde yitirmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla 1923 yılında il statüsüne kavuşmuştur.

Cumhuriyet Dönemi

Osmanlı'nın çöküş dönemi ile başlayan ve çok uzun zamandır süregelen kargaşa ve belirsizlik, Milli Mücadele ile başlayan, Cumhuriyetle devam eden yeni dönemde son buldu.

Cumhuriyetle başlayan istikrar, bütün Türkiye'de olduğu gibi, Niğde'de de bayındırlık, eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel alanlarda büyük gelişmeleri beraberinde getirdi.

Büyük bir kasaba görüntüsünde olan Niğde Merkezi Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yapılan değerli çalışmalarla çehresini değiştirmeye başladı. Atatürk ve O'nun kurduğu Cumhuriyeti gönülden benimseyen, her zaman ona desteğini devam ettiren İllerin başında Niğde gelmektedir.

Cumhuriyetin ilan edildiği gün, bu mutlu günü top atışlarıyla kutlayan ilk şehir Niğde'dir (T.C. Niğde Valiliği).

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi ise Türkiye'nin Niğde ilinde bulunan bir devlet üniversitesidir. 3 Temmuz 1992 tarih ve 3837 sayılı kanunun ek 22. maddesine göre 11 Temmuz 1992 tarihinde Niğde Üniversitesi adıyla kurulmuştur. Ağustos 2016'da üniversiteye Ömer Halisdemir'in adı verilmiştir.

Genelde ülkemizin, özelde üniversitemizin ve yaşadığımız kent olan Niğde'nin gelişimine, tanıtımına, kültürüne, geleneklerine ve sosyal hayatına akademik bir katkıda bulunmak ve bu konudaki bilimsel çalışmaları özel bir sayıda toplamak amacıyla çıkardığımız bu sayıda çalışmaları olan bilim ve düşün insanlarına teşekkürlerimi sunuyorum.

Dergimizin sonraki sayılarında siz değerli araştırmacıların yazar ve hakem olarak katkılarını bekliyorum, saygılarımı sunuyorum.

Editör
Prof. Dr. Bülent KARA

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi
(MİKAD) Cilt: 4- Özel Sayı:
Ekim 2020 ISSN: 2587-1331

Editör: Prof. Dr. Bülent KARA Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Editör Yardımcısı: Gürkan BAYINDIR Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Ziya AVŞAR Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Abdullah KORKMAZ İnönü Üniversitesi

Prof. Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Yüksel METİN Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. Tarık SEVİNDİ Aksaray Üniversitesi

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Faruk ÇOLAK Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet KARTAL Osmangazi Üniversitesi

Prof. Dr. Bayram ÜNAL Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Veysel BOZKURT İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Yaşar KAYA İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Turgut KOÇOĞLU Erciyes Üniversitesi

Doç. Dr. Gökhan TUNÇ Anadolu Üniversitesi

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Hikmet KORAŞ Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Bekir ÇINAR Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN Ege Üniversitesi

Prof. Dr. Metin ÖZKUL Süleyman Demirel Üniversitesi

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi

(MİKAD) Cilt: 4- Özel Sayı

Ekim 2020 ISSN: 2587-1331

Prof. Dr. Gencay ZAVOTÇU	Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice İÇEL	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Bibigül İLİYASOVNA İMANBEKOVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Doç. Dr. Yakup ALTAN Doç. Dr. Serdar	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Türkan BAYER ALTIN	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr. Rıza SAM	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Nevzat TOPAL	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet KAYA	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr. Hamdi DOĞAN	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Musa ERKAYA	Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZDEMİR	Kocaeli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ramis KARABULUT	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet BÜYÜKAKKAŞ	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Bayram POLAT	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet GÜRBÜZ	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İncinur ATİK GÜRBÜZ	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Savaş MARAŞLI	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hulusi YILMAZ	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Keziban PAKSOY	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZTÜRK	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gülin ÖZTÜRK	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mina FURAT	Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Millî Kùltür Araştırmaları Dergisi
(MİKAD) Cilt: 4- Özel Sayı
Ekim 2020 ISSN: 2587-1331

Dr. Öğr. Üyesi Ercan BAĞÇECİ	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ercan GEÇGİN	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sibel BULUT	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kamil Ali GIYNAŞ	Karamaolu Mehmetbey Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Elçin YILMAZKAYA	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Huriye ALTUNER	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Millî Kùltür Araştırmaları Dergisi
(MİKAD) Cilt: 4- Özel Sayı- Ekim 2020
ISSN: 2587-1331

HAKEM LİSTESİ

(Ekim, 2020, Cilt: 4- Özel Sayı)

Prof. Dr. İdris Nebi UYSAL	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Prof.Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN	Çukurova Üniversitesi
Doç. Dr. Bekir KOCADAŞ	Adıyaman Üniversitesi
Doç. Dr. Ayşe BUDAK	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet KAYA	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr. Kürşat KOÇAK	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Gülin ÖZTÜRK	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Savaş MARAŞLI	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Abdullah ÖZDAĞ	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şenay ATAM	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Dr. Bülent ÖZTÜRK	Gazi Üniversitesi

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD) / NİĞDE ÖZEL SAYISI

Sorumlu Yazar: Sibel Yıldız Kısacık / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sanat Tarihi,
Dr. Öğretim Üyesi. sibelyildiz39@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1976-6543

Atıf: YILDIZ KISACIK, S.(2020). Surre Alayları Ve Kabe Örtüleri: Niğde Müzesi Kabe Örtüleri
Örneği, Millî Kültür Araştırmaları Dergisi, Cilt4, Özel Sayı, 1-16.

SURRE ALAYLARI VE KABE ÖRTÜLERİ: NİĞDE MÜZESİ KABE ÖRTÜLERİ ÖRNEĞİ

Özet

Sözlüksel olarak, “içine altın ve para gibi kıymetli eşyaların yerleştirildiği kese” anlamına gelmekte olan surre ifadesi terimsel olarak her yıl hac dönemi öncesinde ramazan da Haremeyn-i Şerîfe halkına dağıtılması için yollanmakta olan para, altın ve diğer eşyaları ifade etmektedir. Surreler ve Kisvetü’ş-Şerife, Mahmil-i Şerif adı verilen özel olarak tasarlanmış ve süslenmiş prototip çadır içine konarak deve üzerinde Haremeyn-i Şerîfe bölgesine yola çıkarılırdı.

Osmanlı Devleti’nde ilk defa Surre gönderen hükümdarın Çelebi Mehmed (1413- 1421) olduğu şeklinde genel bir kanaat olsa da bu padişahın babası Yıldırım Bayezid’in (1389-1402) de 791/1389 yılında Mekke ve Medine halkı için seksen bin altın gönderdiği tespit edilmiştir. Yavuz Sultan Selim Han 1516 yılında Ayasofya Caminde yapılan törenle, Hadim’ul- Haremeyn’uş Şerifeyn (Mekke ve Medine’nin hizmetkari) ünvanını almış ve Surre Alaylarının Haremeyne gönderilmesini sürekli hale getirmiştir.

Kabe örtüleri (Kisvetü’ş-Şerife) kisve ve kuşak ve kapı perdesinden oluşmaktadır. Bu örtüler Şam, Kahire ve İstanbul gibi şehirlerde dokunmuşlardır. Yenisiyle değiştirilen Kabe örtülerinin bir bölümü İstanbul’a getirilerek kayda alınmaktaydı. Eski Kisvetü’ş-Şerife örtüleri XVI. yy.’ dan itibaren, Padişah ve Devlet erkanın yanı sıra ulemaların sandukalarının üzerine örtülmekte olup cami, dergah ve hastanelere gönderilmiştir.

Kesikbaş Türbesinden, Niğde Müzesine aktarılan üç adet Kisvetü’ş-Şerife örtüsü olduğu tespit edilmiştir. Bu örtülerin iki adedi kisve diğeri de kuşak olarak değerlendirilmiştir. Bu araştırmayla Osmanlı Döneminde ki Surre Alayları ve Kabe Örtüleri çerçevesinde, Niğde Müzesinde bulunan Kabe Örtülerinin teknik, tasarımsal ve dönemsel değerlendirilmesinin yapılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Surre, Kabe Örtüsü, Mahmil, Haremeyn-i Şerîfeyn.

SURRE REGİMENTS AND KAABA COVERS: EXCAMPLE OF NIGDE MUSEUM KAABA COVERS

Abstract

The word surre, which literally means "the pouch in which valuable items such as gold and money are placed", terminically refers to the money, gold and other items sent to be distributed to the people of Haremeyn-i Şerîfeyn in Ramadan every year before the pilgrimage period. Surre and Kisvetü'ş-Şerife were put in a specially designed and decorated prototype tent called Mahmil-i Şerif and set out to the Haremeyn-i Şerîfeyn region on a camel.

Although there is a general opinion that the first ruler of the Ottoman Empire who sent Surre was Çelebi Mehmed (1413-1421), it was determined that the father of this sultan, Yıldırım Bayezid (1389-1402), sent eighty thousand gold coins for the people of Mecca and Medina in 791/1389. has been. Yavuz Sultan Selim Han received the title of Hadim'ul-Harameyn'uş Şerifeyn (servant of Mecca and Medina) with the ceremony held in Hagia Sophia Mosque in 1516 and made the Surre Regiments permanent to the Mecca and Medina.

Kaaba covers (Kıswatu'ş-Şerife) consist of a kıswa and sash and door curtain. These covers were woven in cities such as Damascus, Cairo and Istanbul. Some of the Kaaba covers replaced with new ones were brought to Istanbul and recorded. Old Kıswatu'ş-Şerife covers since the 16th century, it was covered over the sarcophagi of the sultan and the state, as well as the ulema and sent to mosques, dervishes and hospitals.

It was determined that there are three Kıswatu'ş-Şerife covers transferred from Kesikbaş Mausoleum to Niğde Museum. Two of these covers are considered as kıswa and the other as sash. With this research, it is aimed to make technical, design and periodical evaluation of the Kaaba Coverings in Niğde Museum within the framework of Surre Regiments and Kaaba Coverings in the Ottoman Period.

Keywords: Surre, Kaaba Cover, Mahmil, Haremeyn-i Şerîfeyn.

Giriş

Osmanlı Devleti tarafından kutsal atfedilen ve önem verilen Hicaz coğrafyasında: Kabe'nin bulunduğu Mekke ve Hz. Muhammed'in kabrinin bulunduğu Medine şehirleri bulunmaktadır. Mekke ve Medine'nin yer aldığı coğrafya Haremeyn-i Şerîfeyn olarak bilinmektedir.

Osmanlı Devleti'nin inanç sistemlerine olan bağlılıkları ve bölgenin stratejik öneminden dolayı her yıl kutsal mekanların bakımı, yenilenmesi, kabe için gelenekselleşmiş özel üretilmiş dokumaların ulaştırılması ve bölge insanına yardım amacıyla "Surre Alayları" düzenlenmiştir.

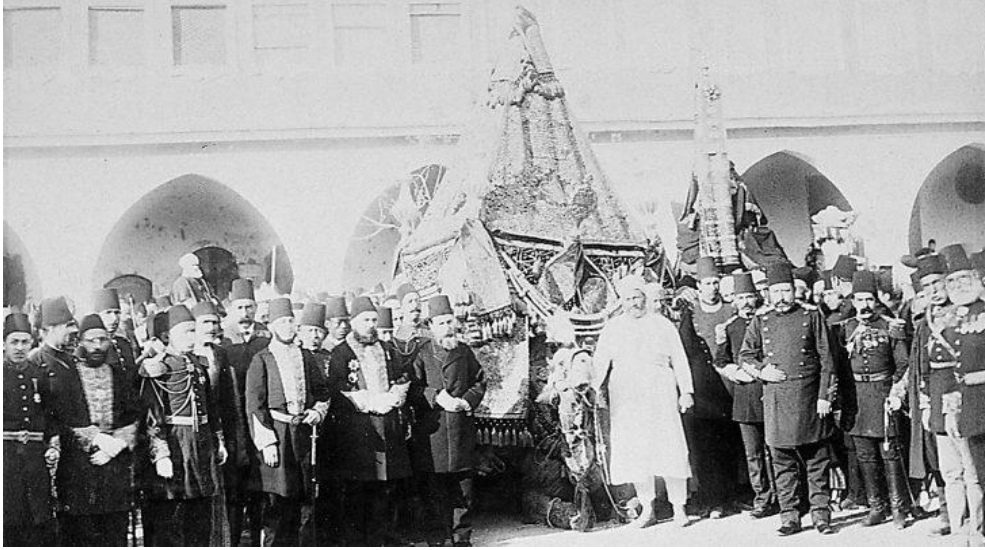
Surre Osmanlı padişahlarının her yıl Mekke ve Medine'ye gönderdikleri para ve armağanlar olarak tanımlamaktadır (TDK). Araştırmalarda genellikle kelimenin Arapçası olan Surre kelimesi kullanıldığından, bu çalışmada da Surre olarak kullanılacaktır. Osmanlı Sultanları tarafından Haremeyn-i Şerîfeyn bölgesine gönderilen Surre Alaylarına Sürreyi Hümayun denmektedir.

Surre Arapça'da para kesesi, para çıkını anlamlarını taşımaktadır. İlk surre alaylarının organizasyonu, Abbâsiler devrinden başlayarak, Eyyûbiler, Memlukler ve Osmanlılar döneminde de devam etmiştir. İslâm ülkeleri, Surre Alaylarıyla Mekke-i Mükerrreme ve Medîne-i Münevvere'de bulunan yoksullar ve görevlilere her yıl şaban ayında yardım ve hediyeler göndermişlerdir. Surre alaylarının düzenlenmesinin en önemli sebebi Kabe ve Ravza-i Mutahhara kisve ve örtülerinin değiştirilmesi olmuştur.

1. Surre Alayları

Surre, Osmanlı sarayı tarafından her yılın Ramazan ayında büyük bir törenle çıkarılırdı. Amaç Haremeyn-i Şerifeyn denilen kutsal yerlere yardım yapmaktı. Paralar surre denilen keselere konur, diğer örtüler de çok süslü bir devenin taşıdığı küçük sembolik bir çadır içine konarak gönderilirdi ki; buna Mahmil-i Şerif denirdi (Tezcan, 1992: 331). Aynı zamanda Mahmil-i Şerif, Haremeyne Surre adıyla gönderilen para ve hediyelerin yükletildiği vasıttan dolayı kullanılan bir tabirdir. Mahmil devenin üstüne çatılan, üzerine insanların oturtulup taşındığı vasıtanın adıdır. (Pakalın, 1993; II, 384). Mahfe ise bir veya iki deve, at, katır üzerine konulan iki taraflı üstü kumaşla örtülü oda gibi kafesli sepetin adıdır. (Pakalın, 1993; II, 382.)

“Mahmil-i Şerif adı verilen çadır dört cepheli ve üzeri piramidal çatılıdır. Çatının tepesine bir alem, köşelerine de altın yaldızlı aylar veya toplar yerleştirilmiştir. Bu çadır ahşap bir deve semeri üzerine monte edilir ve yüksekliği 3-3.20 m.'yi bulur. Çatıyla eteğin birleştiği yeri çepeçevre bir kuşak çevirir. Kırmızı renkli ve dival işlemeli bu kuşak kitabelidir. Surre alayının ayrıca özel sancağı ve kılıfı vardır” (Tezcan, 1992: 331).

Fotoğraf: 1. Osmanlıda Surre-i Hümayun Alayı

Osmanlılarda ilk surre alayı, Yıldırım Bâyezîd tarafından Edirne'den gönderilmiştir. Gönderilen hediyeler arasında 80.000 altın para da bulunmaktaydı. Bu miktar Çelebi Sultan Mehmed, Sultan İkinci Murâd ve Fâtih Sultan Mehmed döneminde de sürdürülmüştür. Yavuz Sultan Selim kutsal emanetleri İstanbul'a 1516 yılında getirmiş ve Ayasofya Caminde yapılan törenle halifeliği devralarak Hadim'ul-

Harameyn'uş Şerifeyn (Mekke ve Medine'nin hizmetkârı) ünvanını alarak, Surre Alaylarının Harameyne gönderilmesi sürekli hale getirilmiştir (Pakalın, 1993; II, 384; Yürekli, 2018). Yavuz Sultan Selim zamanında Hicaz bölgesinin, Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle, bölgedeki Kutsal Mekânların koruyuculuğunu da Osmanlı devleti üstlenmiştir. Mekke emirlerinin tayin ve atamalarını da daha önce Memlûklüler döneminde olduğu gibi Osmanlı Devleti sürdürmüştür (Uzunçarşılı, 1975: II, 292).

Surre Alayı günü davetliler saraya gelir ve Padişahın at üzerinde Babüssade kapısından çıkar Kubbealtı önünde atından inmesiyle törenler başlardı. Padişah tarafından Kubbey-i Hümayunda keseler, defterler ve Mekke Emirine hitaben yazılan Name-i Hümayun kızlar ağası vasıtasıyla, Surre Emirine teslim edilirdi. Sonrasında hilatlar giydirip, Kur'an- ı Kerim okunur, mahmil devesi Ahır Kethudası tarafından, yedek devede Serban Başlı tarafından, Kubbey-i Hümayun önünde dolaştırılır ve törenle yola çıkılırdı. Surre Alayı Bab-ı Hümayûndan çıkıp Hoca Paşa'ya, Bahçekapı'sı yoluyla Kireç İskelesine oradan hazır olan Çektiri'ye girilerek Üsküdar'a geçilir kara yolu ile Receb'in Onikisin de Hicâz'a yola çıkılırdı. Surre Alayları 1864 yılından sonra denizden vapurla gönderilmeye, Hicaz demiryolunun yapılmasından sonra ise trenle yollanmıştır (Uzunçarşılı, 2013: 36,37 ;Ateş, 1981:118,119,).

Hac kâfilelerinin uğurlanması ile Surre törenleri birlikte yapılmıştır. İstanbul suresi önce Şam'a gönderilir, Mısır'dan gelen surre Şam suresiyle birleşir ve öylece Hicaz'a giderdi. 1714 tarihinden itibaren Mısır'dan gönderilen sürreler de İstanbul'a aktararak tek merkezden surre alayının kutsal topraklara gönderimi sağlanmıştır (Kahraman, 2017: 43,49).

Fotoğraf: 2. Mahmil-i Şerif- Dolmabahçe Sarayı

Osmanlı Surre Alayları H. 1281/ M 1864 yılına kadar karadan gönderilen kâfileler, katır ve develerle gönderilirken, 1864 yılından sonra denizden vapurla gönderilmeye başlanmıştır. Hicaz demiryolunun 1 Eylül 1908'den itibaren kullanılmaya başlamasından sonra ise trenle yollanmıştır.

Osmanlı Devleti gelenekselleşmiş olan Surre Alayları sayesinde, Harameyn-i Şerifeyn bölgesinde Osmanlı siyasal gücünü, otoritesini ve aynı zamanda devlet elinin

şefkatini bölge insanına göstermiştir. Surre-i hümâyûnla gönderilen sikkeyi haseneler (bu sikkeyi haseneler arasında II. Mahmud döneminde de Dar-ül Hilafe adı verilen sikkelere halk arasında Surre Altını denmekteydi) Mekke ve Medine için harcandığı gibi yardım olarak da verilmekteydi. Surre-i hümâyûnla sikkelerle birlikte halılar, seccadeler, tespihler, Kur'an-ı Kerimler, elbiseler, kaftanlar, şamdanlar, avizeler, kumaşlar buhurdanlıklar ve buhurlar, Kabe ve Ravza-i Mutahhara kisve, iç örtüleri, kapı-pencere perdeleri, Makam-ı İbrahim'in kisve-i şerifi, Hz. Fatma türbesi örtüleri işlemeli kapı, pencere perdeleri ile kuşakları, kutsal mekanlar için yağ ve bal mumu, öd, anber gönderilmekteydi.

“Mekke ve Medine'nin onarım ve bakımı; sultan bağışlarıyla yaşayan çeşitli Arap göçebelerinin iâşeleri; İstanbul'dan Mekke'ye Hac yolunun bakımı, onarımı ve güvenliği Şam'dan Medine ve Mekke'ye değin, su ve yiyecek depolarının onarımı; Surre Emmini tarafından her yıl götürülen büyük paralar ve hediyeler; bölge halkı için gerekli olan hububat, vakıf medreseler; gönderilen yazma eserler, bütün bunlar Osmanlı devlet hazinesine her yıl çok büyük masraflara yol açmıştır” (Atalar, 1988: 292).

2. Kisvetü'ş-Şerife ve Değiştirilmesi

Arapça'da örtü için, “kesa” filinden türetilen “kisve” ismi ve Kâbe örtüsü anlamında özel bir tamlama olarak “el-Kisvetü'ş-Şerife” tamlaması kullanılmıştır (İbn Manzur, 1990'dan akt. Civelek, 2007: 848). Surre ile çadırlar içinde gönderilen örtülerin en önemlileri şüphesiz, Kisve-i Şerife denilen siyah Kâbe örtüsü, işlemeli Kâbe kapı perdesi ile kuşağı idi. Kisve-i Şerife olarak bilinen bu örtülere aynı zamanda Kâbe-i Mükerrreme Puşidesi, Sitare-i Kâbetullah-ül-Haram, Sitâre denilmiştir. Hem kapı perdesi, hem kuşağın üzerinde halifenin adı ve tarih işlemeliydi (İpek, 2017: 138). Civelek, Kalkaşandi'den yararlanarak, Kâbe örtüsünün siyah renkli ibrişimden dokunmuş, iki parça kumaştan oluştuğunu, hicab denilen yapıyı bütün olarak saran örtü ile nitak ismi verilen kuşak olduğunu, hicab üzerinde ibrişimle ve celi hatla kelime-i tevhid yazılı olduğunu, Kabetullah Kemeri de denilen nitakın üzerinde çepeçevre halis sırma ile ve celi hatla Kâbe hakkında nazil olan ayet ve son kısmında hükümdar ismi olduğunu belirtmiştir (Kalkaşandi, 2005'den akt: Civelek, 2007: 848). Kabe kuşaklarının XVI. yüzyıldaki ilk örnekleri ipekli kumaştan dokuma türündedir, XVII. yüzyıldan itibaren işleme kuşaklara geçilmiştir (Sülün, 2003: 122 akt: Tezcan, 1996: 87).

Kabe'nin üstünün deri, yünlü dokuma, Yemen kumaşı, Mısır'da dokunan kibti bezi ve daha sonra da ipekli örtülerle örtülmüştür. Mesela Cahiliye Çağında Kabe'nin üstünün deri ve yünlü dokuma, Hz. Muhammed zamanında Yemen kumaşı, Hz. Ömer ve Osman zamanında ise kibti bezi ile örtüldüğü bilinmektedir (Yılmaz, 1993:81-82).

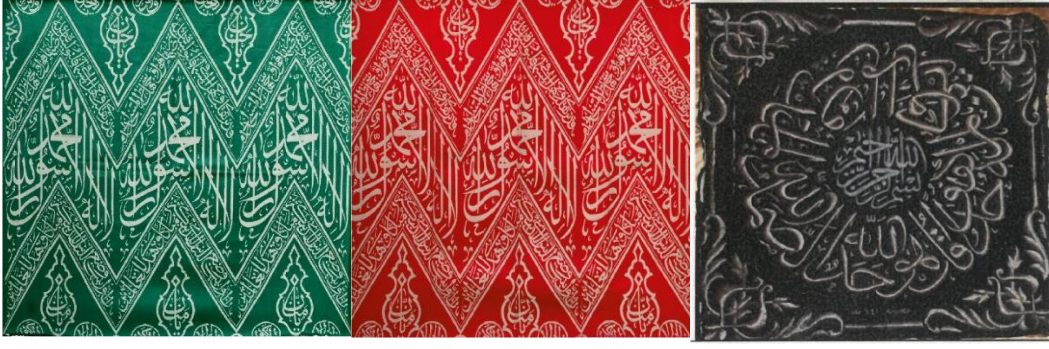
Fotoğraf: 3. Kabe Örtüsünün Serüveni

Hz. Muhammed A.S döneminden sonra gelen halifeler yeni Kisvetü'sh-Şerife'leri eskilerin üzerine serdirmekteydi. Kâbe muhafızları, Abbasi Halifesi El Mehdi'ye müracaat ederek, Kâbe tavanının çatlaması sebebiyle, eski örtülerin kaldırılmasını önerdiler. Halife El Mehdi'nin kabul etmesiyle, tek örtü kullanımı H. 160- M.782 yılından itibaren başlamıştır (Sadi Bayram, 1982: 139). Emeviler döneminde sonra Kabe örtüsü sürekli olarak ipekli kumaştan imal edilmeye başlanmıştır. Kâbe 1246'da olduğu gibi- zaman zaman örtüsüz çıplak kalsa da tarih boyunca ipek-pamuk karışımı değerli kumaşlardan dokunmuştur (Sülün, 2003:112).

Abbasi halifesi Me'mun döneminde, yılda üç kez kırmızı, beyaz ve siyah renklerde olmak üzere Kâbe örtüsü değiştirilirken, sonraları yılda bir defaya indirilmiştir. İpek örtüden kırmızı olanı arefe günü, siyah kabati örtü recep ayı başında, beyaz örtü de kadir gecesinde Kabe'ye asılmıştır (Civelek, 2007:849).

Kabe'ye örtülen örtüler beyaz, sarı, yeşil, kırmızı ve siyah renkte olmuştur (Yılmaz, 1993:81-82; Sülün,2003:112). Memlükler döneminden sonra kabe örtüsünün rengi değişmemiş, sürekli siyah olarak dokunmuştur.

Kabe kuşakları bütün halinde dokunmayıp, yapının her bir cephesine ayrı ayrı dokunmuş parçalardan oluşmaktadır. Her biri bir kenara ait olmak üzere dört parçadan meydana gelir. Kompozisyonun tertip şemasından parçaların Kabe'yi kuşatırken birleştirildiği anlaşılmaktadır (Tezcan, 1992: 332).

Fotoğraf: 4.

Fotoğraf: 5.

Fotoğraf: 6.

1258'e kadar Kâbe örtüsü, Bağdat'ta üretilip Mekke'ye gönderilmiş, 1258'den 1706'ya kadar Memlük'ler döneminde Mısır ve Suriye de hazırlanıp Kabe'ye gönderilmiş, 1706- 1860 yılları arasında ise çoğunlukla İstanbul'da dokunup, gönderilmiştir. 1860 yılı sonrasında Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik sıkıntılarla, ulaşımda gerçekleşen gecikmelerden dolayı tekrar Mısır'da üretilip Kabe'ye gönderilmiştir.

İpek, Yavuz Sultan Selim'in, kutsal yerlere gönderilen parayla birlikte Kâbe'nin iç örtüsünü göndermeyi de kendi üstüne aldığını, dış örtü, kapı perdesi, kuşak ve diğer örtülerin ise Kanuni döneminde gönderilmeye başlandığını, I. Ahmed'ten önce Mısır'da dokunan kisve'nin I. Ahmed'in ve III. Selim'in saltanatlarında İstanbul Sultan Ahmed Cami'nde, II.Abdülhamid döneminde ise Hereke Fabrikay-ı Hümayun'da dokunduğunu belirtmiştir (İpek, 2017: 136, İpek,).

1807 tarihli hatt-ı hümayunla: Kabe-i Şerif Örtüsü, Kabetullah Kemeri ve Hz. İbrahim A.S makam kisvesinin Mısır'da imali için bir nazır görevlendirilerek atamasının yapılması bu kişinin de Divan-ı Hümayun muhasebecilerinden Hoca Ahmed efendinin görevlendirilmesi ve bu örtülerin Mısır'da bulunan numunelere bakılarak yapılması, görevlilere bildirilmiştir (COA, HH, 1504/22, H. 29.2. 1222).

19. yüzyılda Kabe ve Ravza-i Mutahhara örtülerinin, zaman zaman Mısır-Kahire, Şam ve İstanbul da üretildikleri arşiv belgelerinden de anlaşılmaktadır.

Ravza-i Mutahharadaki Peygamber Efendimize ait Kisve-i Şerif perdelerinin imalatının Kuranı Kerim tilaveti eşliğinde, kurulan komisyon nezaretinde Darphane'yi Amire yanında bulunan Atik Hazine-i Şahane Dairesi üst katında, H.1304 (1887) senesinde üretilip, sevk edilmiştir (COA, HH. 65/34, 25.6. 1304).

Kisvetü'ş-Şerife 1850 yılında olduğu gibi bazı istisnai durumlarda Şam'da üretilmiştir. Şam valisi ve Arabistan Müşiri tarafından değiştirilmek üzere İstanbul'a gönderilen Mahmil-i Şerif Kisve-i Mübarekesi ve Sancağı Şerif'in yenilenmesi hususunda Meclis-i Vala kararı ve Padişahın iradesiyle tayin edilen nazır'a havale edilmiş, Nazır'ın meclise sunduğu tezkerede kabe örtüsünün (6 ay) ramazan-ı şerifin sonuna kadar yetişemeyeceğinden, Şam'da bulunan mahmil örtüsünün şevval ayında gönderilebileceğinden, örtünün resimlerinin alınarak imaline başlanarak, tamamlandıktan sonra takımlarıyla birlikte iletilmesine karar verilmiştir (COA, MVL, 232/56, H. 25.6.1266).

Eski Kisvetü's Şerife zilhicce'nin 9. günün de çıkarılıp, Kâbe Emiri ve devrin büyükleri tarafından yıkanıp, yeni örtü asıldıktan sonra, eski örtü Beytül mâla teslim edilmektedir. Emir tarafından Beytül mâl'dan satın alınan eski örtü parçaları, İstanbul'a gönderilmekte, bir bölümü de devrin büyüklerine hediye edilmekte, küçük parçalar da Kâbe bekçileri tarafından halka dağıtılmaktadır.

1847-48 yıllarında Kabe ve Ravza-i Mutahhara'dan, İstanbul'a geri getirilen Kisvetü's-Şerife, Topkapı Sarayında karantina altına alınır, karantina süresi dolduktan sonra Hırka-i Şerif dairesine nakledilirdi (COA, 107/50, 4/2/1264).

Kisvetü's Şerife muazzam, perdeyi şerife ve eftali latifesi surre alayıyla İstanbul'a döndüğünde Padişah, Sadrazam ve İstanbul Kadısı tarafından resmi bir törenle karşılanmakta ve bu merasimde üst düzey askeri görevliler de hazır bulunmuşlardır. Kafile Bahçekapısı önünde karşılanıp, hürmet ve saygı ile özel olarak hazırlanmış arabaya aktarılmıştır. Padişah ve diğer hazirun tarafından tekbir ve tahlil getirilerek. Surre Alayından alınıp arabaya aktarılan Kisvetü's Şerife, hırka-i saadet dairesine götürülerek orda bulunanlarca ilk ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Ertesi günden başlayarak üç gün süreyle hırka-i saadet dairesi ayan ve eşraf başta olmak üzere halkın ziyaretine açılmaktaydı (COA, İradeler Dahiliye, 1295/ 101769, H. 21/0/1291).

Eski örtüler, XVI. yy.' dan itibaren Padişah, Valide Sultan, Şehzâde ve devlet büyüklerinin sandukaları üzerine örtülmekte, dini yapıların duvarlarına asılmaktadır (Bayram, 1982: 139-140). Eski Kisvetü's-Şerife ve diğer örtülerin parçaları gerekli görülen kişilere verildiği gibi türbe, cami ve tekke ve dergahlara da resmi kayda alınarak teslim edilmekteydi.

Ayrıca İstanbul'a Mekke-i Mükerrreme ve Ravza-i Mutahhara'dan getirilen örtüler, hastanelerde vefat eden kişilerin cenazelerinin kaldırılması amacıyla tabutlarının üstüne puşide olarak verilmiştir. Hattı hümayunlardan, İstanbul'da bulunan Gureba, Humbarahane, Maçka, Serviburnu, Musiki Dairesi Yıldız Tophane-i Amire gibi hastanelere, Kisvetü's-Şerife parçalarından verilmiştir.

3. Niğde Müzesinde Bulunan Kabe Örtüleri

Antik adı Nahita olan Niğde'nin tarihi, Neolitik dönemden (M.Ö.7250- 5500) başlatılmaktadır. Bölgede sırasıyla Hititler, Frig, Pers, Makedonya, Roma, Bizans, Emevi, Abbasi, tekrar Bizans ve 1071'den itibaren Türkler hüküm sürmüşlerdir. Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Niğde önemli bir merkez olmuştur. Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devleti dönemlerinde şehrin önde gelen değerleri arasında ulemalar yer almıştır. Tekke ve zaviyelerin şeyhleri de ulemalar arasında değer görmüş, yönetim ve halk üstünde etkili olmuşlardır.

Niğde'deki önemli tekkelerden biri de Kemal Ümmi Mevlevi Tekkesi olmuştur. Tekke, Niğde ve çevresinde geniş bir Mevlevi kitlesi oluşturmuştur. Niğde'de bulunan Kesikbaş Şemsi Tebriz-i Türbesi de Mevleviler için önem arz etmiştir. Araştırmamızın içinde yer alan üç örtü de Kesikbaş Türbesin de sanduka örtüsü olarak kullanılmıştır. Osmanlı Devletinde Kabe örtülerinin puşide olarak, önemli görülen türbe, dergah, cami, tekke vb. yerlere, Hazine-i Hümayun Kethüdası onayıyla gönderildiği, bilinmektedir.

Araştırmamıza konu olan üç örtünün de Kesikbaş Şemsi Tebriz-i Türbesine, Hazine-i Hümayundan gönderildiği düşünülmektedir.

Kabe örtüleri ve kuşağının, 1940 yılında Kesikbaş Türbesinden, Niğde Müzesine nakledilmiştir. Örtüler Niğde Müzesi deposunda muhafaza edilmektedir.

4.5.40. ve 4.6.40. envanter numaralı örtüler jakarlı dokuma gurubuna girmektedir. İki örtüde koyu lacivert renktedir. Dokuma gerçekleşirken deseni verilmiştir. Desenlerin de kaligrafik yazı kullanılmıştır. İki örtüde Kesikbaş Türbesinde sanduka örtüsü olarak kullanılmıştır. Bu iki örtünün etrafını saran, Kabe örtüsü (Kisvet-i Şerife, hicab) olduğu anlaşılmaktadır.

4.7.40 numaralı üçüncü örtü parçası siyah zemin üzerine, sarı işlemelidir. Kumaşın üstünde yer alan yazı sarı ibrişimle işlenmiştir. İşlemenin olması, kumaşın en ve boy ölçüleri, desenleme de kullanılan tasarım şablonu ve Ravza-i mutahhara kuşakları kırmızı zemin üzerine işlemeli olduklarından, bu parçanın Kabe kuşağı (Kabetullah Kemer-i nitak) olduğunu göstermektedir.

Örtü A.

Envanter Numarası: 4.5.40.

Bulunduğu Yer: Niğde Müzesi

Dönem: 19. yy.

Ölçüleri: 2.85 cm × 85 cm

Malzeme: Kalın İpek ve keten karışımı

Teknik Özellikleri: Jakarlı Dokuma- Damask
(Şam işi- Şam Kumaşı)

Üretim- Kullanım Şekli: Kisve-i Şerife.

Fotoğraf: 7. 4.5.40 Envanter Numaralı Kisve-i Şerif örtüsü.

Açıklama: Genel olarak dokuma kondisyonu fazla yıpranmamıştır. Kumaşın bazı bölgelerinde sökûlmeler ve yırtılmalar oluşmuştur. Sökûlen bölgelerdeki çözgü ve atkı ipliklerinin mukavemetleri azalmış ve kopmalar oluşmuştur. Ayrıca kumaşın renk haslığında bozulmalar görülmektedir. Kumaşta oluşan bu solmalar; geçmişte kabe de ki kullanımında UV ışınlarının, lifin hücrenel yapısına ve boyaya absorbe olma etkisinden olabileceği gibi (bu etki koyu renkli kumaşlarda daha fazla görülür) örtünün bulunduğu ortamlardaki nemin, boya da oluşturduğu bozulma etkisinden olabilir.

Örtü B.

Envanter Numarası: 4.6.40.

Bulunduğu Yer: Niğde Müzesi

Dönem: 19. yy.

Ölçüleri: 1.60 × 90 cm.

Malzeme: Kalın İpek ve keten karışımı

Teknik Özellikleri: Jakarlı Dokuma- Damask
(Şam işi- Şam Kumaşı)

Üretim- Kullanım Şekli: Kisve-i Şerife.

Fotoğraf: 8. 4.6.40 Envanter Numaralı Kisve-i Şerife örtüsü.

Açıklama: Genel olarak dokuma kondisyonu fazla yıpranmamıştır. Kumaşın bazı bölgelerinde sökûlmeler ve yırtılmalar oluşmuştur. Sökûlen bölgelerdeki çözgü ve atkı

ipliklerinin mukavemetleri azalmış ve kopmalar oluşmuştur. Bu örtüde ki renk haslığı bozulmasının diğer örtüye göre daha az olduğu gözlenmektedir.

4.5.40. envanter numaralı ve 4.6.40 envanter numaralı kumaşların, dokuma tekniklerinin aynı olması, hammaddelerinin ipek-keten lifinden olması ve kompozisyon özelliklerinin aynı detayları göstermesinden dolayı, aynı kisve-i şerif için dokunmuş parçalar olduğunu düşündürmektedir.

Çözgü ve atkı saten (atlas) dokuma tekniği kullanılarak, çözgü ipliklerinin kumaşın ön yüzünde desenin ortaya çıkması sağlanır. Damask'lar genellikle tek renkli jakarlı kumaşlardır. Dokuma tekniği özelliğinden dolayı kumaşın ön yüzde desenlerin olduğu bölgeler kumaşta arka yüz etkisi oluşturur. Kumaşın arkasında ise atkı iplikleri çözgü ipliklerinin üstünde kaldığından, yüzey görünümü etkilenecek, kumaşta ön yüzü algısı oluşturmaktadır.

Kompozisyon Özellikleri:

Niğde Müzesinde bulunan Kisve-i Şerife parçaları lacivert renkte dokunmuşlardır. Kumaşların bazı bölgelerinin renk haslıklarında bozulmalar oluşmuştur. Kisvelerin 1860'dan sonra nadiren de olsa Mısır'da da koyu lacivert dokundukları bilinmektedir.

Ayrıca, İpeğ'in, Topkapı Sarayı Müzesin de yüze yakın Kisve-i Şerife parçası üzerinde yapmış olduğu araştırmada; kisveleri palmetliler, rumi madalyonlular, çift yazı bant ilaveliler, tarihliler, yazıları sade dokumalar ve lacivert zeminliler olmak üzere altı gruba ayırmıştır. Bu kumaşların 19. yüzyılda İzmit Hereke Fabrikası'nda dokunduğu belirtmiştir (İpek, 2017: 138).

Niğde Müzesinde bulunan iki kumaş parçasının da Kisve-i Şerife parçaları olduğu ve 19. yy. Hereke jakarlı dokuması oldukları anlaşılmaktadır.

Her iki örtünün desen tasarımı ve tasarımda yer alan yazılar birebir aynıdır. Dikey formda tasarlanmış olan Kisve-i Şerife parçalarında birer sıra atlamayla raport desen uygulanması, görülmektedir. 'M'harfi formunda, kumaşın alt kısmından yukarıya doğru birbirlerini takip eden, zikzak sıraları oluşturulmuştur. Desen oluşumunda kaligrafik yazıdan yararlanılmıştır. Her bir raport alanın içerisinde Cel-i Sülüs karakter de "Allah" Lafza-i Celal-i ve Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah yazıları dokunmuştur. Jakarlı dokumalarda; uygulanacak desenin dokuma raporu ve tahar planına uygun armür raporunun oluşturulması gerekir. Kumaş yüzeyine yazının aktarılabilmesi oldukça iyi çalışılmış armür raporunu gerektirir.

Kumaş yüzeyinde kaligrafik olarak oluşturulan dikey etki, zikzak sıraları ve zikzak sıralarının ortalarına yerleştirilmiş yatay kelimelerle yumuşatılmaya çalışılmıştır. Kisve parçaları yukardan aşağı asıldığı için kumaşların kompozisyonlarının, dikey tasarlandığı düşünülmektedir. Aşağıda görülen İBB envanterine kayıtlı Kisve-i Şerife ile Niğde Müzesi envanterine kayıtlı Kisve-i Şerifeler, dokuma teknikleri, renkleri, desen kareografileri ve Cel-i Sülüs yazı teknikleri olarak benzerlik göstermektedir.

Fotoğraf: 9. Selin İpek, Kisve-i Şerife örtüsü, İBB Envanter Numarası: 684.

Örtü C.

Fotoğraf: 10. 4/7/40 Envanter Numaralı Kisve-i Şerife Kuşağı- Kabetullah Kemeri- Nitak

Envanter Numarası: 4/7/40

Bulunduğu Yer: Niğde Müzesi

Dönem: 20. yy.

Ölçüleri: 87-85× 65 cm.

Malzeme: Pamuk, ipek.

Teknik Özellikleri: Saten dokuma üzerine işleme.

Üretim- Kullanım Şekli: Kisve-i Şerife Kuşağı (Kabetullah Kemeri, Nitak).

Açıklama:

Kuşak parçasının orta alanın kondisyonu iyi durumda, kenarlarında ve kumaş formunda bozulmalar söz konusudur. Kuşak parçalara ayrıldıktan sonra kenar yüzeylerine işlem yapılmadığından çözüğü ve atkı iplerinde atmalar oluşmuş. Kuşağın kenarlarında deformasyon oluşmuştur. İşlemelerin ipliklerinde sökülmeler, iplerin liflerinde ayrılmalar ve bükümlerinde bozulmalar görülmektedir. Kemer parçasının arkasına bezayağı dokuma özelliğinde telis dikilerek, yıpranma ve kumaş dokusunun dağılması önlenmeye çalışılmıştır.

Kompozisyon Özellikleri:

Yazı kuşağının bulunduğu orta alanın alt ve üst kısımlarına aynı kumaşla şeritler geçirilmiştir. Bu şeritlerden sonra kumaşın kenarlarında, birer bordür yer almaktadır. Bordürde yer alan birbirini takip eden, yazı alanına açık konumlandırılmış, münhani çizgilerin üstünde stilize edilmiş, tepelik rumi örneği olduğu düşünülen, motif sırası bulunmaktadır. Her motiften sonra bir nokta işlemesi yerleştirilmiştir.

Kabe kuşaklarının erken örneklerinde kullanılan hammaddenin ipek olduğu ve üzerinde bulunan yazının dokuma esnasında verildiği bilinmektedir. İşleme yoluyla yazının kumaşa geçirilmesi 17. yy'da görülmeye başlayan bir özellik olduğuna göre, Niğde Müzesi 4.7.40 envanter numaralı kuşak 17. yy. sonrasına tarihlendirilebilir. Kisve-i Şerife Kuşağı üzerinde "Sultan Han Mehmed" yazmaktadır. 17. yy. ve sonrasında Osmanlı Hanedanı kronolojisinde Padişah olan ve adı Mehmed olan IV. Mehmed (1648–1687), V. Mehmed Reşad (1909-1918) ve VI. Mehmed Vahdeddin (1916-1922) olan üç sultan bulunmaktadır.

Topkapı Sarayı Müzesi 24/36 envanter numarasıyla kayıtlı olan 17. yy. Kabe kuşağında Sultan II. Mustafa'nın ismi yer almaktadır. Topkapı Sarayı envanterine kayıtlı Kabe kuşağı ile Niğde Müzesi envanterine kayıtlı Kabe kuşağında kullanılan dokuma teknikleri, renkler ve yazı kuşağı tasarımı birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Lakin Topkapı Sarayı envanterine 24/36 numarayla kayıtlı kuşağın bordürleri işleme düz bir kontür çizgisiyle kapatılmıştır.

Tezcan Topkapı .Sarayı envanterinde bulunan V. Mehmed Reşad dönemine ait olan iki Kabe kuşağının yazı kartuşlarının bordüründe değişiklik olduğunu, kontürlerinin dilimli olduğunu belirtmiştir (Tezcan, 1992: 336). Niğde Müzesinde bulunan, Kabe Kuşağının bordürü dilimli ve yazı alanına bakan kısmının açık olduğu ve şeridin kumaşın renginde olduğu görülmektedir. Kuşak V. Mehmed'in Padişah ve Halifeliği dönemine ait olmalıdır.

4. Değerlendirme

Mekke-i Mükerrreme ve Ravza-i Mutahhara'ya her yıl ramazan ayında Surre Alayları düzenlenmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Halifeliği üstlenmesiyle Surre Alaylarının her yıl düzenlenmesi ve Surrelerin bölgeye Mahmil-i Şeriflerle gönderilmesi gelenekselleşmiştir. Haremeyn-i Şerifeyn bölgesine gönderilen kutsal örtüler; Mekke-i Mükerrreme ve Ravza-i Mutahhara örtüleri olarak ikiye ayrılabilir. Mekke-i Mükerrreme için üretilen Kisve-i Şerife kendi içinde üç grupta incelenebilir. Birinci grupta Kabe'nin bütün mimari formunu saran hicab ismi de verilen siyah Kâbe örtüsü, İkinci grupta hicabın üzerinde yapının bütün çevresini şerit halinde saran dört parçadan oluşan Kabetullah Kemer-i Nitak olarak da isimlendirilen Kabe kuşağı, Üçüncü grupta ise Kabe'nin kapısını örten, üstünde mutlaka dönemin Halifesinin ismi ve ayetler olan işlemeli kapı perdesidir.

Yenisıyla değiştirilen Kisve-i Şerife ve Ravza-i Mutahhara'dan getirilen örtülerin bir bölümü Hırka-i Şerif dairesine ayrılır, diğer parçalar, gerekli görülen kişilere verildiği gibi türbe, cami tekke, dergah ve hastanelere verilmekteydi. Kesikbaş Şemsi Tebriz-i Türbesinden, Niğde Müzesine aktarılan üç Kisve-i Şerife parçasının incelenmesi sonucunda;

4/5/40. envanter numaralı ve 4/6/40 envanter numaralı kabe örtülerinin jakar tezgahlarında damask tekniğinde, hicab olarak dokunmuş parçalar olduğu saptanmıştır. Hereke-i fabrikayı hümayuna jakar tezgahları 1850 yılından sonra alındığına göre, 1850 sonrasında dokunduğunu ayrıca kumaş da kullanılan lacivert renk ve tasarımdan dolayı 19.yy. ikinci yarısına ait olduğu anlaşılmıştır.

4/7/40 envanter numaralı Kabe kuşağı parçası saten dokuma tekniğinde olup üzerinde "Sultan Han Mehmed" yazmaktadır. Yazının işleme olarak 17. yy. da işleme olarak kuşaklarda yer almaya başlaması, kuşaklarda görülen bordür çizgilerinin dilimli ve uçlarının yazı alanına açık olarak yerleştirilmesi V. Mehmed Reşad döneminde görülen bir özellik olmasından dolayı, kuşak 20. yy. başlarına tarihlendirilebilir. Ayrıca kuşağın Kesikbaş Şemsi Tebriz-i Türbesinde puşide olarak kullanıldığı bilinmektedir.

V. Mehmed Reşad'ın genç yaşta Mevlevîliğe intisap ettiği, şehzadelik dönemini Meşnevî okumakla geçtiği belirtilmektedir (Cevdet Küçük, 1987: s. 421. ; İslam Ansiklopedisi, 28. Cilt, 418-422) . Mevlevi olan bir padişahın, Kesikbaş Şemsi Tebriz-i gibi Mevleviler için çok önemli olan bir dervişin türbesine puşide olarak kullanılmak üzere Kisve-i Şerife parçaları göndermiş olduğu düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Atalar, Münir. (1988). Türkler'in Kabe'ye Yaptıkları Hizmetler. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 287-292.
- Ateş, İbrahim. (1981). Osmanlılar Zamanında Mekke ve Medine'ye Gönderilen Para ve Hediyeler.
- Bayram, Sadi. (1982). Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Bulunan Kendinden Desenli, Üzeri Yazılı İki Kumaş.
- Can, Yılmaz. (1993). Kabe, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(7), (67-91). Samsun.
- Civelek, Yakup. (2007). Kabe Örtüsünün Değiştirilmesi Bağlamında Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Nüfuz Mücadelesi ve Bunun Arap Basımına Yansımaları, 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara.
- İpek, Selin. (2017). Doğumunun 1443. Yılında Hz. Peygamber Aşk-ı Nebi. C. Laforet, *Osmanlı Sultanlarının Medine-i Münevvere'ye Gönderdiği Örtüler*, (31-39): Ankara.
- İpek, Selin. (2017). Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki Haremeyn'e Gönderilen Örtüler, Haremeyn Hac-Mukaddese Yolculuk, OBB-İBB, s.133-166, İstanbul.
- Kahraman, S. Ali. (2017). Haremeyn Hac - Mukaddese Yolculuk, OBB- İBBİ, s. 41-59. İstanbul.
- Kalkaşandi, A. B. Abdullah. (2005). Subhu'l-a'sa fi Sin'ati'l-İnşa, Kahire.
- Manzur, İbni. (1990), Lisânu'l-Arab, Daru Sadr, Beyrut: c. XV, 232-33
- Pakalın, M. Zeki. (1993). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, MEB, (384-385). İstanbul.
- Sülün, Murat. (2003). Haremeyn'deki Belli Başlı Mâbedlerde Yazılı Ayetlere Dâir Mülâhazalar-1. *Muğla Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (107-130). Muğla.
- Şemseddin, Sami. (1318), Kâmus-i Turki, Dersaadet: II, 826.
- Tezcan, Hülya. (1992). Vakıf Eserlerde Karşılaşılan Kutsal Örtüler. *IX. Vakıf Haftası Kitabı*, (331-340). Ankara.
- Tezcan, Hülya. (1996), Estârü'l-Kâ'beti'l-müşerrefe, Arapçaya çev. Tahsin Ömer Tahaoğlu, s. 116, 117. İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı. (1975). Osmanlı Tarihi, *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, 2(1), (292). Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı. (2013). Mekke-i Mükerrreme Emirleri. *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, 2(59), İstanbul.
- (COA, HH. 65/34. 25.06.1034).

(COA, HH, 1504/22. H. 29.2.1222).

(COA, 107/50, 4/2/1264).

(COA, İradeler Dahiliye, 1295/101769, H. 21/0/1291).

(COA, HH. 65/34, 25.6. 1304).

Fotoğraf 1: <<https://avrasyavizyon.com/osmanlida-surre-i-humayun-alayi/>>

Fotoğraf 2:<https://www.sozcu.com.tr/hayatim/yasam-haberleri/osmanli-doneminde-istanbul/8/?_szc_galeri=>

Fotoğraf 3:<<https://www.gzt.com/mecra/kbe-ortusunun-seruveni-3547764>>

Fotoğraf4:<<https://www.aysha.com.tr/ceyrek-asirlik-ka%CC%82be-ortusu-koleksiyonerligi-tutkusu/382338/>>

Fotoğraf5:<<https://www.aysha.com.tr/ceyrek-asirlik-ka%CC%82be-ortusu-koleksiyonerligi-tutkusu/382338/>>

Fotoğraf6:<<https://www.aysha.com.tr/ceyrek-asirlik-ka%CC%82be-ortusu-koleksiyonerligi-tutkusu/382338/>>

Milli Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD) / NİĞDE ÖZEL SAYISI

Sorumlu Yazar: Hüseyin Balı / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Avrasya Araştırmaları ABD, Yüksek Lisans hsynbali06@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9500-1687

Atf: BALI, H.(2020). Niğde Müzesindeki III. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemine Ait Sikkeler, Milli Kültür Araştırmaları Dergisi, Cilt4, Özel Sayı, 17-29.

NİĞDE MÜZESİNDEKİ III.GIYASEDDİN KEYHÜSREV DÖNEMİNE AİT SİKKELER

ÖZET

Toplumların ekonomik tarihi içerisinde ticari alışverişi kolaylaştırması ve ticaretin vazgeçilmez bir ögesi olan sikkeler; toplumlar arasında da kültürel, sanatsal ve ekonomik alanda bir etkileşimin yaşanmasını da ana faktör olmuştur. Anadolu Selçuklu devletinin de 1265 yılında iktidara gelen III.Gıyaseddin Keyhüsrev hükümdarlık alameti olarak kendi adına para bastırmıştır. Anadolu Selçuklu devletinin son zamanların da sultanların iç ve dış politikada bağımsız bir yönetim yerine Moğol etkisi ve Abbasi halifeliğine bağlı bir yönetim anlayışı hakimdir. Yaşanılan bu durumda Abbasi devletinin de sikkeler üzerindeki yer alan unvan ve lakapların benzer veya aynıysa Keyhüsrev'in bastırıldığı sikkeler üzerinde de görebiliriz.

Bu çalışmanın amacı: Niğde müzesindeki III.Gıyaseddin Keyhüsrev'e ait olan sikkeler kronolojik bir sıralama yapılarak ele alınmış; yapı malzemesi ,üzerindeki yazı, görsel motif ve figürler ,basım teknikleri açısından detaylı olarak ele alınıp değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Selçuklu Devleti ,III.Gıyaseddin Keyhüsrev, Sikkeler

ABSTRACT

COINS OF THE III. GIYASEDDIN KEYHÜSREV PERIOD IN NIGDE MUSEUM

In the economic history of societies, the facilitation of trade and coins, which are an indispensable element of trade; They have been the main factor in the cultural, artistic and economic interaction between communities. The Anatolian Seljuk state came to power in 1265 III.Gıyaseddin Keyhüsrev printed money in his name as a sign of the sovereignty. In the last

times of the Anatolian Seljuk state, instead of an independent administration in the domestic and foreign policy of the Sultans, an understanding of administration based on the Mongol influence and the Abbasid caliphate was dominant. In this situation, we can see similar or similar titles and nicknames on the coins in the Abbasid state on the coins printed by Keyhüsrev. The purpose of this study is: The coins belonging to the III.Gıyaseddin Keyhüsrev in Niğde Museum were handled in a chronological order; The building material, the text on it, the visual motifs and figures were handled and evaluated in detail in terms of printing techniques.

Keywords: Anatolian Seljuk State, III.Gıyaseddin Keyhüsrev, Coins

1.Niğdenin Tarihçesi

Niğde coğrafi konum olarak İç Anadolu bölgesinin güney kesiminde ve merkezi bir alanda konumlanmış bir şehirdir. Şehrin yüksek bir kısmın da, tepelik bir mevki üzerin de kalesinin bulunduğu ve bu kalenin ne zaman iskân edildiği konusun da kesin bir bilgiye de sahip değiliz. Deniz seviyesinden yaklaşık 1200 m. yükseklikte yerleşim sağlanmıştır. Şehir kuzeybatı da Melendiz dağları ile güneydoğuda Toroslar arasındaki önemli bir geçit yeri üzerinde yer almaktadır. Hitit ve Asur yazıtlarından M.Ö 1800'den itibaren, bölgede yaklaşık 1000 yıl süreyle Hititlerin hâkim olduğu görülmektedir. M.Ö 710'da Asurluların bölgedeki Hitit egemenliğine son vermesiyle bölge Friglere geçmiştir. M.Ö 17 yılında Romalıların bölgeye gelişine kadar, Medler, Persler, İskender'in Helenistik Kapadokya Krallığı ve Bergama Krallığı gibi birçok farklı uygarlık bu yerleşim alanın da yaşamışlardır. 395 yılında Roma İmparatorluğu doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılınca Niğde, Bizans (Doğu Roma) toprakları içinde kalmıştır (investinnigde.com/).

1071 Malazgirt zaferiyle birlikte Anadolu'da başlayan ilk fetih hareketleriyle birlikte, Niğde'nin de ilk fethedilen yerlerden biri olduğu düşünülmektedir. Niğde'nin Türklerin hâkimiyetine girmesiyle birlikte şehir bir müddet Danişmentli hâkimiyetinde kalmış ve bu durumun II. Kılıç Arslan devrine kadar sürdüğü görülmektedir (Topal,2017:Öztürk,2012:18-19). Türklerin (1071) Anadolu'ya gelişi ile başlayan Selçuklu egemenliği 1308 yılına kadar sürmüştür.

Ortaçağ'larda tepe üzerinde kale içini kapsayan bir yerleşme özelliği gösteren Niğde Türk hâkimiyeti döneminde gelişti. Özellikle Selçuklu eserlerinin varlığı şehrin kale surları dışına doğru yayıldığını göstermektedir. Yâkût el-Hamevî (ö. 626/1229) Niğde'nin eski ve küçük bir şehir olduğunu söyler (Mu'cemü'l-büldân, V, 350). Şehri ziyaret eden İbn-i Battûta (ö. 770/1368-69), buranın büyük ve kalabalık bir şehir olduğunu yazarken bir kısmının viran halde bulunduğunu da belirtir. Ayrıca şehrin merkezi olarak ortasına denk gelen Karasu adlı bir ırmağın geçtiğini, bir köprü vasıtasıyla iki yerleşimin birbirine bağlandığını yazar (Seyahatnâme, I: 415).

Niğde deki ilk yerleşmenin Hititler dönemine kadar indiği ve Hitit belgelerinde adı geçen Naghita'nın burası olabileceği konusun da bilgiler ileri sürülmektedir (İslam Ans.2007:95-98).

'Niğde' adının nereden geldiği hususunda çeşitli görüşler vardır. Hititler dönemindeki Naghita, Nagidos'un Ortaçağ kaynaklarında "Nekîdâ" veya "Nekîde" şekline dönüştüğü görülür. (Yakut, v. 350) "Niğde" veya "Nîkde" tarzındaki kayda ise ilk defa XIV. yüzyılda Hamdullah el-Müstevfi'nin Nüzhetü'l-kulûb adlı eserinde rastlanır (s. 97-99). Niğde toprakları, çok eski devirler den itibaren birden fazla ve bir birin den farklı ulusların yerleşim yeri olarak kullanmaları sebebiyle önemli bir yere sahiptir. Bu durum neticesin de uzun bir tarihi geçmişe

sahip olan Niğde, bu topraklar üzerin de yaşayan uygarlıklar dan her biri kendi dönemi içerisinde de bu alanı farklı isimlerle adlandırmışlardır.

1470 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğunun kesin hâkimiyetine giren bölge Cumhuriyet dönemine kadar gelmiştir. Niğde XV. yüzyıl sonlarına doğru Memlûklerin saldırısına uğramış ve 1490'da Emîr Özbek kumandasındaki Memluk kuvvetleri Niğde'yi yağma ve talan etti. Kanûnî Sultan Süleyman İrakeyn Seferi dönüşünde Niğde'den geçmiştir. Bu vesile ile o dönem ki minyatür sanatçısı Matrakçı Nasuh Niğde kalesini ve sur dışında bulunan yerleşim yerlerini tasvir eden bir minyatür resmetmiştir (İslam Ans.2007:95-98).

2.Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi

Büyük Selçuklu devletinin 12.yy.sonlarına doğru içerisinde düşüğü siyasi karışıklıklar nedeniyle I. Süleyman Şah'ın Anadolu'ya gelip İznik'i fetih etmesiyle birlikte Anadolu Selçuklu devleti kurulmuştur. I.Süleyman Şah'ın saltanatın dan III. İzzettin Kılıç Arslan'ın saltanatına kadar olan 1204-1205 yıllarına kadar ki süreç Anadolu Selçuklu devletinin kuruluş dönemidir (Köymen,1993:71). Anadolu Selçuklu devletinin bu dönemi, Bizans imparatorluğu, haçlı seferleri, Anadolu da kurulmuş olan Beylikler ve Eyyubiler ile mücadele içerisinde de geçmiştir.1176 Miryakefalon savaşıyla Anadolu'nun Türk yurdu olduğu kesinleşmiştir (Turan,2010:75). 1205-1237 yılları arası dönem ise Anadolu Selçuklu devletinin adeta yükseliş dönemi olarak kabul edilir. Bu dönem de yapılan seferler, devletlerarası münasebetler ve ticari anlaşmalar bunun en iyi göstergesidir (Sevim,2000:159; Merçil,2011:134). 1237 yılın da II .Gıyaseddin Keyhüsrev'in Selçuklu tahtına oturmasıyla da Anadolu Selçuklu devleti ,duraklama dönemine girmiştir.1240 yılın da yaşanan Babailer isyanı, bunun ardından yaşanan Moğol baskısı ve 1243 yılındaki Köse dağ mağlubiyeti bu süreci hızlandırmıştır. Bu dönem de Selçuklu Sultanları ismen var olur iken, devlet yönetimin de ihtiraslı devlet adamları ve Moğollar etkili olmuştur (Turan,2010:423).

2.1.III. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi

Anadolu Selçuklu devletinin 1265 yılların da içerisinde düşüğü olumsuz koşulların nedeniyle IV. Kılıç Arslan Moğollar tarafından öldürülmüştür.1265 yılın da IV. Kılıç Arslan'ın oğlu III.Gıyaseddin Keyhüsrev 6 yaşın da çocuk denecek bir yaşta olmasına rağmen tahta çıkarılmıştır (Köymen,1993:71). II.Gıyaseddin Keyhüsrev'in vezirlerin de Mühezzebüddin Ali'nin oğlu Münüddin Süleyman Pervane III.Gıyaseddin Keyhüsrev'in yaşının küçük olması sebebiyle devlet yönetimin de daha çok söz sahibi olmuştur. Bu dönem de Anadolu Selçuklu devletinin yönetilmesin de söz sahibi olan en etkin kişiler Süleyman Pervane'nin yanın da Sahip Ata Fahrettin de etkilidir. Münüddin Pervane, III.Gıyaseddin öğrenim çağına gelince iyi bir dini eğitim almasını sağlamış ve ergenlik çağıın da ise ata binmek ve silah kullanmak gibi konularda eğitilmiştir. 17.Anadolu Selçuklu Sultanlığını yapan III. Gıyaseddin Keyhüsrev 1265-1282 yılların da hüküm sürmüştür (Köymen, 1993:71).

III.Gıyaseddin Keyhüsrev, kendisinden önce sultanlık yapmış olan II. GıyaseddinKeyhüsrev, II. İzzeddin Keykavus ve babası IV. Rükneddin Kılıçarslan gibi "el Sultan el Azam",Seyyidü Selatin el Arap el Acem ve Şahin şah el Muazzam ünvanlarını kullanmıştır. Ayrıca III.Gıyaseddin Keyhüsrev için Zillu'lahi fi'l alem yani Allah'ın yeryüzündeki gölgesi ifadesi kullanılmıştır (Aktaş, 2015: 201 ; Sevim - Erçil, 1995:481-482).

İlhanlı hükümdarı Abakan Han'ın ölümünden sonra yerine geçen Ahmet Teküder Anadolu Selçuklu topraklarını 1282 yılında II.Gıyaseddin Mesud ile III.Gıyaseddin Keyhüsrev arasında paylaştırdı. III.Gıyaseddin Keyhüsrev müşterek saltanata razı olmadı. Bunun üzerine Keyhüsrev Moğolların Anadolu Valisi Kongurtay ile Vezir Sahip Ata Fahrettini yanına alarak Ahmet Teküder ile görüşmek üzere yola çıkmıştır. Bu sırada Ahmet Teküder, rakibi Argun'un Kongurtay ile birleşerek kendi hanlığı aleyhine de faaliyette bulunduğunu öğrenip onlara karşı mücadele başlattı. Bu durum Keyhüsrev'in yolculuğunun gecikmesine sebep olmasına rağmen Keyhüsrev Hanın merkezine ulaşmayı başarmıştır. Ancak bu defa da Ahmet Teküder'in mücadeleyi kaybedip Argun'un Han olması planları bozdu. Yeni İlhanlı hükümdarı Argun Han Tebriz de bekleyen II.Gıyaseddin Mesud'u 1282 yılın da Anadolu Selçuklu Sultanlığına tayin etti. Tebriz den Anadoluya sultan olarak dönen Gıyaseddin Mesud önce Kayseri'de ardından Konya'da tahta çıktı. III.Gıyaseddin Keyhüsrev ise 1284 yılın da Moğollar tarafından idam edilerek öldürülmüştür (biyografi.info>kişi>III.Gıyaseddin Keyhüsrev).

Selçuklu sultanları tahta çıktıkları ilk andan itibaren Abbasi Halifelerine bağlı olarak hareket etmişlerdir. Abbasi halifelerin de sikkeler üzerine yazılan 'Ebu'l Fetih ve Burhan Emir el müminin'lakapları, Selçuklu sultanlarına vermiştir. III.Gıyaseddin Keyhüsrev ,çok küçük yaşta tahta oturmuş olsa da kendisinden önceki sultanlar gibi birçok unvan ve lakaplar kullanmıştır. Ayrıca Türk devletlerin de Sultanların hükümdarlık alametleri içerisinde de yer alan 'Sikke bastırmakta' vardır (Köymen,1993:71).

3.Nümismatik Bilimi

Toplumlar göçebe yaşamdan yerleşik yaşama katılmaları ile birlikte üretim faaliyetlerine geçmişlerdir. Bunun üzerine tarım ürünleri ve aynı zamanda hayvansal üretime dayalı bir ekonomi modeli ile birlikte, bir yaşamsal geçim kaynağı bolluğu yaşanmıştır. Üretilen ürünlerden ihtiyaç fazlasının da insanlar arasında da takas usulünün yaşandığı bir alışveriş gerçekleşmiştir. Ancak bu takas usulü bir nokta da tıkanma durumunu içine girebiliyordu; bu nedenle yaşanan bu sorunun çözülmesi gerekiyordu. Bu durumun çözümü için Braidwood alışverişte aracı olarak kullanılan bu malları korumakta yaşanan güçlükler ve malları gerektiğinde kolayca ortaya koymak aynı zaman da farklı bölgelere nakletmek zor ve zaman alan bir durum olduğu için alışverişte altın veya gümüş gibi ağırlıkta hafif değerli madenlerin, yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin Hitit Dönemi Anadolu coğrafyasında gümüş gibi bazı değerli madenlerin kullanıldığı bilinmektedir (Braidwood,1995).

İlerleyen zamanla birlikte ticarete yaşanan yoğunluk, ticari yaşamda değerli madenlerden yapılan paraların ticari alışverişte yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır. Günlük yaşamımız içerisinde de alışverişte yoğun olarak kullandığımız paranın tarihsel, sosyokültürel ve ekonomik değeri yönünden araştırılmasını yapan bilim alanı Nümismatik bilimdir. Nümismatik sözcüğü, Latince de para anlamına gelen *nūmisma* sözcüğünden gelmektedir. Tüm bu nesnelerin (paraların) çözülmesi ve sınıflandırılması, nümismatik biliminin temelini oluşturur (Artuk,1982:1). 18'inci yüzyıl sonundan itibaren Arkeoloji bilim dalının alt bilim dallarından biri haline gelen bu bilim dalı; madeni paraların (sikkelerin) tarihsel geçmişi, taşıdıkları özellikler, basım teknikleri, basıldıkları madenlerin özelliği, üzerlerinde bulunan yazı ve figürlerin analizi, paranın basıldığı dönemin ekonomik, toplumsal ve siyasal yapısının araştırılması gibi konuları kendisine ana konu olarak seçmiştir.

4.Sikkenin Tanımı ve Tarihçesi

Altın,gümüş.bakır ve bronz gibi değerli malzemelerden yapılan ,ait olduğu devletin bu malzemelerin hepsini tedavüle sokma veya toplatıp, kaldırma yetkisi olan, belli ölçü ve ağırlıklarda döküm veya darp tekniği yoluyla seri biçim de oluşturulan devletin arma ve işareti olan, alışverişte kullanılan malzemelere sikke denilmektedir. Sosyokültürel geçmiş yaşantımız eski tarihselliği içerisinde ele alındığın da anlamsal olarak sikkenin farklı anlamları vardır. Bunlar ise şu şekilde dir (Darphane .gov.tr.paranın tarihi);

1.Madeni para (değeri devlet tarafın dan belirlenen altın, gümüş, bakır, bronz vb. madenlerden yapılan paralara verilen isimdir).

2.Madeni paranın görsel formunun ve biçiminin oluşturulmasın da metal yüzeyi şekillendirici olarak kullanılan sivri uçlu sert metal malzeme.

3.Hayvanların buldukları açık alan otlamalarını sağlamak için, bir ip yardımıyla bağlanarak yere çakılan demir veya ağaç kazık.

4.Mevlevi dervişlerini kıyafetlerinin tamamlayıcı bir ürünü olarak başlarına taktıkları yüksek ve tepesi düz bir forma sahip keçe külah (www.tdk.com.tr).

Sikkeler, yazılı belgeler ve arkeolojik bulgularla incelendiğinde insanlara pek çok konuda bilgi verir. Örneğin kentlerin ya da devletlerin zenginlik, güç, idare düzeylerine ışık tutarak onların ekonomik tarihilerini aydınlatır. Devletlerin hangi coğrafyada egemenlik kurdukları ya da ticari ilişkilerinin nereye kadar uzandığı yine bulunan sikkelerle anlaşılabilir. İlk Lidya sikkeleri doğal elektrondan üretilip sabit bir ağırlığa sahip genelde bakla şeklinde, üzerinde hiçbir işaret olmayan düz, resimsiz ve çizgisel desenler ile basılmışlardır. Zamanla gelişen sikkelerin ön yüzünde devletin, yöneticinin veya gücün göstergesi olarak genelde aslan veya boğa figürlerine yer verilirken arka yüzünde ise baskı sırasında oluşan çukurlar yer almıştır (Morkholm,2000:182).Pers İmparatorluğu'nun (M.Ö.546) Batı Anadolu'ya egemen olmasıyla beraber sikke kullanımı üzerindeki Lidya hâkimiyeti de kaybolmuş, Persler ve yarı özerk İyon şehir devletleri'nin etkisiyle sikke herkes tarafından kullanılan bir para birimine dönüşmüştür (Howgego,1998:19-36).

Büyük İskender'in Asya Seferi sonucu, Perslerin Anadolu egemenliklerine son verilmiş sentez bir medeniyet olan Helen Kültürü'nün temelleri atılmıştır. Helen Dönemi'nde sikke kullanımı artarak devam etmiş, sikkelerin ön yüzlerinde genelde kral figürlerine yer verilirken arka yüzlerinde Yunan tanrıları resmedilmiştir. Yine bu dönem sikkelerinde yazı, bordür olarak figürleri çevreleyecek şekilde veya sikke yüzeyindeki boşluğu dolduracak tarzda kullanılmıştır (Biber,1996:171).

5.Niğde Müzesi

Müzeler buldukları şehirlerin coğrafi sınırları itibariyle yapılan arkeoloji kazılar neticesinde bulunan malzemelerin, şehir halkı tarafın dan müzelere getirilen ve buna benzer durumlar itibariyle müzelerin envanterine kayıt edilen tarihi ve kültürel bir değere sahip olan eserlerin, halkın kültürel ve sanatsal açıdan bilgilendirildiği mekânlar olmasıyla son derece önemli bir yere sahiptirler. Bir İç Anadolu bölgesi kenti olan Niğde, Paleolitik Çağdan günümüze

değın farklı uygarlıkların aralıksız yerleşimine tanık olmuştur. Bu duruma binlerce yıllık kültür birikiminin oluşumunda onlarca toplulukların ve uygarlıkların katkısı vardır. Bu medeniyetlerin oluşturduğu çok zengin ve ünık eserlerin; onarılması, tanıtılması ve muhafaza edilmesi müzeler sayesinde de olmuştur. Bu bağlam da, Niğde Müzesi Anadolu Arkeolojisini çok zengin ve ünık eserlerle temsil etmektedir.

Niğde’de ilk Müzecilik faaliyetleri 1939 yılında Akmedrese’de başlamıştır. II. Dünya Savaşı sırasında, İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nin deposu olarak kullanılan medrese, 1957 yılında Niğde Müzesi’nin kurulmasıyla Medresenin onarımı yapılarak, teşhir-tanzimi ziyarete açılmıştır. 1977 yılında günümüzdeki yeni binasına taşınan müzenin 20 Kasım 1982 yılında da ilk teşhir tanzimi yapılmıştır. Bu durum 16 Şubat 1999 tarihine kadar sürmüştür. Arkeolojik kazılar sonucunda elde edilen malzemelerin sergilenme ihtiyacı sonucunda, günümüz koşullarındaki müzenin teşhir ve tanzim alanının oluşumunda etkili olmuştur. (Tütao.com.detay-tanıtım). Yapılan bu düzenlemeler neticesinde Müze 20 Kasım 2001 tarihinde, yeniden hizmete sunulmuştur. Niğde Müzesi’nde, Orta Anadolu arkeolojisinin kronolojik düzenle sunulduğu 6 teşhir salonu bulunmaktadır. Eserlerin büyük bir çoğunluğunu bölgede yapılan kazılardan elde edilen buluntular oluşturmaktadır. Sikkeler Müze içerisinde 5.salonda sergilenmektedir. Bu salon iki bölüme ayrılmıştır. Bölümlerden birinde Sikkelerin teşhirinin yapıldığı bölüm, diğer bölümde ise Aksaray İhlara vadisinde bulunan mumyaların sergilendiği mumya bölümü olarak ayrılan kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde Kronolojik bir sıralamayla yer alan Grek, Helenistik, Roma, Bizans ve İslami-Osmanlı dönemi sikkelerinin bulunduğu teşhir bölümü yer alır (niğde.ktb.gov.tr).

6. III. Gıyasettin Keyhüsrev Dönemi Sikkelerinin Yapısal Özellikleri

III. Gıyas El-Din Keyhusrev (1264-1282) zamanında basılan sikkelerin yazısına bakıldığında, hat anlamında estetiğini yitirmeye başladığı görülür. Sikkeler genel itibariyle ön yüzde daire içerisinde noktalı-inci dizimli dış bükey altı yarım dairelidir. Noktalı daire içerisinde iki adet altı kollu yıldız (çiçek) arka yüzde en üstte ya rumi ya da iki adet altı kollu yıldız motifi, orta alanda ise ayrıca iki adet altı kollu yıldız (çiçek) motifleri genel uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Kıscık-Eryaman,2019:3).

Ön Yüz

Arka Yüz

Envanter No:27.3.88

Çapı:23,9

Kalınlık:1 mm

Cinsi: Gümüş

Tekniği: Darp

Yazı çeşidi: Sülüs

Çağı: Anadolu Selçuklu

Ön yüzde: Ortada bir daire içerisinde de Arapça olarak 'El-Mülkühü Lillah' etrafında da 'Muharrem Sema' yazılıdır.

Arka yüzde: Yine Arapça olarak 'Es sultan -ül Azam Gıyaseddünya Ved-din Keyhüsrev Bin Kılıç Arslan ' yazılıdır.

Ön Yüz

Arka Yüz

Envanter No:64.5.93

Çapı:23 mm

Kalınlık:1 mm

Cinsi: Gümüş

Tekniği: Darp

Yazı Çeşidi: Sülüs

Çağı: Anadolu Selçuklu

Önyüzde: Arapça olarak ortada daire içerisinde de 'El Melik-i Lillah' etrafında da 'Durube Sivas sene Sittemane' olarak okunuyor.

Arka yüzde: Noktalı daire içerisinde de 'Es sultan El Azam Gıyaseddünya Ved-din Keyhüsrev Bin Kılıç Arslan' olarak okunuyor.

Ön Yüz

Arka yüz

Envanter No:14.6.97

Çapı:24 mm

Kalınlık:1 mm

Cinsi: Gümüş

Tekniği: Darp

Yazı Çeşidi: Sülüs

Çağı: Anadolu Selçuklu

Ön yüzde: Orta daire için de altı yapraklı rozet onun içerisinde de de 'El mülk-i Lillah' yazısı ve 2 yıldız motifi var, en dış kısım da da 'Durube Ma'den Lu'lua' yazısı okunuyor.

Arka yüzde: Üç satır yazı vardır. 'Es sultan el-Azam Gıyaseddünya Ved-din Keyhüsrev Bin Kılıç Arslan' yazılıdır.

Ön Yüz

Arka Yüz

Envanter No:67.5.93

Çapı:24mm

Kalınlık:1.1 mm

Cinsi: Gümüş

Tekniği: Darp

Yazı Türü: Sülüs

Çağı: Anadolu Selçuklu

Ön yüzde: Orta da daire için de altı yapraklı rozet onun içerisinde de 'El mülk-i Lillah' yazısı ve 2 yıldız motifi var en dış kısım da da 'Durube Ma'den Lu'lua' yazısı okunuyor.

Arka yüzde: Üç satır yazı vardır. 'Es sultan el-Azam Gıyaseddünya Ved-din Keyhüsrev Bin Kılıç Arslan' yazılıdır. Orta Satır yazıları arasında da iki adet yıldız motifi yer almaktadır. Düzgün bir darp uygulaması olmaması nedeniyle arka yüzeyde yarım kalmış noktalı bir daire formu ve sikke alt kısmında yazılar çıkmamıştır. Bu sikke de görülen bu durumu, diğer sikkelerde de gözlemlemek mümkündür.

Ön Yüz

Arka Yüz

Envanter No:69.5.93

Çapı:22mm

Kalınlık:1 mm

Cinsi:Gümüş

Tekniği:Darp

Yazı Türü:Sülüs

Çağı:Anadolu Selçuklu

Ön Yüzde: Orta da Daire içerisinde de ‘El melik-i Lillah’ yazısı ve altın da çift yönlü palmet motifi, etrafında da ‘ Durube sivas ... ve sitemae ..’olarak okunur.Yazılar arasında da yıldız motifi vardır.

Arka Yüzde: ‘Es – Sultan el azam Gıyas .ed Dünya ved...Keyhüsrev bin Kılıç

...okunabiliyor. Arka yüzde de yazılar arasında da bir yıldız motifi vardır.

7.Değerlendirme

III.Gıyaseddin Keyhüsrev döneminden Konya ve Sivas’ta darp edilmiş olan dinar örnekleri bilinmektedir. Konya darplı dinarlar, H. 664, 666 ve 676 tarihli dirler. Dirhemler Konya dışında Alaiye, Antalya, Bayburt, Erzincan, Erzurum, Gümüş pazar, Kastamonu, Kayseri, Lulue, Maden şehir, Malatya, Sinop ve Sivas’ta darp edilmiştir (Teoman, 2018:160).

Bu durumda Keyhüsrev’in tahta geçtiği ilk yıllarda, dinar sikke basımı sadece Konya da darp edilmiştir. Altın malzeme olarak gümüşe göre daha değerli olması ve güvenlikte etken bir faktör olması sebebiyle sadece Konya da basımı yapılmış olabilir. Daha sonraki zamanlar da dinar yerine ağırlıklı olarak dirhem (gümüş sikke) basımı yaygın olarak ve çok farklı şehirlerde basımı gerçekleşmiştir.

III. Gıyas El-Din Keyhusrev (1264-1282) zamanında basılan sikkelerin yazısına bakıldığında, hat anlamında estetiğini yitirmeye başladığı görülür (Kısacık-Eryaman, 2019).

Keyhüsrev’in sikkelerinin dönemi içerisinde de değerlendirmesi yapıldığında kendinden önce ve sonraki sultanlara ait sikkelerle büyük oranda benzerlikler görmek mümkündür. Bu benzerlikleri sikke malzemelerin de, sikke yüzeyindeki yazı ve süsleme tarzının da aynı zaman da sikke darbinin de benzerlikleri görebiliriz. Niğde müzesinde de III.Gıyaseddin Keyhüsrev’e ait sikkelerde malzeme olarak ağırlıklı olarak gümüş malzemedeki darp tekniği uygulanarak yapılmıştır. Sikkeler üzerinde de Arapça alfabede sülüs yazı tekniğinin de bir uygulama yer

almaktadır. Sikke yüzeylerin de süsleme ve motifler olarak yıldız ve palmet süslemeleri yer almaktadır. Sikkeler ölçüsel olarak 23x1mm,24x1.1mm,22x1mm ebatları birbirlerine yakın büyüklükte dirler. İslam dünyasında devleti yöneten sultan veya hükümdarlar kendilerini ifade etmek için sikke yüzeylerin de çeşitli unvan, isim, motif ve sembolik ibareler kullanmışlardır. Anadolu Selçuklu sikkelerinde en çok yer alan anlatım tarzının yazılı anlatım olduğu görülür. Ağırıklı olarak sülüs yazı tercih edilmiş, bunun yanında kûfi, nesih ve ta'lik gibi yazı gruplarının da yer aldığı örnekler görülmektedir.

8.Sonuç

Uygarıklıkların ekonomik tarihi içerisinde de sikkeler ticari alışverişte önemli, aktif rol oynayan metalar olmuşlardır. Sikkeler, üzerinde yapılan incelemeler ve araştırmalar sonucunda da sikkenin ait olduğu uygarlık hakkında da kültürel, sanatsal ,siyasi ve ekonomik alanda önemli veriler elde etmemizi sağlayan kaynaklardır. Niğde müzesinin de III.Gıyaseddin Keyhüsrev dönemine ait sikkeler yazı formu olarak Arapça alfabe de sülüs yazı tekniği kullanılarak, yazılar arasında da altı kollu yıldız motifi ve aralarda palmetler görülmektedir. Keyhüsrev dönemi sikkelerin ön yüzleri genel olarak en dışta nokta dizilerinin olduğu onun iç kısmında Arapça alfabe de dairesel bir yazı kuşağı, yazı kuşağının iç kısmında da tam bir daire şeması, onun içerisinde de altı kollu bir rozet yer alır.

Sikkelerin ön yüzlerinde yer alan altı kollu Mührü Süleyman yıldızları bazı sikkelerde keskin hatlı çizgilerle, bazılarında ise eğri çizgilerle betimlenmiştir (Kısacık-Eryaman,2019).Altı Kollu Yıldızlar; sonsuz aşkın sembolü olarak bilinen Nergis Çiçeği, Hayat çiçeği olarak da adlandırılmaktadır (Artuk-Artuk, 1971, 379). Bu rozet içerisinde de sikkenin nerede darp edildiğine dair bilgiler bulunmaktadır. Sikkeler üzerinde deki bilgilerden yola çıkılarak, sikkelerin Sivas ve Niğde 'Maden-iLulua' darphanesinin de darp edildiğini öğreniyoruz. Sikke yüzeyinde de gerek yazı formundan gerekse yazıyı çevreleyen noktalı veya birleşik daire şemasının görseelliğinden de anlaşılacağı gibi sikkeler estetik kaygıdan uzak bir şekilde darp edilmiştir. Bu durum sikkelerin tarihlendirilmesini, darp yerlerini ve sikke yüzeyinde deki yazıların tam olarak okunmasını engellemiştir.

KAYNAKÇA

- AKŞİT Ahmet. (2007). “*Türkiye Selçukluları Devrinde Niğde Vilâyetinin Alt Birimleri ve Sınırları*”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 125-133.
- AKTAŞ Yasemin. (2015). “*Anadolu Selçuklu Sultanı III. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Saltanatının İlk Yılları*”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Journal of Social Sciences* 55: s.197- 211.
- ARTUK İbrahim ve ARTUK Cevriye. (1971). *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu*, , Cilt 1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ARTUK İbrahim.(1982) “*Nümismatik İlimi ve Faydalarına Kısa Bir Bakış*”, *Türk Nümismatik Derneği Bülteni*, Bülten No.9, İstanbul.s.1
- BATUTA İbn-i,(2004) *Seyahatnâme* (trc. A. Sait Aykut), İstanbul, I, 415;

- BIBER DE (1996). *İlişkilendirme örüntülerinin derlem temelli analizleri yoluyla dil kullanımının incelenmesi* . International Journal of Corpus Linguistics , 1 (2),s. 171-197
- BRAİDWOOD, R. (1995). *Tarihöncesi İnsan* (çev. B. Altınok). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Deneme Eleştiri ve Tarih Dizisi: 14
- Yâkût el-Hamevî, (1256). Mu'cemü'l-Büldân, tahk.: Ferid Abdülaziz el-Cündî, Dâru'IKütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1410/1990, c. II, s. 237-38.
- HOWGEGO Christoper,(1998), *Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi*. (Çev. O. Tekin), İstanbul s.12-24
- KISACIK Yıldız Sibel-ERYAMAN Mustafa,(2019) *Niğde Müzesin de Bulunan Lulua/LülüveDarplı Sikkeler* ,Arkeoloji ve Sanat Dergisi/162
- MERÇİL Erdoğan, (2011) *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, TTK. Yayınları, Ankara , s. 134-148.
- MORKHOLM Otto,(2000), *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri* (Çev. O. Tekin), İstanbul .s.182
- ÖZTÜRK Gülin, (2012), *Niğde Sancağı Merkez kasabası Asar-ı Atika Defteri*, Kömen Yayınları, Konya.s.18-19
- SEVİM Ali ,(2000), *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, TTK. Yayınları, Ankara , s. 159-180;
- TEOMAN Betül. (2018). *Konya Darplı Anadolu Selçuklu Sikkeleri*, Konya Ticaret Tarihi, İpek Yolu Dergisi Özel Sayısı, Konya, s.147-166.
- TOPAL Nevzat,(2017), *15.Yüzyılda Niğde Şehrin de İskan ve Mahalleler*, MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 15-Sayı:1, Manisa
- TURAN Osman,(2010), *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, İstanbul , s. 75-291
- TURAN Osman, (2010),*Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, İstanbul , s. 297-423;
- YILDIRIM Mustafa -TEKİN Ali ,(2018), *Side Müzesindeki Anadolu Selçuklu Dönemi Sikkeleri:II.İzzettin Keykavus ,IV.Rükneddin Kılıçarslan,II.Alaeddin Keykubat Dönemi*, İstem, Yıl:16 Sayı:31. s.47-67

İnternet Kaynakları:

- www.İslamansiklopedisi.org.tr
- www.nigde.gov.tr//il-adının-hikayesi
- www.nigde.ktb.gov.tr

- www.biyografi.info>kişi>III.Gıyaseddin Keyhüsrev
- darphane.gov.tr.paranın tarihi
- www.sesli sözlük net.sikkeler
- www.defineanlamı.com>sikke-basım-teknigi-sikke-darpı
- TDV İslam Ansiklopedisi 2007 ,İstanbul.33.cilt.S.95-98
- (Tütap.com.detay-tanıtım)

Milli Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD) / NİĞDE ÖZEL SAYISI

Sorumlu Yazar: Murat Sakarya/ Milli Eğitim Bakanlığı, Niğde Akşemseddin Bilem,
Uzman Öğretmen msakarya51@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0653-9106

Atf: SAKARYA, M.(2020). Krifçe'den Yeşilburç'a, Milli Kültür Araştırmaları Dergisi, Cilt4, Özel Sayı, 30-44.

KRİFÇE'DEN YEŞİLBURÇ'A

Özet

Bu çalışma Türkiye ve Yunanistan arasında 1923 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşması'na ek olarak din esasına göre gerçekleşen “Mübadele” sonucunda Yunanistan'ın Krifçe Köyünden Niğde İli Yeşilburç Köyüne zorunlu olarak göç eden mübadillerin göç hikâyelerinin ele alınması ve mübadelenin hala bugünkü yaşayan kuşaklarında bıraktığı izlerin değerlendirilmesidir.

Lozan barış görüşmeleri sırasında imzalanan, Türkiye'deki Rumlar ile Yunanistan'daki Müslümanların değişimine ilişkin mübadele anlaşması her iki ülke açısından da önemli sonuçlar doğurmuştur. Mübadeleden hemen önce Niğde ilinde yaşayan Türk/Müslüman ve Rum/Ortodoks grupların son derece sükûn içinde birlikte kardeşçe yaşadıkları görülmektedir. Oysaki Batı Anadolu'daki Rumlar mütareke yıllarında Patrikhane ve Yunanistan'ın kışkırtmalarıyla isyan edip çeteler oluşturarak Türk köylerine saldırılarda bulunuyorlarken dahi Niğde'de bulunan Rumlar ve Türkler birbirlerine karşı hiçbir olumsuz faaliyetin içinde bulunmamışlardır. Mübadeleyi yaşayanlardan Niğde ili Yeşilburç köyü sakinleri; Yunanistan'ın Selanik şehrine bağlı 175 kilometre uzaklıktaki Grebene kazası Krifçe (Kivotos) köyünden Yeşilburç'a göç etmişlerdir. Yapılan çalışmada özellikle Yeşilburç köyüne yerleşen mübadillerin Niğde'nin farklı yerleşim yerlerindeki diğer mübadillere göre farklı bir kültürü mübadeleyle geçmişten günümüze kadar taşıdıkları görülmektedir. Ayrıca Yeşilburç köyü mübadillerinin anlatımları doğrultusunda mübadelenin bazı yazılı kaynaklarda belirtilen mübadele süreci açıklamalarına göre eksik yönlerinin kaldığı ve sonuçta mübadele çalışmalarında mübadillerin sözlü anlatımlarının ülkemiz mübadele çalışmalarında yeterli oranda yer almadığı sonucu şeklindedir. Göç eden 1. Kuşak mübadillerin sözlü ifadeleri, onların ellerindeki belge ve bazı kayıtlar mübadelenin özellikle Yunanistan'ın kuruluş döneminden başlayarak izlemiş olduğu politika ve baskılar neticesinde zorunlu olarak gerçekleştiği şeklindedir. Mübadele sürecinde her iki ülke mübadillerinin yerleşim ve mübadele organizasyonlarında büyük sıkıntılar yaşadığı da açıkça görülmektedir. Ayrıca mübadele sürecinde oluşturulan resmi kayıtların mübadillerle günümüze kadar ulaşan bazı bilgi ve belgelerin birbiriyle tamamen uyum sağlamadığı yönündedir.

Yeşilburç köyünde mübadele sürecinde ve sonrasında boşaltılan tarihi binalar ile mekânların mübadillerin sözlü ifadeleri ve de çeşitli kaynakların karşılaştırılması sonunda köyün tarihi eserlerinin ne yazık ki önemli oranda zarar gördüğü şeklindedir. Ayrıca günümüze kadar ulaşan az sayıda kalan tarihi eserlerinse hala bakımsızlıktan zarara uğraması da söz konusu!

Yeşilburç'ta birinci kuşak mübadillerin sayısı 2015 yılına kadar bir kaç kişi kadarken artık şimdi köyde yaşayanların çoğu üçüncü ve dördüncü kuşak mübadillerden oluşmaktadır. Günlük yaşamlarında az sayıdaki yaşlıların çoğu Rumca konuşabilmektedir. Fakat günümüz Yeşilburç köyü gençleri ise artık sadece Türkçe konuşabilmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Niğde, Krifçe, Yeşilburç, Mübadele

FROM KRİFÇE TO YEŞİLBURÇ

Abstract

In addition to the Lausanne peace treaty signed between Turkey and Greece in 1923, this study is to examine the migration stories of the “exchanges” that took place on the basis of religion in addition to the

Lausanne peace treaty signed between Turkey and Greece in 1923 and to evaluate the traces that the exchanges left in their current living generations from Krifçe village of Greece to Yeşilburç village of Niğde.

The exchange agreement on the exchange of Greeks in Turkey and Muslims in Greece, signed during the Lausanne peace talks, has had important consequences for both countries.

Just before the exchange, it is observed that the Turkish/Muslim and Greek/Orthodox groups living in the province of Niğde lived together in a very peaceful and brotherly manner. However, while the Greeks in western Anatolia rebelled against the Patriarchate and Greece's instigations and attacked the Turkish villages by forming gangs, the Greeks and Turks in Niğde did not engage in any negative activities against each other. Residents of Yeşilburç village of Niğde province, who lived the exchange, migrated to Yeşilburç from the village of krifçe (Kivotos) in Grebene, 175 kilometers away from Thessaloniki, Greece. In the study, it is observed that the exchange people who settled in Yeşilburç village carried a different culture from the past to the present with the exchange compared to the other exchanges in different settlements of Niğde. In addition, in line with the statements of the Yeşilburç village exchanges, the exchange process stated in some written sources remains the missing aspects of the exchange and as a result, the oral statements of the exchanges are not included in the exchange activities in our country. Emigrating 1. The oral statements of the generational exchanges, the documents and some records in their hands are that the exchange is obligatory as a result of the policies and pressures that Greece has followed, especially starting from the founding period. During the exchange process, it is clear that the exchanges of both countries experienced great difficulties in the settlement and Exchange organizations. In addition, the official records created during the exchange process do not completely match the exchanges and some of the information and documents that have reached the present day.

In Yeşilburç village, the historical buildings and places that were evacuated during and after the exchange process are the result of oral statements of the exchanges and the comparison of the various sources, and unfortunately, the historical monuments of the village have suffered a significant amount of damage. In addition, the few remaining historical monuments that have survived to this day are still damaged by lack of maintenance!

The number of first-generation exchanges in Yeşilburç was a few until 2015, but now most of the residents in the village consist of third-and fourth-generation exchanges. In their daily lives, a small number of elderly people are able to speak Greek. However, today's yeşilburç village youth can now only speak Turkish.

Keywords: Niğde, Krifçe, Yeşilburç, Barter

Giriş

Türkiye ve Yunanistan arasında 1923 yılında imzalanan Lozan Barış Görüşmeleri sırasında imzalanan, Türkiye'deki Rumlar ile Yunanistan'daki Müslümanların değişimine ilişkin anlaşma, her iki ülke açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Hemen belirtelim ki, insanların doğup büyüdüğü topraklardan zorla başka yere göç ettirilmesi bir insanlık dramıdır. Ancak Yunanistan'ın ele geçirdiği yerlerde uyguladığı politika bunu zorunlu hale getirmiştir. Çünkü Yunanistan ele geçirdiği yerleri millileştirmek için burada yaşayan başka unsurlara her türlü baskıyı yapıyordu. Aynı politikayı Batı Anadolu'yu işgali sırasında da uygulayınca Türk-Rum iki unsur arasında oluşan düşmanlık bu iki halkın bir arada yaşamasını imkânsız hale getirmiştir. Bunun yanında hem Türkiye hem de Yunanistan ülkelerindeki kendinden olmayan (din, ırk ve dil bağı) başka unsuru göndermek suretiyle azınlık sorunundan kurtuluyor, milli devlet olma şansı yakalıyordu. Başlangıçta, özellikle ekonomik ve sosyal alanlarda bazı uyum problemleri yaşansa da zorunlu göç her iki ülkeyi de milli bir devlet olma yolunda milliyetçilik ekseninde milli olma konuma getiriyordu (Özkan, 2007:1).

Niğde ili mübadele süreciyle birlikte göç olgusunun en yoğun yaşandığı illerden birisi olmuştur. Göçten önce % 30 civarında gayrimüslimin yaşadığı Niğde, göçten sonra % 100 tamamen bir Türk şehri haline gelmiştir (Özkan, 2007:1).

Mübadele öncesinde Niğde'de Türk/Müslüman ve Rum/Ortodoks gruplar son derece sükûn içinde birlikte yaşamışlardır. Öyle ki; Batı Anadolu'daki Rumlar mütareke yıllarında Patrikhane ve Yunanistan'ın kışkırtmalarıyla isyan edip çeteler oluşturarak Türk köylerine saldırılarda bulunuyorlarken Niğde'de bulunan Rumlar bu faaliyetlerin içinde bulunmamışlardır. Mübadele sonrası, mübadillere verilmiş taşınmazların daha önce Rum sahiplerinden alınmış olmaları veya işgal edilmesi sonucu bazı olumsuz durumlar doğmuştur. Niğde'de de bu vakalara örnekler var. Mahkeme ile sonuçlanan sürtüşme ve tartışmaların yanında arazi hububat dağıtımında bazı usulsüzlükler görülmüş. Öte yandan Niğde'de de

görülen bir olumsuzluk, mallarının karşılığını alamadıklarından şikâyetçi olanların olmasıdır. Beğenmedikleri için yerlerini değiştirenler olmuştur. Uyum ve dil konusunda da küçük olumsuzluklar doğmuş olsa da Niğde bu süreci diğer bölgelere göre daha az sorunla atlattır diyebiliriz. Ayrıca bu süreçte ilk Rum kabileleri Niğde ve Kayseri gibi iç Anadolu şehirlerinden gönderilmeye başlanmıştır (Korkut, 2007:59).

Niğde'ye 3 km uzaklıkta ve bugünkü adı Yeşilburç olan köy mübadeleyi yaşayan yerleşim yerlerinden biridir. Eski adı Rumca Danae olup köyde yaşayan o dönemin Rumları ülkenin en zengin Rumları konumundaydılar. Mübadele sonucunda Yeşilburçtan giden Rumların yerine Selanik'e 175 kilometre uzaklıktaki Grebene kazası Krifçe (Kivotos) köyünde yaşayanlar yerleştirilmiştir. Krifçe, mübadeleden önce 600 hanelik bir köy konumundadır. Mübadeleyi yaşayan Krifçeliler'e gittiğiniz yerde size her şey verilecek denince yanlarına doğru dürüst bir eşya bile almadan yola çıkmışlar. Nice zorluklarla ulaşılan Selanik limanından 1924'te Gülcemal vapuruna bindirilmişler. 300 hane Krifçeli ilk olarak İzmir'e varmış, oradan ise Isparta'ya gitmişler. Ancak burada kendilerine gösterilen yerleşim yerlerini beğenmemişler, Krifçeliler kırmızı elma nerede yetişiyorsa biz orada yaşamak istiyoruz demişlerdir. Krifçeli mübadiller 1924 kışını Isparta'da sığındıkları derme çatma barınaklarda geçirdikten sonra 1925 yaz aylarında Niğde'nin Uluağaç ve Taşlıca köylerine gönderilmişler, fakat buraları da beğenmemişler. Yetkililer, size de yer beğendiremiyoruz diye kızmışlar, öyleyse ileride Danae (Teney) köyü var gidin bakın, hem orada kırmızı elma da var demişler. Mübadiller, o zamanlar bomboş olan kırmızı elmalarla dolu bu köyü beğenerek yerleşmişler. Eski bir Rum köyü olan Yeşilburç, günümüzde Niğde'nin bir mahallesi konumundadır. Niğde'nin burnunun dibindeki Yeşilburç hem tarihi dokusu, hem de doğasıyla görülmeğe değer bir yerdir (Kuzucu, 2008:9-10).

Niğde'deki göçmen köyleri Yeşilburç (Deni) , Ovacık, Aktaş, Misli, Tırhan, Aravan ve Fertek; ama bunların içinde en dikkat çekenini ise Yeşilburç'dur. Çünkü bu köyde halkın yüzde sekseni halen Rumca konuşabiliyor. Niğde'nin batısına doğru ilerleyip de daha şehirden tam olarak çıkmadan güzel bir köye giriliyor; işte burası Yeşilburç: Taş duvarlı, bahçeli, ağaçlı düzgün bir köy. Kadınların durumu bile farklı: sanki burası köy değil de bir kent! Kaçgöç yok, insanlar saygılı ve kibar (Korat, 2001:134).

Köyü gezmemeye yardımcı olan Volkan Üstün (23) ve Emin Baykal (31), Kastorya'da Grebena kazasına bağlı Krifçe köyünde doğmuş olan Tahsin Arıkan (88) ile konuşmamı sağladılar. Tahsin Arıkan'a, Anadolu'ya geldiklerinde nasıl bir Türkiye ile karşılaştıklarını sordum; buradaki halkın pek bir şey bilmediğini, çoğu şeyin kendileri tarafından getirildiğini söyledi. "Biz geldiğimizde yerliler yufkayla bulgurdan başka bir şey bilmez, kaşık bile kullanmazlardı" dedi. Bu sözlerde tipik bir göçmen psikolojisinin etkili olduğunu aklımdan çıkarmadım elbet. Ama gezdiğim zaman gördüklerime bakılırsa, göçmenlerin buraya getirdikleri davranış biçimleri, üretim teknikleri ve yemek çeşitleri pek o kadarda yabana atılacak cinsten değildi. Tarım ürünlerinin çeşitlenmesi, değişik üretim araçlarının kullanılması gibi etkinliklerin kendileri tarafından getirildiğini söyleyen Tahsin Arıkan'ın söylediklerini yalnızca yazıyorum, bu konunun doğruluk derecesi hakkında bir fikrim yok (Korat, 2001:134).

Krifçeliler buradaki tandır geleneği yerine tuğla fırın ve kapama usulü saç da pişirme tekniklerini getirmişler. Yaptıkları fırınları gördüm, gerçekten usta işi idi. Köyde en yaygın meslek duvarcılık ve seramik-fayans ustalığı. Bu mesleği oradan mı getirdiler? Hayır, burada öğrendiler; Ankara'ya çalışmaya gelen Macar ustalardan (Korat, 2001:134).

Köyü genel olarak tanımak için sokaklarda gezdim; Orta Anadolu'daki Rum köylerinin genelde bir vadide, taraçalar halinde yükselen bir zemin üzerinde kurulduğunu düşündüm. Bunu Kayseri'nin doğusunda Gesiye, Tavlusuna, Germir'e, Nevşehir'de

Sisonas'a, Yeşilöz'e, Soğanlıya, Ihlara'ya: Niğde'de ise buraya bakarak rahatlıkla söyleyebiliyorum. Mimari tarzda da belirgin benzerlikler var: Bahçeli ve avlulu taş evler. Genellikle ön cephesi taş işlemleriyle süslü, bahçelerinde ise ceviz gibi serinlik veren geniş yapraklı ağaçları bulunan evler (Korat, 2001:134-135).

Ahmet Türkeli'nin evine konuk oldum önce. Doğrusu yüzlerindeki göçmen rengi bir anlık çağrışımla beni Yunanistan'a götürdü. Orada bazen Türklerin içinde olduğumu düşündüğüm anlar olmuştu; burada ise Makedonların. Ne ilginçtir ki bana her iki yerde de "Sen bizim gibisin" dediler (Korat, 2001:135).

Oradaki kültürün iç içeliği bir kilisenin kitabesinde olanca çıplaklığıyla gösteriyordu kendini: Grek harfleriyle Türkçe anıtı okumak için ne Yunanca bilmeye, ne de arkeolog olmaya gerek vardı, Türkçe bilmek yeterliydi: **"İş Bu Pareklision (Kilise)/ Aya Theodosios/ Namine (Namma)/İoannis Sarafoglu/Hayreti (Hayratı)Olarak/Bina Olunmuştur"** (Korat, 2001:135).

Köyün şimdiki camisi de kiliseden çevrilme; 1807'de yapılmış Ama belli ki bir ara onarım görmüş (Korat, 2001:135).

Yunanca bilsem buradakilerle öyle konuşurdum. Gencecik Emin bile Yunanca konuştuğuna göre bunda şaşılacak bir yan yoktu. Kahvede Fehmi Yılmaz (79) ile konuştum: "Üç yaşında buraya geldim, pek bir şey hatırlamıyorum" dedi. Gazi Osman Paşa ve Fatih için söylenen Rumca şarkılardan söz edince biraz şaşırdım. Çünkü İstanbul'un Fatih tarafından alınışına ağıt olan bu şarkı Müslümanlar tarafından söylenebiliyormuş. Tarih ne şaşırtıcı şey! Fehmi Yılmaz'dan sözlerini bana yazdırmasını istedim, hiçbir şey anımsamadığını söyledi. Tarih aynı zamanda bellek denen acımasız canavarın oyuncağı elbette (Korat, 2001:135).

Muhtar Necip Giray, köyde Rumeli türkülerinin sevildiğini ama pahalıya patladığı için artık düğünlere keman, darbuka ve klarnet yerine "orgcunun" getirildiğini söyledi. "Düğünler kadın-erkek karışık yapılır, haremlik-selamlık yoktur" dedi Giray (Korat, 2001:135).

Akşamüzeri Nejat Türkeri'nin evinde geçirdiğim iki saat çok güzel anılarla bezendi. Burada Adile Soylu (69) güleç yüzüyle Yunanca şarkılar söyledi. Nejat Bey seramik ve duvar ustası; evinin bahçesine yaptığı fırın yabana atılacak cinsten değil. Rumlardan kalan evi de bir sanat eseri gibi; kemerli, tahta dolaplı bir taş ev. Evin hanımı Meryem Türkeri kahve hazırlarken Adile Hanım şarkısını sürdürdü, bu şarkılardan birini Türkçeye çevirmesini istedim. Duraladı özür diler gibi baktı; "Türkçeden Yunancaya çevirmek kolay da Yunancadan Türkçeye zor" dedi (Korat, 2001:135).

Yeşilburç önemli bir yerleşim merkezi, tarihe şahitlik etmiş geçmişin izlerini taşıyan, mübadeleyle Yunanistan'dan Anadolu'ya uzanan kültürüyle ayakta kalmaya çalışan Niğde'nin başucunda bir köy.

Yöntem

Bugün köyüm olarak kabullendiğim Yeşilburç'un hikâyesini bilgi, belge ve sözlü tarih çalışmaları ışığında sunmak istedim. Köyümde yaşayan 1. Kuşak mübadillerden çok fazla kimsenin kalmaması ve de 1. Kuşak mübadillerin hatıratlarıyla dolu köyümün tarihsel sürecini kayıt haline getirmek için çalışarak ilginç bilgilere ve kaynaklara ulaştım.

İlk olarak mübadele ile ilgili literatür taramasında içerisinden Niğde ili Yeşilburç köyünü kapsayan kaynakları temel alınmıştır. Konuya yönelik Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih bölümünden Yard. Doç. Dr. Salih ÖZKAN'ın çalışmalarına ve kendisine ulaştık. Kendisinin kitabından ve kaynaklarından faydalanarak çeşitli bilgileri elde ettik. Fakat Yeşilburç'un diğer Niğde mübadillerine göre farklı bir konumu olduğu halde tam anlamıyla doğru kaynaklardan doğru şekilde aktarılmadığını

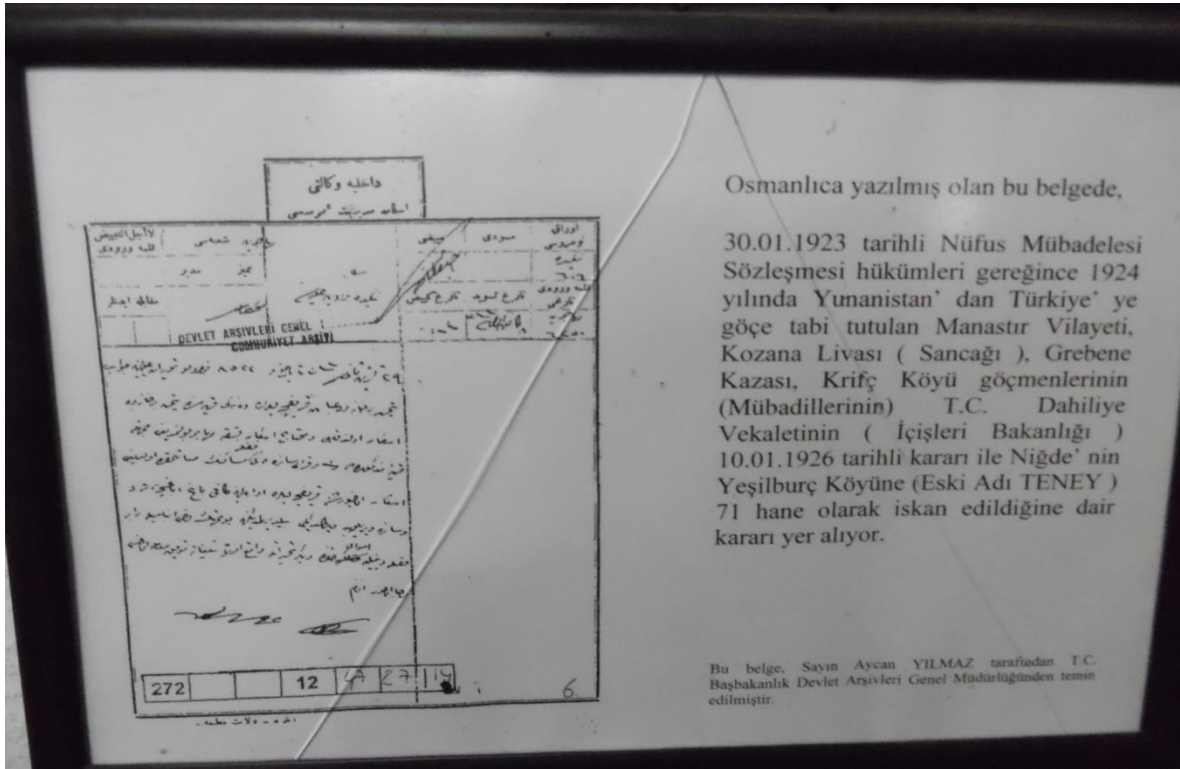
gördük. Araştırmamızı genişleterek Krifçeden Yeşilburça adlı kitabın yazarı kendi köylümüz Lozan Mübadilleri Vakfı üyelerinden Lütfü KUZUCU'dan, ayrıca konuyla ilgili elinde belge ve bilgi olan Zihni GÖÇER amcadan, köy halkımızdan çalışmamız sırasında yaşayan fakat kısa süre önce hakkın rahmetine kavuşan 5 yaşında çocukken mübadelenin bizzat tanığı olan Ayşe ALPASLAN nineden mübadelenin hikayesini sözlü tarih çalışması ve belgeleri ışığında araştırdık. Ayrıca konuyla ilgili internet ortamında bulunan videolardan ve çeşitli web sitelerinden bilgi ve belge toplanmıştır.

Ayrıca küçük bir anket çalışması ile köyde yaşayan insanların yani yeşilburçluların mübadele ve genel kültürleri hakkında geçmişe ait bilgilerini değerlendirdik.

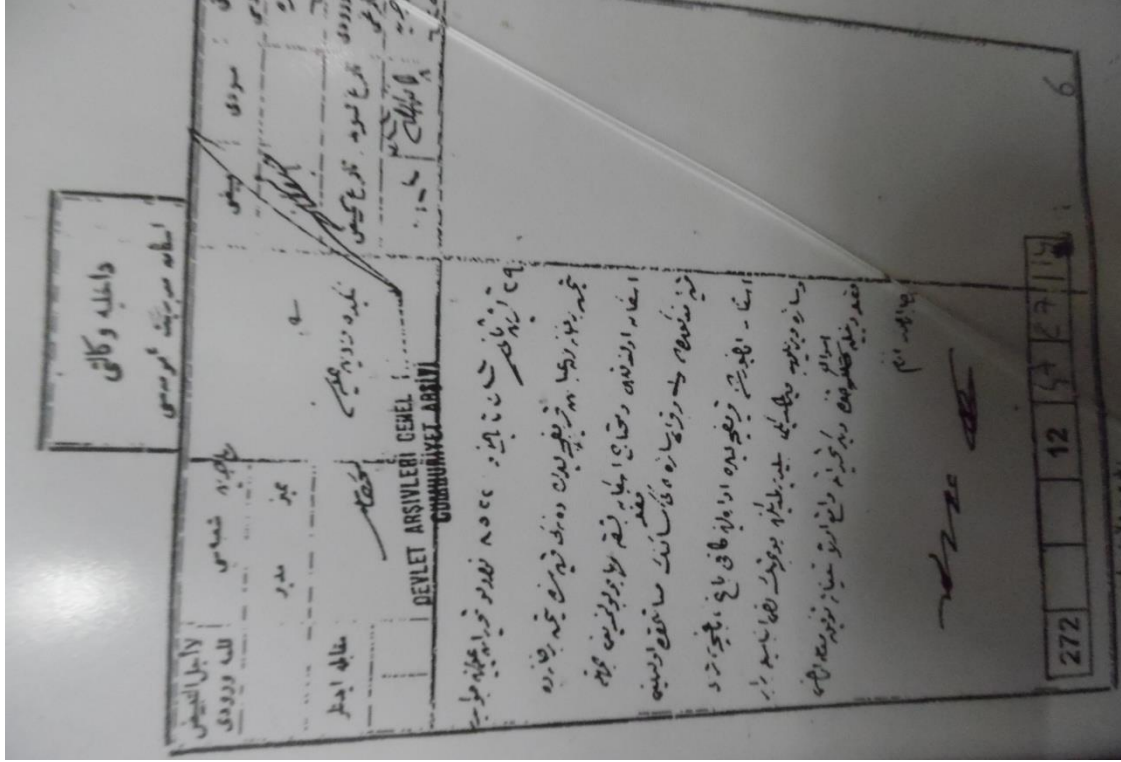
Mübadelenin Niğde'ye yerleştirilme durumunu ifade eden Yrd. Doç. Dr. Salih ÖZKAN hocanın kitabında belirtilen Yeşilburç köyüne yerleşen mübadil sayısı, göç edilen bölge;

Yeşilburç köyüne yerleştirilen 4 hane yalnızca 4 erkek ve 7 kadın toplam 11 mübadil de Kesriye ve Kozana göçmenidir (Yeşilburç NKD).(sayfa 175)

Fakat yukarıda belirtilenlerin aksine mübadil sayısı, göç edilen bölge konularının diğer kaynaklarla karşılaştırdığımız da uyuşmadığını görüyoruz. Aşağıda belirttiğimiz belge Devlet Cumhuriyet arşivinden alıntı olarak gösterilmiştir.

Resim 1. Zihni GÖÇER'in arşivinden bir mübadele belgesi

Resim 2. Zihni GÖÇER'in arşivinden bir mübadele belgesi

Yeşilburç'taki 1. Kuşak halen yaşamakta olan mübadillerden 1919 Krifçe doğumlu Salatey lakaplı Ayşe ALPASLAN nine ise göçü şöyle anlatmıştır:

“Ben Krifçe Köyü'nde doğdum. Hatırladığıma göre 5 yaşındaydım. Fazla bir şey hatırlamam. Hatırladıklarımı sana anlatayım. Patrithada, memlekette evimiz caminin karşısındaydı. Evimizin önünde büyük bir armut ağacı vardı. Pınarımızda vardı suyu oradan alır kullanırdık. Çok iyi hatırlıyorum Köyün erkeklerini camiye toplamışlardı. Bende pencereden bakıyordum. Niçin bilmem Kadınlar caminin etrafında toplanmışlardı, ağlıyorlardı. Anneme sordum Kadınlar niçin ağlıyorlar diye. O da bana, Kırmızı Yunanlılar geldi erkeklerimizi camiye topladılar kafalarını kesecekler mi, sağ mı çıkacaklar bilmem dedi. Hepimiz ağlıyorduk. Sonra yalnız dövdüler erkeklerimizi. Ne istediler hatırlamıyorum. Son zamanlarda kırmızı Yunanlılar geliyordu. Bize zarar veriyordu yavrum.

Sonra Atatürk bizi Türkiye'ye aldı. Nur içinde yatsın.

Yolda nasıl geldiğimizi bilmiyorum. Ben hastaydım. İzmir'den, Isparta'ya oradan trenle Ulukışla'ya oradan da öküz arabalarına bindik Niğde'ye geldik. Niğde kışlasında bir gün bekledik. Onu hatırlıyorum. Sonra yine öküz arabalarıyla Uluğaç köyüne gittik.

Köy çok kötü, evleri kemerli idi. Tarlada da vermediler, hayvanlarımızda yoktu, biz ne yiyecektik. Çok sefillik çektik. Yokluk vardı. Parası olanlar oradan kaçtı, başka vilayetlere. Biz orada bir yıl kaldık. Köy kuruydu. Ağaç yeşillik hiç yoktu. Rumların kaldığı eski harap evleri vermişlerdi yalnız.

Hilmi hoca vardı bize Türkçe öğretiyordu kilisede öğretmenlik yaptı bize. O hem Türkçe, hem de Rumca bildiği için daha iyi öğreniyorduk okumayı yazmayı.

Devletimiz babalarımız burayı da beğenmediler. Buradan kaçtılar. Bu sefer devlet bize Tenei isminde bir köy var onu beğenirseniz oraya iskân edelim dediler. Gittiler gördüler çok iyi bir köy. Sonra o köye Tenei-Yeşilburç köyüne yayan gittik. Yolda giderken babamın sırtında

ekmek teknesi vardı. Ben de yorulmuştum, ağlıyordum. Babam da elimden tutuyordu. Kucağına alamıyordu, köy uzaktı yorulmuştuk.

Neyse bu köye geldik. Bizlere ev verdiler. Daha sonra da bahçe, tarla, üzümlük herkese dağıttılar. Evlerimiz çok büyük. Rumlardan kalan büyük evler, iki katlı. Bizim şimdiki evimiz de Rumlardan kalma. Avlu kapımızın üzeri de tenekede yazılı.1885 yılında Kirilos Konstantino adında bir Rum yapmış bu evi, ben de burada hala oturuyorum. Evimi çok seviyorum iki katlı, bahçesi bile var.

Bu evde çocuklarımı büyüttüm, evlendirdim. Kocam da gitti yalnız kalıyorum. Hiç bir ihtiyacım yok, emekli değilim. Ev kiralاریyla geçiniyorum. Sağlığım yerinde. Aklım nasıl eriyorsa öyle yaşıyorum. İhtiyacım olduğunda çocuklarımı, torunlarımı çağırıyorum bana yardımcı oluyorlar. Yaşayıp gidiyorum yavrum. İşte benim yaşantım da böyle.”

Köyümüzde yapılan helva günü mübadeleden önce yaşatılan geleneklerimizden olup halen her yıl yapılmaktadır.

Kendi yaşadığım köyümde köyümüzün genel değerlendirilmesini köy halkımızın mübadele konusundaki bilgi durumunu belirlemek için kısa bir anket uyguladık.

Ankete katılan tüm katılımcılar mübadele, mübadil kavramını bilmektedir ve göçün hikâyesini de bilmektedirler.

Ankete katılan gönüllülerin verdiği cevapların sonucunda:

- “İlk olarak köyünüze gelen mübadillerin isimlerini biliyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlarda verilen isimler değişiklik göstermeyerek isimler: Şevket Ersoy, Şakiye Ersoy, Hasan Ersoy, Zehra Ersoy, Ayşe Alparslan, Demirci Ali Yılmaz, Rakibe Yılmaz, Galip Giray, Tahsin Arıkan, Besim Arıkan isimleridir.
- “Mübadele Yunanistan’ın neresinde gerçekleşmiştir?” sorusuna verilen yanıtlar değişmeden sabit olup “Grebene Kazası Krifçe Köyü ”dür.
- “Mübadele edilen bölgeden günümüze kadar gelen devam ettirilen örf adet gelenek görenek var mı?” sorusuna verilen cevaplar da değişmeden sabit olup bu adetler: Helva günü, Şiriyana (Hıdırellez) isimli kutlamalar ve Yunanlılara özgü düğün kutlamaları olarak yanıtlanmıştır.
- 40’lı yaşlarda ve daha yaşlı olan kişiler Rumca konuşulabilmekte fakat 4.kuşak mübadiller Rumca konuşmamaktadır.

Köyümüzde yaptığımız çalışmada tarihi eserlerimizi de ele alarak değerlendirdik. Tarihi eser konumundaki kiliseden çevrilen şimdi cami olarak kullanılan bina halen ayaktadır.

Niğde Yeşilburç Köyü Camiye Çevrilen Kilise Kitabesi: (1) ... Serif Eklisiya
... seniniz gaiu?(2) ... seninmis ... sen mukemlen ... (3) ... nin aziz, müparek kanı
... (4) ...rtiros Diyakonos Ayios Istefanos (5) ... temelinden tamir oluntu cümne hri
... (6) hizmet etmia buna ... ve üçüncü (7) ... ve mürüvvetli Sultan Selim
hazretlerinin (8) emri şifiynen ... h ... ve eytin (9) ...miru kiriyum ... os ... ayios
ikonias ... (10) efendimizin gününde ve bina kalfaları gi ... (11) asmir kalfa marençi
sene 1807 magio 2 (12) muazım eklisanın bina kalfası Zincidereli (13) Esefoğlu Kalfa
... . (Demir, 2008:8) Kitabe karamanlı türkçesidir.

Günümüze kadar ulaşan hamam ise bugün kötü bir durumdadır.

Mehmet EKİZ çalışmasında Yeşilburç hamamını ayrıntılı şekilde analiz etmiştir. Konu ile ilgili yazı ve resimlerin bazıları çalışmasından elde edilmiştir.

İkinci eserimiz Yeşilburç Köyü'ndedir. Güneybatı yönünde oldukça meyilli bir arazinin, tesviye edilmesi sonucu elde edilen ve yine hafif meyilli dikdörtgen bir zemine, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda yerleşmiştir. Bugün Yeşilburç Köyü Hamamı olarak anılmaktadır.

Kitabesi bulunmayan eserin banisi ve mimarı hakkında herhangi bir belge ya da bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak köyün daha önceki sakinlerinin mübadele sırasında Niğde'den gönderilen Hıristiyan azınlık olduğu bilinmektedir. Yeşilburç'ta söz konusu Hıristiyanlardan kalan eski bir kilise camiye dönüştürülmüş olup halen ibadete açıktır. Kilisenin halen mevcut olan ve Karaman Türkçesiyle yazılmış kitabesi, burada yaşayanların Hıristiyan Türklerin

varlığını ortaya koyarken hamamın da onlara ait olduğu ihtimalini akla getirmektedir. Bu köyün tarihine dair Karamanlıca bir vesikada, hamamın yerinin uygun olmadığından ve masrafının fazlalığından şikâyet edilerek inşa tarihinin 1866 olduğu (Dinçer <http://blog.milliyet.com.tr/yesilburc--deneyi--tarihine-bir-bakis/Blog/?BlogNo=444832> Son erişim tarihi 29.05.2014).

Eser plan özelliklerini büyük ölçüde korumakla birlikte iç mekânda ve dış duvar kaplamaları sökülerek ciddi tahribata uğratılmıştır. Günümüzde bina metruk ve kullanılmamaktadır (Plan). (Ekiz, 2014:110)

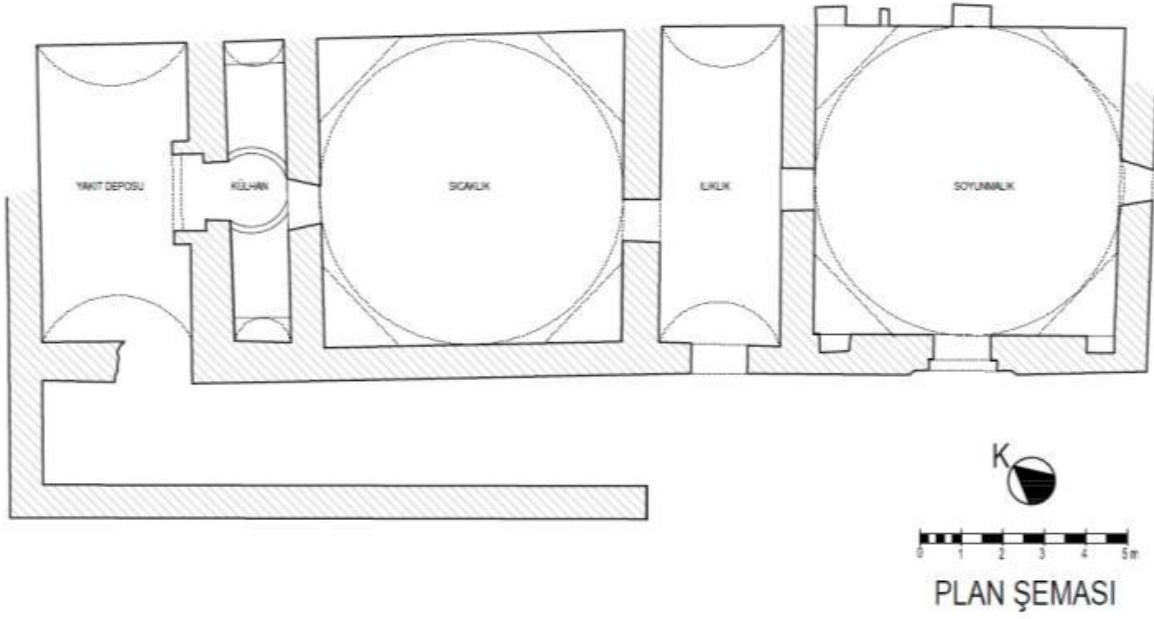
Yeşilburç Köyü Hamamı güney-batıdan genel görünüm(Ekiz, 2014:110)

Yeşilburç Köyü Hamamı sıcaklık bölümünden bir görünüm (Ekiz, 2014:115)

Yeşilburç Köyü Hamamı külhan bölümü ve külhan ağzı (Ekiz, 2014:115)

(Plan) Yeşilburç Köyü Hamamı plan şeması. (Ekiz, 2014:115)

Tarihi evlerin durumları ise restorasyonu gerektirmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Göç eden 1. Kuşak mübadillerin sözlü ifadeleri, belge ve kayıtlar Mübadelenin özellikle Yunanistan'ın kuruluş döneminden başlayarak izlemiş olduğu politika ve baskılar neticesinde zorunlu olarak gerçekleştiği görülmektedir.

1923 yılında Lozan Barış antlaşmaları ile başlayan mübadele sürecinde yerleşim ve organizasyonda büyük sıkıntılar yaşandığı görülmektedir. Mübadele sürecinde resmi kayıtlarla günümüze kadar gelen bilgi ve belgelerin yapılan bazı çalışmaların karşılıklı uyuşmadığı görülmektedir.

Mübadele sürecinde ve sonrasında boşaltılan bina ve yapılarla tarihi mekânların mübadillerin sözlü ifadeleri ele geçen tarihi fotoğrafların ve kayıtların karşılaştırılması sonucunda tarihi eserlerin zarar gördüğü, bakımsızlıktan hala tarihi eserlerin zarara uğraması söz konusudur.

Yunanistan'daki mübadele kaynakların düzenlenmesinde sözlü tarih çalışmalarından faydalanılarak düzenli halde kayıt altına alındığı görülmektedir. Teney Rumlarının anadili Türkçeyken gelenlerin anadili Rumcaydı, bu da mübadelenin nasıl bir şey olduğunu anlatmaya yeter.

Birinci kuşak mübadillerin sayısı bir kaç kişi kadar artık, şimdi köyde yaşayanların çoğu üçüncü ve dördüncü kuşak mübadiller. Günlük yaşamlarında yaşlılar Rumcayı, gençlerse Türkçeyi kullanıyor.

Tarihi dokuların zarar gördüğü ve Yeşilburç'ta Rumlardan kalma konaklar, kiliseler ve hamam gibi tarihi yapıların yanında Kayardı Bağlarının devamı olan Yeşilburç Vadisi de önemli bir turizm potansiyeli barındırıyor.

Yeşilburçlu mübadiller yalnızca dillerini değil, gelenek ve göreneklerini de yaşıyor. 1890'lı yılların sonunda Krifçe'de başlatılan Helva günü bu geleneklerden biri. (Bu gelenek Krifçelilerin yaşadığı Bursa Başköy'de de sürdürülüyor) mart ayının son cuma günü bütün köy halkının katılımıyla pişirilen helva, hastalıklardan ve kötülüklerden korunmak amacıyla yeniyor.

Mübadillerin Krifçe'den Yeşilburç'a getirdikleri Rumca türküler ve ninniler birkaç yıl önce Nesibe Özgül Özbilen tarafından notaya alınmış. Onlarca Yeşilburç türküsü de notaya alınmayı bekliyor.

Yeşilburç köyü kültür köyü olabilecek donanım ve insanları ile de bilgi birikimine sahip bir mübadele ile oluşan köy, yaşanan her tarihi gerçekler geleceğe aktarılmalıdır.

Kaynakça

- Afşar, Y. (2007) Tarihe Tanıklık Etmek, *Niğde Gelişim Dergisi*, Yıl 1/ Sayı 12 Haziran 2007 s.13
- Demir, N. (2008) Türkiye'de Bulunan Grek Harfli Türkçe Kitabeler ve Karaman Türklerinin Dili, *VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*. 13-18 Ekim Ankara s.8
- Ekiz, M. (2014) Niğde'de Hristiyan Türklere Ait Olduğu Düşünülen Üç Hamam, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 3(5),110-115
- Korat, G.(2001) Mübadele: Büyük Bedel, *Atlas dergisi*, Ocak 2001 s.134-135
- Korkut, R. (2007) Mübadele ve Niğde, *Kapadokya Atılım Dergisi*, Yıl 1/ Sayı 1 Mayıs-Haziran s.59
- Kuzucu, L. (2008) Krifçe'den Yeşilburç'a Mübadil Yaşamları, *Lozan Mübadilleri Vakfı Yayını, Önsöz Basım ve Yayıncılık, İstanbul s.9-10*

Özkan, S. (2007) 1923 Tarihli Türk-Rum Nüfus Mübadelesinin Niğde'nin Demografik Yapısına Etkisi, TÜBAR-XXI-/2007-Bahar, s.1

Sözlü Kaynaklar

Ayşe Alpaslan: 1919 Krifçe Köyü Doğumlu

Lütfi Kuzucu: 1955 Yeşilburç Köyü doğumlu

Aycan Yılmaz: 1949 Yeşilburç Köyü doğumlu

Çalışmada Yararlanılan Belgeler

Zihni GÖÇER arşivi Yeşilburç Köyü

Milli Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD) / NİĞDE ÖZEL SAYISI

Sorumlu Yazar: Yaşar Kaya/ İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji, Doç. Dr. yasar.kaya@inonu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-8294-5432

Sorumlu Yazar: Kübra İnan/Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji. kbrinann@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3652-460X

Atıf: KAYA, Y. ve İNAN, K.(2020). Suça Ve Suçluya Toplumsal Damga: Niğde İli Örneği, Milli Kültür Araştırmaları Dergisi, Cilt4, Özel Sayı, 45-61.

SUÇA VE SUÇLUYA TOPLUMSAL DAMGA: NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu çalışmada; total kurum (Goffman,2016) olan hapisanelerden çıkan insanların toplumdaki konumunu ve toplumsal hayata uyum sorunlarını, bu durumun suçlara göre değişip değişmediğini tespit etmek amaçlanmıştır. Hükümlü olmak bireyin hem özel yaşamında hem de toplumsal yaşamında birtakım kopmalar meydana getirmektedir. Hüküm giymiş ve tutuklanmış olan bireyler, toplumsal normları ihlal eden eylemleri nedeniyle “sosyal dışlanma” ve “damgalama” gibi sorunlara maruz kalmaktadır. Çalışmamızda sosyal dışlanma ve damganın hükümlü üzerindeki etkisi hem teorik hem de uygulamalı olarak ortaya konmaya çalışılmıştır.

Teorik bölümünde suç, suçluluk olgularına ve sosyolojik analiz yapmamızı sağlayacak damgalama teorilerine ve bunun sosyal olgularına (sosyal dışlanma vb.) yer verilmektedir.

Uygulama bölümünde ise Niğde özelinde herhangi bir suç nedeniyle hapisane geçmişi olan 20 kişiyle derinlemesine yapılan görüşmelere ve soru-cevap tekniğine dayanmaktadır. Yapılan görüşmeler, olanaklar dâhilinde kişilerle yalnız yapılmış olup, kişinin geçmişe dönük anımsayacağı sorularla ve söyleşi biçiminde yapılmıştır. Öte yandan bireysel ilişkiler aracılığıyla kurulan ilişkilerde farklı suçlara nehir söyleşisi yani otobiyografik söyleşi yöntemi ile ulaşılarak kartopu yöntemiyle örneklem oluşturulmuştur.

Araştırmamızda suçlu cezasını çektiği halde toplum nezdinde suçunun devam ettiği ve kişinin hapisane sonrası bedeli ödenemez bir biçimde suçlu olduğu hipotezi doğrulanmıştır. Dolayısıyla çoğu mahkûmun işlediği suça göre, toplum onları etiketlediği için, suçluların bu etiketi içselleştirip meşrulaştırarak, suç işlemeye devam ettikleri görülmüştür. Ayrıca bu bireyler, toplum tarafından soyutlanmadan, bireylerin toplumdan kendilerini soyutladıkları ve umutsuzluğa kapıldıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suç, Suçluluk, Damgalama, Etiketleme, Sosyal Dışlanma.

THE SOCIAL STAMP ON THE CRIME AND THE CRIMINAL: THE CASE OF NIGDE

ABSTRACT

In this study; It is aimed to determine the position of people released from prisons, which are total institutions (Goffman, 2016), their social adaptation problems and whether this situation changes according to crimes. Being convicted causes some ruptures in both private and social life of the individual. Individuals convicted and detained are exposed to problems such as "social exclusion" and "stigmatization" due to their acts violating social norms. In our study, the effect of social exclusion and stigma on convicts has been tried to be revealed both theoretically and practically.

In the theoretical section, the facts of crime, delinquency and stigma theories that will enable us to make sociological analysis and its social facts (social exclusion, etc.) are included.

In the application part, it is based on in-depth interviews and question-answer technique with 20 people who have a prison history for any crime in Niğde. The interviews were made alone with people within the bounds of possibility, and were conducted with questions that the person will remember in the past and in the form of a conversation. On the other hand, in relationships established through individual relationships, different crimes were reached through river interview, that is, autobiographical interview method, and samples were created with snowball method.

In our study, the hypothesis that the crime continues in the society even though the criminal has served her sentence and that the person is guilty without payment after prison is confirmed. Therefore, according to the crime committed by most prisoners, it has been observed that the criminals internalized and legitimized this label and continued to commit crimes because the society tagged them. In addition, it has been determined that these individuals isolate themselves from the society and fall into despair without being isolated by the society.

Keywords: Crime, Guilt, Stigma, Labeling, Social Exclusion.

1.GİRİŞ

Sosyal ilerlemenin devam etmesini sağlayan, sosyal ilişkileri kontrol eden, bu amaçla kişilerin özdeksel hallerinde neleri yapıp yapmamaları, neleri ifade edip etmemeleri gerektiğini gösteren kurallara sosyal norm denir. Ancak toplumun bu kurallara uymadığı görülmektedir. Toplumsal norm, toplumsal düzenin ve ilişkilerin sürekliliğini sağlamak açısından en önemli belirleyici olmaktadır. Bu belirleyiciliğin önemini azaltan önemli bir faktör ise toplumsal sapma ve bu sapmaya bağlı suç ve suçluluktur. Toplumsal sapma toplumsal kuralların ihlal edilmesidir. Suç ise, resmi olarak ceza yasalarında var olan ve sosyal normlar tarafından nitelenen subjektif bir sapma halini ifade eder. Yalnız her suç bir sapma anlamına gelmekle birlikte, her sapma

suç olarak değerlendirilememektedir. Bu yüzden suç olarak adlandırılan anormallikler olacaktır.

Suç teorileri suçun nedeninin suçlu da mı yoksa çevresel faktörlerden kaynaklı mı olduğunun analizini yaparken, suçun nedeni genelde suçluda bulunmuştur. Damgalama teorisi buna meydan okuyarak suçlunun nedeni suç işlediğiyle değil, toplumun suça nasıl tepki verdiğiyle ilgilenmektedir. Yani çevresel faktörlerin etkisini ortaya koymaktadır. Bu teoride suçlu ve onun çevresindeki etkileşim ele alınıp, sapkınlığın bireyin kendi özelliği olmadığı vurgulanmaktadır.

Total kurumlardan (Goffman,2016) biri olan hapisaneler kişinin yapmış olduğu hukuk ihlalleri neticesinde isteği dışında tutulan yerler olup, bireyin sahip olduğu özel alan ile kamusal alandaki sınırdan ortadan kaldırıldığı yerlerdir. Total kurumlardan biri olan hapisaneler sosyal ilişkilerin sınırlılığından dolayı bireye yeni bir kimlik vermez ve zamanla eski kazandığı kişiliklerden uzaklaştırır. Hapishane içerisinde zorunlu olarak kurulan kapalı sosyal ilişkiler, sosyal yaşama dair çok kısıtlı olduğu için sorgulanmaz. Bir başka deyişle, insanlara dair olumsuz etiketlenmeler hapishane boyunca hissedilmemektedir çünkü orada herkes suçludur ya da cezaevinde suçlular hiyerarşik olarak tanzim edilir. Yani cezaevinde suçlular arasında suça göre de bir ayırım ve etiketleme vardır ama genellikle kişinin olumsuz etiketlenmesi oradan çıktıktan sonra başlamaktadır.

Tannenbaum'e göre, kamusal tanıma işlemi olan, bireyin tutuklanması ve yargılamaya tabi tutulması, tutuklanan bireye bir etiket yapıştırılması, toplum tarafından o bireyin suçlu olduğunu göstermek için bir işarettir. Suçun açıklanmasında suçluya değil, suça verilen sosyal ya da toplumsal tepki ve damga ön plana çıkmaktadır. (Dursun, 1997, s.309 'dan akt. Örki, 2018:413).

Bu çalışmanın amacı; total kurum olan hapisanelerden çıkan insanların toplumdaki konumunu ve toplumsal hayata uyum sorunlarını araştırmak, toplumda suçluların nasıl damgalandıklarını ve dışlandıklarını, bu durumun suçlara göre değişip değişmediğini ve hükümlülerin cezaevi sonrası iş bulma konusundaki sıkıntılarını tespit etmektir.

Çalışmanın bulguları, Niğde özelinde herhangi bir suç nedeniyle hapishane geçmiş i olan bireylerle derinlemesine yapılacak ikili görüşmelere dayanmaktadır. Bu görüşme soru cevap tekniğine dayanmaktadır. Öte yandan bireysel ilişkiler aracılığıyla kurulan ilişkilerde farklı suçlara nehir söyleşisi yani otobiyografik söyleşi yöntemi ile ulaşılarak kartopu yöntemiyle örneklem oluşturulacaktır. Araştırmanın kendi yaşam alanımda yürütülmesi ve kişisel ilişkilerimizin olduğu bölge olması nedeniyle çevremde rahatlıkla işlediği suça göre toplumsal etiketlenmelere maruz kalan kişileri bulma imkânım bulunmaktadır. Yapılan görüşmeler, mümkün olduğunca kişilerle yalnız yapılacak olup, kişinin geçmişe dönük tarihini hatırlayacağı sorularla ve söyleşi şeklinde yapılacaktır. Bu doğrultuda Niğde'de 20 eski hükümlü ile ikili görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırma ile cezaevi sonrası hükümlülerin “sabıkalı” ve “hükümlü” gibi damgalarla etiketlenerek toplumsal yaşamdan ve özellikle de çalışma hayatından dışlandığı tespit edilmiştir.

Hapishaneden çıkan insanların yaşama uyumu hapishanede kalış sürecinden çok daha fazla uzun süreli, yıpratıcı olup, olumsuz sonuçlanması toplum için zararlı olmakla

birlikte çok daha fazla olasılık dâhilindedir. Cezaevi sonrası bireylerin aile fertleri, yakın akrabaları, arkadaşları ve toplumun diğer aktörleri tarafından damgalanması ve bireye karşı ön yargılı davranılması sorunu ise toplumun bu konuda eğitilmesi yoluyla giderilebilecek bir sorundur. Eğitim ile bireylerin ya da toplumun mahkûmlara karşı bakış açıları değiştirilmelidir. Cezaevi sonrası bireylerin toplumsal yaşamda maruz kaldığı sorunların çözülmemesi halinde bireylerin suç işleme olasılıkları artmaktadır.

Bu araştırmada, ilk olarak giriş bölümü yer almıştır. İkinci bölümde ise damgalanma ve dışlanma kavramlarına yer verilmiş, bunun hükümlüler üzerindeki etkisinin cezaevi süreci ve sonrasında nasıl başkalaştığı ilintili bir biçimde açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, suç ve damga ilişkisi araştırılmıştır. Dördüncü bölümde, araştırmanın bulguları ve yorumlarında hükümlülerin demografik özellikleri, suç algıları, cezaevi sonrası toplumsal ilişkileri araştırılmıştır. Ayrıca 5 işveren ve 5 normal vatandaşa hükümlüler hakkında algıları sorulmuştur. Araştırmanın altıncı bölümünde ise, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

2.DAMGLANMA VE DIŞLANMA

Suç ve suçluluğu araştırırken, bunların sonucu olan ve bireyi toplumdaki ayrıştıran, sosyal dışlanmayı ve damgalanmayı irdelemek önemlidir. Yaşadığımız toplum içinde ‘normal’ olarak tanımlanan kalıplar vardır. Birey, bu normalin dışında hareket ettiğinde toplum tarafından birçok tanımlamalara maruz kalmaktadır. Bu tanımlamalar, genellikle olumsuz olmakta ve bireyin eksikliği olarak görülmektedir. Biz bu yapılan tanımlamaları, damga ya da etiketleme olarak adlandırmaktayız. İşte bu nedenle damgalanmayı mahkûm ve suç içerisinde değerlendirmek yerinde olacaktır. Damga kavramı, ilk olarak sosyoloji alanında çıkmasına rağmen hızla yayılıp, birçok alanda kullanılmaya başlanmıştır.

Damgalamanın tanımlanmasında birçok boyut vardır ve damgalamayı farklı boyutlarıyla tefsir etmeden tanımlamak zordur. Etimolojik damgalama ilk kez Eski Yunancada yara, iz, delmek, delik anlamlarında kullanılmıştır. Günümüzde ise, gözden düşmenin, aşağılanmanın ve itibar düşüklüğünün dışı vurumu olarak kullanılmaktadır (Goffman, 1963: 1-2’den akt. Özmen, Erdem, 2018:186). Bu çalışmada da görüldüğü gibi günümüzde bazı suçlar da gözden düşmenin ve itibarsızlaştırılmanın nedenlerinden birisidir.

Goffman(2014: 31), “bedenin korkunçlukları” , “bireysel karakter bozuklukları” ve “etnolojik damgalar” olmak üzere üç damga tipinden bahsetmektedir. Bunlardan ilki çeşitli fiziksel deformlardır. Örneğin görme bozukluğu, yürüme engelliliği, konuşma bozukluğu ya da eksiliğidir. Bugüne kadar hastalıklar damgalamaya sebebiyet vermiştir. Sonra iradenin zayıflığı, toplumda kabul görmeyen tutkular, uçuk inançlara sahip olma, ruhsal hastalıklar, dürüst olmama, intihar girişiminde bulunma, işsizlik, hapis yatma, homoseksüellik ve ahlaksızlık gibi bireysel karakter kusurları söz konusudur. Son olarak da ırk, ulus, din, mezhep gibi etnik kökenli olgulara karşı etnolojik damgalar vardır; bu damgalama türü toplumda azınlıkta bulunan bireylere yönelik yapılmakta ve bir topluluğun tüm üyelerine eşit biçimde bulaşabilmektedir. Örneğin, Amerika’da siyah olanlara uygulanan ırk ayrımcılığı bunun en belirgin örneğidir. Sadece ırklarından dolayı bütün kötü muameleyi hak ettikleri düşünülür. Suç ise, bireysel karakter

bozukluğunun bir boyutu olarak gelmektedir. Bunun yanında bireyler fiziksel deformları olduğu ve toplumdan etnolojik olarak ayrıştıkları için suç işleyebilmektedir.

Damgalamanın temelinde olumsuzluklar, önyargılar, olumsuz inanç ve eleştiriler vardır. Damgalamanın temel yapısını oluşturan unsur, en çokta önyargılardır. Örneğin suçluya gösterilen damgalayıcı tutumların altında onlara karşı duyulan korku ve güvensizlik yer alır. Bununla birlikte damgalanan kişi ise, tehditlere, başarısızlıklara ve kavgalara maruz kalır. Özgüvenini, özsaygısını kaybeder ve kişisel benliği zarar görür.(Kocabaşoğlu ve Aliustaoğlu, 2003: 191 ‘den akt. Özmen ve Erdem, 2018:200)

Kişiler, bazı hastalıkları nedeniyle, çevreden gelebilecek tepkilerden korktukları için hastalıklarını gizlemekte ya da damgalanmaktan korktukları için tedavi aramayı reddetmektedirler. Bu durumlarının tedaviye katılımlarını engellediği görülmektedir. Özellikle ruhsal hastalığı olan bireyler, ayrımcılık, toplum dışında tutulma, stres, şiddet ve intihar gibi sonuçlarla karşılaşabilir. (Katkak, 2008: 12’den akt. Özmen ve Erdem,2018:201). Kişi bazen de sosyal dışlanmayı göze alarak hastalıklarını söylemektedirler ve hastalıklarından daha çok damgalamayla mücadele etmektedirler. Bu çalışmada araştırma bulguları ve yorum kısmında tespit edilen sonuçlara göre, suç ve suçlulukta da aynı durum söz konusudur. Suçlu birey, özellikle iş ararken, gelebilecek tepkilerden korkmakta ve suçunu gizlemektedir. Gelen olumsuz tepkiler sonucu birey kendini yalnız hissetmektedir yani toplum suçlu bireyi dışlamadan, o toplumdan soyutlanmaktadır ve bu durum intihara kadar gidebilmektedir. Ya da suçlu, bu durumu içselleştirip suç makinası olmaya başlamaktadır.

Damgalamanın yoğun yaşandığı yerlerden biri de işyerleridir. İşyerlerinde mobbing ve bullying, ötekileştirme, iftira, ifşa, dışlama, dedikodu, iş yükünün artırılması gibi etik dışı olaylarla karşılaşılabilir. Ayrıca bu dışlamalar örgütsel de olabilmektedir. Bazı grupların yalnızlaştırılması, izole edilmesi, görmezden gelme, grupların içinde bazı kişilerin grup dışına itilmesi gibi damgalamanın sonuçlarıdır. Günümüzde işyerlerindeki psikolojik zorbalık ya da baskı "mobbing" kavramı içerisinde ele alınmaktadır. Belli bir grup mobbing ile istenmeyen çalışanın işine son vermek yerine dışlayarak ya da baskı kurarak kendisinin işten ayrılması sağlanır. Bu da çalışan üzerinde başarı ve motivasyon düşüklüğüne sebep olacaktır. Bununla birlikte işten ayrılma süreci olacaktır. (Koçel, 2015: 532). Bu durumda bireyi suça itebilmekte ya da bireyin hayatına mâl olabilmektedir.

Damgalama, yalnızca kişiyi etkilemez, kişinin yanında ebeveynleri ve çevresi de damgalanır. Sadece damgalı bir kişinin damgasından dolayı yakını da lekelenebilirler. Örneğin hükümlü ebeveynlerin çocuklarının yaşadıkları, anne ve babasının yaptıklarının bedelini ödemek zorunda kalan masum çocuklar gibi örnekler mevcuttur. Hastalar gibi yakınları da hastalığın belirtilerinden ve davranışlardan utanabilmekte, diğer insanları evlerine çağırmaktan kaçınabilmektedirler. Bu kişilerin rehabilitasyon merkezi, huzurevi gibi kendilerini rahat hissettikleri yerlere iltica ettikleri bulunmuştur.

Bu süreç Becker’in (2019) “Hariciler” kitabında da bahsettiği gibi, toplumda belirli kuralları ihlal eden kişi harici olarak görülebilirken, bu gruba ait kişiler ya da çevresi de harici olarak görülebilmektedir. Ya da harici olarak görülen kişi, kendisini böyle algılayanları ve yargılayanları ya da o bireylerin bulunduğu çevreyi harici olarak tanımlayabilmektedir. Yani bu durum karşılıklı ayrışmayı getirmektedir. Karşılıklı olan bu ayrışma sosyal dışlanmayı beraberinde getirmektedir. Sosyal dışlanma kavramını,

suçlu ya da hükümlü olarak damgalanan bireyin toplumsal alanda karşılaşacağı sorunları anlamamız bakımından bilmemiz gerekmektedir.

Sosyal dışlanma, toplumda bireyin bütün olmasını sağlayan siyasi, sivil, ekonomik ve sosyal haklara erişememesidir. (Walker ve Walker, 1997: 8'den akt. Şahin, (t.y.):73). Bir diğer tanım ise, toplum ve birey arasındaki sosyal bağların ahlaki ve kültür açısından kopmasıdır. (De Haan, 2000: 27'den akt. Timurturkan vd. 2017:142).

Dışlanma kavramı ilk defa 1960'lı yıllarda Fransa'da gündeme gelmiş ve aktivistler, politikacılar, idareciler, gazeteciler ve akademisyenler tarafından üstü kapalı ve ideolojik biçimde fakirliğe gönderme yapılarak kullanılmıştır (Jules Klanfer, L'exclusion social'den aktaran Hilary Silver, "Socialexclusionandsocialsolidarity: Threeparadigms", 532' den akt. Aydoğan,2018: 68).

"Sosyal dışlanmanın çok boyutluluğu insanların özellikle uzun dönemli işsiz kalmaları nedeniyle geçim kaynağından ve düzenli gelirden yoksun kalmalarıyla beraber sosyal hayata katılamamaları, temel ihtiyaçlardan yoksunluk, yaşanabilecek konut ve barınma imkânlarından yoksunluk, sağlık ve eğitim imkânlarına ulaşamama gibi durumlar örnek verilebilir" (A,g,k,132' den akt. Aydoğan,2018: 70).

Her geçen gün sosyal dışlanma kavramının tanımı değişmekte ve genişlemektedir. Bu sebeple birçok tanım ve açıklamadan bahsedilebilir. Yoksulluğun tanımlanmasında kullanılan bu kavram çok farklı özelliklere sahip grupları ya da bireyleri tanımlamaya kadar gitmiştir. Sosyal dışlanma: işsizlik, vasıfsız iş, düşük gelir, okuma yazma bilmeyenler, homoseksüeller, madde bağımlıları, mahkûmlar, istismara uğrayan çocuk ve kadınlar, mülteciler, yabancılar, seks işçileri, ırk ve din farklılıkları, politik hakkını kaybedenler, gecekonduda yaşayanlar, sosyal yardım alanlar, günlük rutinleri yanlış kullananları tanımlamak için kullanılan geniş bir kavramdır. Görüldüğü üzere sosyal dışlanmanın hem nedeni hem de sonucu olarak suç olgusu ön plana çıkmaktadır.

3.SUÇ VE DAMGALAMA İLİŞKİSİ

Suç, suçluluk, sapma gibi olgular, "damgalama" ve "etiketleme" gibi kavramlarla toplum birey etkileşimi açısından önemli yere sahiptir. Bu bağlamda sorgulanması gereken şey; kim, kimi, neye göre suçlu olarak tanımlamaktadır? Ayrıca bu tür damgalamaya maruz kalan birey, damgalayan kişiyle ya da grupla nasıl bir iletişim kurduğunu ve bunun sonucunda damgalanan bireyde bu damganın ne tür sonuçlar doğurduğunu ortaya çıkarmak önemlidir.

Suç ve suçluluk olgusu toplumsal yapının bir parçasıdır. Bu yaklaşım doğrultusunda düzen dediğimiz yapı toplum yaşamının vazgeçilmez unsuru olarak ele alınmaktadır. Bir toplumda düzenin sağlanabilmesi, toplumda var olan gelenek ve göreneklere, değerlere ve kurallara uyulmasına bağlıdır. Fakat uyulması gereken bu kurallar toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir. Değişmeyen şey ise; toplumsal normlara uyulmayan davranışların her toplumda suç ya da sapkın olarak ifade edilmesidir.

Bazı suçlar toplumdan topluma ya da aynı toplum içinde zaman farklılıkları bakımından görelilik özelliği göstermekle birlikte bazı suçlar (insan öldürme) hemen hemen bütün toplumlarda suç olarak tanımlanmıştır. Suçun göreliliği yanında, toplumdan topluma çeşitliliği ve işleniş sıklığı da değişmektedir. Ayrıca bir davranışın

suç olarak nitelendirilebilmesi için, bu davranışın yasada (ceza hukuku) belirli bir karşılığı olması gerekir(Urhal,2009:224).

Sosyolojinin genellikle toplumsal sorunlar alanına odaklanıp bu alanda araştırmalar yaptığı gözlenmektedir. Toplumsal olgulardan biri olan suç ve suçluluğa dair çok fazla kuram ve teori olduğu görülmektedir. Suç kuramlarının bu kadar fazla olması, suç olgusunun karmaşıklığı ve suç işleyenlerin sahip oldukları farklı suçlu profillerinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, çok sayıda suç türünün olması suçlulukla ilintili çok sayıda değişkenin var olması ve suç işleyenlerin sahip olduğu bireysel özelliklerinin farklılık arz etmesi gibi nedenler, suç olgusunun çok perspektifli açıklamasını gerekli kılmıştır (Kızmaz–2004,297’den akt. Kocabaş,2012:5). Bu kuramlardan birisi olan damgalama teorisi suçlulukla ilintili olan değişkenlerden birisidir.

Birçok araştırma ya da suç teorileri suçun nedeninin suçlu da mı yoksa çevresel faktörlerden kaynaklı mı analizi yaparken, suçun nedeni genelde suçluda bulunmuştur. Damgalama teorisi buna meydan okuyarak suçlunun neden suç işlediğiyle değil, toplumun suça nasıl tepki verdiğiyle ilgilenmektedir. Yani çevresel faktörlerin etkisini ortaya koymaktadır. Bu teoride suçlu ve onun çevresindeki etkileşim ele alınıp, sapkınlığın bireyin kendi özelliği olmadığı vurgulanmaktadır.

Damgalama teorisinde dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi, toplumsal sapmanın nasıl oluştuğu ve kuralların kimin koyduğudur. Bir diğer husus ise, bireyin etiketlenmesi, onun davranışları üzerinde nasıl bir sonuca yol açtığıdır. (Kızılcelik, 1996:150’den akt. Kızmaz, 2005:167-168).

Bu kuram suçlu davranışın incelenmesi ve açıklanmasında suçun kendisinden ziyade, toplumun suçlu davranışa verdiği tepkiyi anlamaya çalışır. Becker’ın ikincil sapma dediği de budur yani toplumun davranışı gerçekleştiren kişiye olan tepkisidir.

Becker’in de altını çizdiği gibi, sapkın olarak damgalanmak kişiye göre değişmektedir. Bu durumda bazı kişi veya grupların damgalanma yoğunlukları diğerlerine göre çok daha fazladır. Toplumun normal vatandaş tipolojisinden farklı ve ters bir imaj çizen grupların damgalanma olasılıkları daha fazladır. Örneğin özel inançlara sahip olanlar, alkol ve madde bağımlıları, farklı cinsel yönelimleri olanlar (homoseksüeller) damgalanmadan nasiplerini daha fazla alacaklardır. Bununla birlikte damgalanma aynı zamanda sınıfsal bir durumdur. Maddi güce sahip, ekonomik gelir düzeyinin yüksek olanların, alt sınıflarda yer alan yoksullara göre damgalanma olasılıkları daha azdır. O halde, içinde yaşanılan toplumdaki var olan ideolojik güce karşı koyma ihtimali zayıf kişi veya grupların damgalanma ihtimallerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Damgalamanın azlığı ya da çokluğu kişinin içinde bulunduğu toplumsal sınıfa göre değiştiği, aynı sapkın davranışta bulunan fakat farklı sosyo-kültürel sınıflarda yer alan kişilerin aynı oranda damgalanmayacağı görülebilir. (Aydoğan, 2018: 67)

Bu araştırmanın temel teorisi olma özelliği taşıyan damgalama kuramı çalışmanın bulgularında açıkça ortaya çıkmıştır. Araştırmanın sahası kapsamında yapılan görüşmelerden yola çıkılarak, bireylerin cezaevi sonrasında “sabıkalı”, “suçlu” ve “hükümlü” gibi damgalara maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Bu damgalanma süreci toplumsal yaşamın tüm alanlarında kendini göstermekle beraber, en çok iş arama süreçlerinde ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların birçok defa iş başvurusunda buldukları halde işe alınmamaları, kendilerine atfedilen “sabıkalı” damgasıyla

doğrudan ilişkilidir. Bununla birlikte, görüşmecilerin sabıkalı oldukları gerekçesiyle yaşamlarının bundan sonraki dönemlerinde sigortalı ve düzenli bir işe alınmayacaklarını düşünmeleri toplumun kendilerine atfettiği negatif damgaları içselleştirmeye ve buna uygun davranmaya başladıklarını göstermektedir. Bireylerin cezaevi sonrası toplumsal damgalara maruz kalması ve bir süre sonra damgaları sahiplenmesi süreci, bu çalışmanın bulgular kısmında da görüleceği gibi, damgalama teorisini birebir yansıtmaktadır.

Goffman (2014), toplumda normal olarak görülen grubun ya da bireylerin lekeli ya da itibarsızlaştırılmış kişileri nasıl değersizleştirdikleri ya da ötekileştirdiklerini damgalama üzerinden değerlendirmiştir. Lemert ise damgalanan kişi belirli bir zaman sonra o damgayı içselleştirir ve suça yönelir düşüncesiyle, etiketleme kuramının temellerini atmıştır. Lemert'e göre normalin dışına çıkmak ve sınırları aşmak birincil sapkınlık, kişinin etiketini içselleştirip, kendini sapkın olarak görmesi, ikincil sapkınlıktır. Örnek verecek olursak, okul çağında bir çocuğun yanlış davranış göstermesine karşılık, çevrenin o çocuğu suça eğilimli olarak etiketlemesi, o çocuğa karşı ömür boyu güvensizlik ve önyargı oluşmasına neden olacaktır. Bu durumda, suçlu olmaktan başka çare bulamayan çocuk, suça daha fazla eğilimli hale gelecektir. (AnthonyGiddens, Sosyoloji, 189'den akt. Aydoğan,2018: 67).

Etiketleme, süreç içerisinde suç işleyen ve çevresindekilerin tepkisiyle ortaya çıkarmaktadır. Çoğu kişinin kırmızı ışıpta geçtiği, çimlere bastığı, yerlere çöp attığı olmuştur. Bu kuralların çiğnenmesi ise suçtur. Yani suç işlemesine rağmen, yakalanmayanlar, yakalanıp da affedilenler etiketlenmez ve göz ardı edilebilir. Sapkınlık bireye ve çevrenin vermiş olduğu tepkiye göre değişmektedir. Etiketleme de buna göre yapılmaktadır.

4.ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUM

Bu çalışmada, Niğde özelinde cezaevinden çıkmış 20 eski hükümlü ile derinlemesine yapılmış ikili görüşmelere ve soru-cevap tekniğine dayanarak, görüşmecilerin demografik bilgileri, işlenen suç ve suç algısına dair düşünceleri, cezaevi sonrası sosyal ilişkileri, cezaevi sonrası iş arama süreçleri aktarılacaktır. Yapılan görüşmeler, mümkün olduğunca kişilerle yalnız yapılmış olup, kişinin geçmişe dönük tarihini hatırlayacağı sorularla ve söyleşi şeklinde yapılmıştır. Öte yandan bireysel ilişkiler aracılığıyla kurulan ilişkilerde farklı suçlara nehir söyleşisi yani otobiyografik söyleşi yöntemi ile ulaşılarak kartopu yöntemiyle örneklem oluşturularak 5 işveren ve 5 normal vatandaşlara cezaevi geçmişi olan bireyler hakkında duygu ve düşünceleri sorulmuştur. Alınan sonuçların analizleri bu çalışmada sunulacaktır.

4.1.Demografik Veriler

Bu bölümde görüşmecilerin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni durum ve birlikte yaşadıkları kişilerin bilgilerine yer verilerek demografik inceleme yapılmıştır.

Bu araştırmada, cinsiyet dağılımına baktığımızda bütün katılımcılar erkektir. Katılımcılarda kadın eski hükümlülere ulaşılacak istense de ulaşılamamıştır. Bu da erkek suçluluğunun kadın suçluluğuna oranının fazla olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte TÜİK 2018 (TÜİK,2018) hükümlü ve tutuklu verilerine baktığımızda 264.842 hükümlü ve tutuklunun 254.426 'sının erkek, 10.416'sının kadın olduğu görülmektedir. TÜİK' in verilerinin bu çalışmayla paralellik gösterdiği analiz edilmiştir.

Kadın suçlu oranının erkek suçluluğa oranından daha az olması toplumsal cinsiyet rolleri ile açıklanabilir. Yaşam seyri boyunca bize atfedilen değerlerle kadın ve erkeğe farklı roller biçilmektedir. Kadın daha çok ev işleri ile ilgilenen, annelik yapan ya da zayıf, boyun eğen, erkeğe bağımlı bireyler olarak görülmektedir. Bu rol beklentileri, kadını suça yönelimden alıkoymaktadır. Erkek suçluluğunun fazla olması ataerkil toplumların bir özelliği olduğunu söyleyebiliriz.

Görüşülen katılımcıların yaş oranlarına baktığımızda, 20 kişinin yaş dağılımının 23-40 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Bu da genelde orta yaş sınıfının suç işleme oranının yüksek olduğunu göstermektedir. TÜİK verilerine bakıldığında da 25-45 yaş arası suç işleme oranının fazla olduğu görülmektedir. Bu da yaş ve suç arasında belirgin olmasa da bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Eldeki çalışma ve TÜİK verilerinden yola çıkarak orta yaşlarda suç işleme oranı çocukluk ve yaşlılık oranlarına göre daha fazladır.

Katılımcıların eğitim düzeyine baktığımızda, görüşmecilerin 20'sinin de eğitim düzeyi ilköğretim ya da ortaokul mezunu olduğu görülmüştür. Bu çalışmadaki veriler TÜİK hükümlü eğitim düzeyi verileriyle paralellik göstermektedir. 2008 TÜİK verilerine göre, ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin 1.742'sinin okuma yazma bilmediği, 1659'unun okuryazar olduğu ama bir okul bitirmediği, 41.486'sının ilköğretim bitirdiği, 8.132'sinin ilköğretim mezunu olduğu, 7.883'ünün ortaokul ve dengi meslek okulu, 10.617'sinin lise ve dengi meslek okulu mezunu olduğu ve 2.414'ünün ise yükseköğretim bitirdiği görülmektedir. Bu da suç ve eğitim arasında gözle görülür bir ilişki olduğunu gösteriyor. Bu bağlamda suç işleyen bireylerin çoğunun eğitim düzeyleri düşüktür. Bu da suç ve eğitim düzeyi arasında doğrudan bir ilişki olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi düştükçe suç işleme eğilimi fazlalaşmaktadır.

Görüşmecilere cezaevi sonrası medeni durumları sorulduğunda, 20 kişiden 12'si bekâr, 3'ü evli, 5'i boşanmış olduğunu, 5 boşanmış kişinin arasında 3'ü cezaevinin sebep olduğu durumlardan dolayı boşanmak zorunda kaldığını dile getirmiştir. Bu çalışma da cezaevi hayatının medeni durumunu etkilediğini, aile yapılarının bozulduğunu ve bir takım huzursuzlukların ortaya çıktığını gösterebilmektedir.

Görüşmecilere kiminle yaşadıkları sorulduğunda, 8'i tek başına, 3'ü eşi ve çocuklarıyla, 9'u ebeveynleriyle yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

4.2.Suç ve Suç Algılarına Dair Bilgiler

Bu bölümde, görüşmecilerin suç nitelikleri, suç işleme nedenleri, işledikleri suçta bakış açıları, daha önce hüküm giyme durumları ve arkadaş çevrelerindeki suç işleme durumlarına odaklanılmıştır.

Katılımcılara hangi suç nedeniyle cezaevine girdikleri sorulduğunda, 2'si tecavüz, 6'sı hırsızlık, 3'ü namus davası, 6'sı kavga sonucu insan yaralama ve cinayet, 3'ü dolandırıcılık suçunu işledikleri görülmektedir. Çoğunluk suç nedeninin hırsızlık olduğu görülmektedir. Bu da ekonomik olarak yoksun olduklarını göstermektedir. Yapılan analiz Merton'un anomi kavramıyla açıklanabilir. Merton, anominin araçlar ile amaçların kesişme noktasında çıktığını dile getirmiştir. Kültürel amaçlardan biri olarak tanımlanan maddi güce ulaşma arzusu suçlu davranışın en önemli nedenlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Görüşmecilere cezaevine girmenize sebep olan eylemin gerçekte bir suç sebebi olduğuna inanıp inanmamaları sorulduğunda çoğunluğun işledikleri suçun gerçekte suç teşkil eden bir davranış olmadığına inandıkları görülmektedir. Bu durumda Nötrleşme Kuramıyla paralellik göstermektedir. Nötrleşme kuramında Matza ve Sykes “yaptığını haklı gösterme” durumunu “*Nötrleşme Teknikleri*” olarak adlandırmaktadırlar. Onlara göre birey, toplumun genel düzenine aykırı norm ya da davranış şekillerini değil, kişi, yaptıklarını haklı gösterme durumlarını öğrenmekte, bu suretle de suç işlemektedirler. (Matza ve Sykes, 1962:196’dan akt. Çıfci, 2008:18-19)

Görüşmecilere daha önce herhangi bir suçtan hüküm giyip giyilmedikleri sorulduğunda 20 kişiden 9’ u daha önce suç işlediklerini belirtmiştir. Tekrar suç işlemelerinde toplumun bakış açısı, dışlanma ya da damgalanmanın etkisi sorulduğunda ise bir görüşmeci şunları söylemiştir: “*Bu duruma artık alıştım, insanların beni nasıl göreceği umurumda değil.*” Bu da suçlunun yapılan etiketlemeleri içselleştirip, ona uygun davranış gösterdiği görülmektedir.

Görüşmecilerin arkadaş ortamında suç işleme oranının yüksek olup olmadığı sorulduğunda çoğunluğu suç işleme oranının yüksek olduğunu belirtti. Bu analiz de suç işlemede sosyal çevrenin etkisinin çok büyük olduğunu göstermektedir. Bu araştırma da öğrenme teorilerinden olan Tarde’nin taklit kavramıyla açıklanabilir. Taklit kavramına göre, aile veya yakın çevrede moda olan herhangi bir suçlu davranış taklit yoluyla öğrenilmektedir.

Bir katılımcıya çevre ve arkadaşın etkisi sorulduğunda şu cevapları vermiştir: “*Başıma ne geldiye arkadaş ortamından geldi. Onlar ceza geçmişi olan insanlardı. Her pislik vardı, bende onlara uydum. O gece hep birlikte içmiştik, suç benim üzerime kaldı.*” Suç teorilerinden olan Chicago okulunun öne attığı görüş, insan davranışlarına yön verdiği sanılan biyolojik ve genetik açıklamaları reddederek, insan davranışlarına yön veren asıl şeyin fiziksel ve sosyal çevre olduğunu öne sürmüştür. Suçun nedenini de bu fiziksel ve sosyal çevrede görmek gerektiğini açıklamışlardır.

Beş normal vatandaşa, suç türüne ve suçlulara yönelik algıları sorulmuştur. İlk önce, tecavüz suçuna karşı algıları sorulduğunda bir katılımcı şu tepkileri vermiştir: “*Terazinin bir kefesine tüm suçları diğer kefesine sadece tecavüz suçunu koyarsam eşitlenir. Tecavüz konusu özellikle son zamanlar da gündemimizde olan çocuk tecavüzleri. Bence bunların affı olmamalı. İdamın bu yüzden gelmesini çok istiyorum. İbreti âlem olsun diye böyle insanları meydanlara idam edeceksin ki halk toparlansın. Yoksa ipin ucunu kaçırsak önü kesilmez bu olayların.*” Diğer bir görüşmeci ise şunları söylemiştir: “*İyi bir bakış açısıyla bakmam belki oradan uzaklaşmayı bile düşünebilirim.*”

Görüşmecilere namus davasından içeri girmiş suçlular hakkında düşünceleri sorulduğunda bir görüşmeci şunları söylemiştir: “*Geçen senelerden bir haberle örnek vereyim. Bir adam vardı evli karısına tecavüz eden birini öldürmüştü ve hapis yatmıştı bir süre. Daha sonra hâkimin vicdani bir kararıyla tekrar serbest bırakıldı. Ben bu adamın alnından da hâkimin alnından da öperim. Namus özel bir kavram. Şu hayatta bir şeref bir namus için yaşıyoruz. Ki bunun farkında olan ciddi anlamda çok az insan var. Eğer ciddi anlamda namusu için yatmışsa bu adamın elinden tutarım normal insan gözüyle bakarım.*”

Diğer bir görüşmeci ise : *“Biraz o psikolojiyi anlamaya çalışırım empati kurarım acaba böyle bir durum benim başıma gelse nasıl davranırdım diye ailesine zarar gelmesin diye yaptığımı düşünüyorum.”* demiştir.

Burada da görüldüğü gibi, suç işlemekten çok hangi suçun işlendiği de önemli olmaktadır. Toplum nezdinde namus, özellikle kadına yüklenen namus kavramı çok önem arz etmektedir. Ve bu namusu koruması gereken ise erkektir. Namusa zarar gelmesi durumunda erkeğinde itibarı sarsılmış olmaktadır. Eğer erkek namusa zarar gelmesinin sonucunda gereğini yapıyorsa toplum tarafından hoş karşılanmaktadır.

4.3.Cezaevi Sonrası Sosyal İlişkiler

Bu bölümde görüşmecilerin hapisane geçmişi olması nedeniyle dışlanmaya maruz kalma durumları, cezaevinden hangi kaygılarla çıktıkları, cezaevi sonrası aile fertleri ve yakın akrabalarının davranışları, arkadaş çevrelerindeki davranış değişiklikleri ve kendilerini yalnız hissetme durumları dile getirilmiştir.

Katılımcılara cezaevinden çıkarken hangi kaygıları taşıdıkları sorulduğunda, çoğunluğunun iş bulma kaygısı ile sosyal dışlanma ve tepki gibi durumlarla karşılaşma kaygılarını taşıdıkları görülmektedir. 2 görüşmeci de tekrar bir suça bulaşma korkusu yaşadıklarını dile getirmiştir. Bir görüşmeci de şunları söylemiştir: *“Cezaevinde annemi kaybettim. Tek kaygım eve gittiğimde annemi evde göremeyecek olmamdı.”*

Görüşmecilere hapisane geçmişi nedeniyle dışlanmaya maruz kalma durumları, cezaevi sonrası aile fertleri ve yakın akrabalarının davranışları ile arkadaş çevrelerindeki davranış değişiklikleri sorulduğunda, tecavüz suçundan yatan 2 eski mahkûmların dışlanma ve damgayı keskin bir şekilde hissettiklerini ifade ettikleri görülmüştür. Bir görüşmeci, tecavüz suçundan cezaevinde yattığını, sosyal çevrede kimseye söyleyemediğini ifade etmiştir. Bu analizle damgalı bireyin normal insanların onu nasıl tanımlayacakları, kendisine nasıl bir kimlik atfedecekleri ve onu nasıl karşılayacakları konusunda kaygılandığı görülmektedir.

Öte yandan bir katılımcıda cezaevi sonrası akraba ve arkadaşlarıyla ilişkilerini kendi isteği ile bitirdiğini ifade ettiği görülmüştür. Tecavüz suçundan içeri giren bu katılımcı şunları dile getirmiştir: *“Hayır öyle bir dışlanmaya maruz kalmadım, arkadaşlarım ve akrabalarımın konuşmayı ben kestim, onları hayatımdan çıkardım.”* Katılımcının bu cevabında bir savunma mekanizması oluşturduğu analiz edilmiştir. Şöyle ki, dışlanma ya da damgalanma korkusunu yaşadığı ve böyle bir şeyle karşılaşacağını düşündüğü için ilk tepkiyi kendisi vermiş ve toplum onu dışlamadan, o kendini toplumdan soyutlamıştır.

Namus davasından içeri girmiş 3 kişi kesinlikle bir dışlanmaya maruz kalmadıklarını, hem aile hem çevre ilişkilerinin kaldığı yerden devam ettiğini dile getirmişlerdir. Bir görüşmeci şunları söylemiştir: *“Cezaevinden çıktığımda herhangi bir dışlanmaya maruz kalmadım. Hatta çevremdekiler bana keşke öldürseydin o namussuzu dediler. Hem hâkimlerde bizden yana. Onlar bile indirimli ceza veriyor bizlere.”*

Görüşmecilere cezaevi sonrası yeterli sayıda arkadaş bulup bulamadıkları sorulduğunda, çoğunluğunun hayır cevabı verdiği görülmektedir. Bir katılımcı da *“hiç arkadaş aramadım, eskileriyle de görüşmeyi kesmiştim zaten.”* cevabı almıştır.

Katılımcılara kendinizi yalnız hissediyor musunuz sorusu sorulduğunda, çoğunluğun hapisane süreci boyunca kendilerini yalnız hissettiklerini söylemişlerdir. Bir görüşmeci de şunları söylemiştir: *“Cezaevinden çıktığımda kendimi çok yalnız hissettim. Annemi de yeni kaybettik. Akraba ve arkadaşlarımla da görüşmüyordum. Bir ablam ve babam vardı.”*

4.4.Cezaevi Sonrası İş Arama Süreçleri

Bu bölümde görüşmecilerin cezaevi öncesi ve sonrasındaki çalışma hayatları, iş başvurularında sabıka kaydının önemi konusundaki düşünceleri, iş başvuruları sırasında işveren ile diyalogları, işveren tepkileri ve iş başvurularında tecrübeye rağmen reddedilme durumları dile getirilmiştir.

Görüşmecilere, cezaevi öncesinde bir işlerinin olup olmadığı sorulduğunda, 12 kişi evet cevabını vermiştir. Cezaevi sonrası toplumun bazı etiketlemelerinden dolayı çoğunluğun eski işlerine devam etmedikleri ya da hiç iş bulamadıkları analiz edilmiştir. Bir görüşmeci şöyle cevap veriyor: *“Cezaevi öncesi fırıncıydım. Cezaevinden çıktıktan sonra tekrar oraya gittim. Çalışana ihtiyaç duymadıklarını söylediler. Beni almamak için bahane uydurduklarını biliyordum.”* Diğer bir görüşmeci de şöyle cevap vermiştir: *“Cezaevi öncesi kendi işimi yapıyordum. Sonrasında da kendi işime devam ettim. Çiftçilikle, koyunlarla uğraşıyoruz. Yazları yaylaya çıkıyoruz.”* Başka bir görüşmeci de şöyle cevap vermiştir: *“Cezaevi öncesi işim yoktu. Çıktıktan sonra iş aramaya başladım ama nereye gitsem ne yapsam iş bulamadım.”*

Genel anlamda bakıldığında işverenlerin cezaevi geçmişi olan bireye iş vermediği görülmektedir. Eski hükümlülerin ilk dışlayıcı etkilerini iş bulma sürecinde yaşadıkları açıktır. İşverenlerin, *“bir çalışana ihtiyacımız yok”, “biz size döneceğiz”* gibi tepkilerle dolaylı olarak hükümlüleri işe almadıkları görülmektedir. Bu durum, cezaevi geçmişi olan bireyin “sabıkalı”, “eski hükümlü”, “suçlu”, “hapis yatmış” damgalara maruz kalarak etiketlendiklerini göstermektedir. Bu da eski hükümlülerin dışlanmaya maruz kalmaları demektir. Bu durum onları olumsuz etkilemekte, toplumun kendilerine atfettiği etiketlemeleri (hükümlü, sabıkalı, suçlu) içselleştirmekte ve bu damgalarına inandıkları görülmektedir. Bu gibi damgaları içselleştiren birey, bu damgaya uygun davranmaktadır.

Bir iş başvurusunda işverenin tepkisi suçlunun işlediği suçun niteliğine göre değiştiği görülmüştür. Tecavüz ya da hırsızlık gibi yüz kızartıcı suç işleyen bireylerin suçu öğrenildiğinde büyük tepki verildiği görülmüş ve kesinlikle işe alım olmamıştır. Ama namus davasından cezaevine girmiş ya da bazı nedenlerden dolayı kavga sonucu insan yaralama suçu olan görüşmecilerin iş bulma konusunda dışlanmaya çok maruz kalmadıkları görülmüştür.

Beş işverene suç türü ve suçlulara yönelik algıları sorulduğunda ise katılımcılardan şu cevaplar alınmıştır: *“İlk önce işlediği suçuna bakarım yüz kızartıcı bir suç mu diye ona göre işe alıp almamam şekillenir. Mesela işlediği suçtan pişman olduysa ve cezasını çektiyse gözetim altında işe alabilirim.”*

“Bu duruma iki acıdan bakabiliriz. Ciddi anlamda suç işleyen kişi toplum tarafından dışlanıyorsa bu kişiyi kendi bünyemde çalıştırmam imkânsız olur. Çünkü kendi çalışma ortamım ve çevremi bir nebze de olsa tehlikeye atmış olurum yaptığı suçtan ötürü. Bide normal suçlardan yargılanan kişilerden bahsedecek olursak yani toplumun hor gözle

bakmayacağı suçlar olursa ve gerçekten yardıma muhtaç biriyle bu kişiye iş verme şansım olurdu.”

“Bu adamın tekrar aynı şeyi yapmayacağı ne malum.”

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyolojik bir olgu olan suç, toplumun sosyal, ekonomik, kültürel yapısıyla yakından ilişkilidir. Suç olgusu artık günlük hayatımızı ilgilendiren ve etkileyen önemli bir problem olarak kabul edilmektedir. Problem olmasının yanı sıra suçun olmadığı bir toplum yapısı düşünmek ise mümkün değildir. Suç ve suçluluk olgusu tarihsel süreç içerisinde farklılık gösterebilmektedir.

Birçok araştırma ya da suç teorileri suçun nedeninin suçlu da mı yoksa çevresel faktörlerden kaynaklı mı analizi yaparken, suçun nedeni genelde suçluda bulunmuştur. Damgalama teorisi buna meydan okuyarak suçlunun nedeni suç işlediğiyle değil, toplumun suça nasıl tepki verdiğiyle ilgilenmektedir. Yani çevresel faktörlerin etkisini ortaya koymaktadır. Bu teoride suçlu ve onun çevresindeki etkileşim ele alınıp, sapkınlığın bireyin kendi özelliği olmadığı vurgulanmaktadır.

Hapishaneden çıkan insanların yaşama uyumu hapishanede kalış sürecinden çok daha fazla uzun süreli, yıpratıcı olup olumsuz sonuçlanması toplum için zararlı olmakla birlikte çok daha fazla olasılık dâhilindedir. Kişi asıl olumsuzluklara hapishane sonrasında rastlamaktadır. Suça ve Suçluya Toplumsal Damga: Niğde ili örneği konulu bu çalışmada, bireylerin cezaevi sonrası sosyal dışlanmaya ya da damgalamaya maruz kalıp kalmadıklarını tespit etmek ve hükümlülerin cezaevi sonrasında sosyal yaşamlarında ve iş bulma süreçlerinde karşılaştıkları tepkiler ortaya çıkarmak için 20 eski hükümlüyle ikili görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada sabıkalı bir geçmişin toplumsal yaşamdaki yansımaları analiz edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın bulguları oluşturulurken, Niğde özelinde herhangi bir suç nedeniyle hapishane geçmişi olan bireylerle derinlemesine yapılacak ikili görüşmelere ve bu görüşme soru cevap tekniğine dayanmaktadır. Öte yandan bireysel ilişkiler aracılığıyla kurulan ilişkilerde farklı suçlara nehir söyleşisi yani otobiyografik söyleşi yöntemi ile ulaşılarak kartopu yöntemiyle örneklem oluşturulmuştur.

Bununla birlikte elde edilen çalışmada eski hükümlülerin demografik bilgileri, işlenen suç ve suç algısına dair düşünceleri, cezaevi sonrası sosyal ilişkileri, cezaevi sonrası iş arama süreci sunulmuştur. Ayrıca işveren ve normal vatandaşlara cezaevi geçmişi olan bireyler hakkında algıları sorulmuştur. Alınan sonuçların analizleri bu çalışmada sunulmuştur. Hükümlülerle yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler sosyolojik bağlamda değerlendirilerek bireyleri suça sürükleyen dinamiklerin meydana çıkarılması ve özellikle damgalamanın suç işlemiş bireye etkisini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Aynı zamanda elde edilen çalışma da, suç ve damga ile ilgili kavramsal ve teorik içerikler sunulmuştur.

Araştırmanın kendi yaşam alanımda yürütülmesi ve kişisel ilişkilerimizin olduğu bölge olması nedeniyle çevremde rahatlıkla işlediği suça göre toplumsal etiketlenmelere maruz kalan kişileri bulma imkânım bulunmuştur.

Bu araştırma ile ilk olarak erkek hükümlülerin sayısal oranının kadın hükümlülere göre çok daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan 20 hükümlüden hiç kadın olmaması dikkat çekicidir. Görüşme yapılan hükümlülerin yaş dağılımına bakıldığında, görüşmecilerin 23-40 yaş aralığında yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

Bu çalışma sonucunda eğitim düzeyine bakıldığında bütün katılımcıların ilkökul ve ortaokul mezunu olduğu görülmektedir.

Görüşmecilere cezaevi sonrası medeni durumları sorulduğunda 20 kişiden 12'si bekâr, 3'ü evli, 5'i boşanmış olduğunu, 5 boşanmış kişinin arasında 3'ü cezaevinin sebep olduğu durumlardan dolayı boşanmak zorunda kaldığını dile getirmiştir. Görüşmecilere kiminle yaşadıkları sorulduğunda 8'i tek başına, 3'ü eşi ve çocuklarıyla, 9'u ebeveynleriyle yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Çalışma sonucunda, hükümlülerin çoğunun cezaevi sonrasında aile fertleri ve yakın akrabalarının kendilerine karşı davranışlarında olumsuz yönde değişiklikler olduğu tespit edilmiştir. Cezaevi sonrası bireylerin anne-baba dışındaki aile fertleri ve yakın akrabalarının bireye karşı korku, güvensizlik ve şüphe ile yaklaştıkları anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra görüşmecilerin cezaevi süreci sonrasında arkadaşlarının da davranışlarında olumsuz yönde değişiklikler olduğunu vurguladıkları görülmüştür. Bu veriler, bireylerin cezaevi sonrası "hükümlü", "suçlu", "sabıkalı" oldukları gerekçesiyle etiketlenerek toplumsal yaşamdan dışlandığını göstermektedir.

Bu çalışmada, görüşmelerden yola çıkarak, cezaevi sonrası bireylerin iş bulma süreçlerinde, sabıkalı oldukları gerekçesiyle işe alınmak istenmemeleri nedeniyle, ciddi sorunlar yaşadıklarını ortaya çıkarmıştır. Görüşmecilerin büyük bir oranının cezaevi öncesinde düzenli bir işe sahipken, cezaevi sonrasında aynı işe devam edemediği tespit edilmiştir. Bu durum, cezaevi öncesinde düzenli bir işe sahip olan hükümlülerin cezaevi sonrasında toplumun gözünde "hükümlü", "hapis yatmış", "sabıkalı" ve "suçlu" gibi etiketlere maruz kalması nedeniyle düzenli bir iş bulabilme olanaklarının azaldığını göstermektedir. Görüşmelerden yola çıkarak, işverenlerin "artık elemana ihtiyacımız yok", "eleman aramıyoruz", "biz size dönüş yapacağız", "bize bir cv bırak", "ihtiyaç olması durumunda sizi yeniden arayacağız" gibi ifadelerle dolaylı olarak bireyleri işe almak istemedikleri tespit edilmiştir. Söz konusu damgalar neticesinde görüşmecilerin çoğunun şu an herhangi bir işte çalışmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, görüşmecilerin sabıkalı oldukları gerekçesiyle yaşamlarının bundan sonraki dönemlerinde sigortalı ve düzenli bir işe alınmayacaklarını vurguladıkları görülmüştür.

Bu veri, cezaevi sonrası bireylerin toplumun kendilerine atfettiği negatif damgaları bir süre sonra içselleştirmeye başladığını göstermektedir. Eldeki çalışma ile katılımcıların iş başvurularında sabıka kaydının olmasının büyük önem taşıdığını düşündüğü görülmüştür.

Eski hükümlülerin 20'sinden 9'unun önceden suç işlediği belirtilmiştir. Bu da, dışlanma ve damgalanma gibi durumların bireyi tekrar suça ittiğini göstermektedir.

Bu çalışmanın sonucunda hükümlülerin cezaevinden büyük umutlarla çıktıkları "dışarının" aslında onlar için başka bir "içeriye" dönüştüğü görülmektedir. Zira cezaevinden çıkan birey hapis yatmış olması nedeniyle dışarıda/toplumsal yaşamda etiketlenerek toplumdan izole edilmektedir. Bu araştırma ile cezaevi sonrası bireylerin toplumsal yaşamda ve iş arama süreçlerinde "suçlu", "hükümlü", "sabıkalı" ve "hapis

yatmış” gibi damgalarla etiketlenerek sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları gözlemlenmiştir. Bu durum cezaevinden çıkan ve kendisine atfedilen damgalar nedeni ile toplumsal yaşamda var olmakta zorlanan bireylerin yeni bir “içeriyle” karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Cezaevi sonrası bireylerin toplumsal yaşamda etiketlenerek sosyal dışlanmaya maruz kalması bu çalışmanın en temel sonucudur. Bireyler cezaevi süreci sonrası sabıkalı olmaları nedeniyle sosyal hayatın birçok alanından dışlanmaktadır. Bu dışlanmanın en çok iş ara süreçlerinde ortaya çıktığı görülmektedir.

Cezaevi sonrası bireylerin maruz kaldığı söz konusu sorunların çözümünde Adalet Bakanlığı'na büyük iş düşmektedir. Bakanlığın cezaevindeki hükümlülerin istihdamına yönelik projeler gerçekleştirmesi, bu sorunun çözümünde etkili olacaktır. Örneğin sertifikalı kurslar açılmalı ve hükümlüleri bu kurslara yönlendirip, bir şeyler öğrenmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca devletin bir yasa çıkartarak özel ya da kamusal alanda hükümlü çalıştırmak zorunluluğu getirmesi hükümlülerin istihdam sorununu çözebilir. Bunun yanında hükümlülere dair istihdam sorununun çözümü için toplumun kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri gibi birçok aktörünün bir araya gelerek sürdürülebilir çalışmalar yürütmesi gerekmektedir. Öte yandan cezaevi sonrası bireylerin aile fertleri, yakın akrabalar, arkadaşlar ve toplumun diğer aktörleri tarafından damgalanması ve bireye karşı ön yargılı davranılması sorunu ise topluma kurslar ve uzman eğiticiler tarafından seminerler verilerek, toplumun bu konuda eğitilmesi yoluyla giderilebilecek bir sorundur. Mahkûmlara karşı bakış açılarını değiştirmek için bu gibi eğitimler şarttır.

Cezaevi sonrası bireylerin toplumsal yaşamda maruz kaldığı sorunların çözülmemesi halinde bireylerin yeniden suç işleme olasılıklarını artırmaktadır. Son yıllarda artan mükerrer suçluluk/yeniden suç işleme oranları bunun açık bir göstergesidir. Mükerrer suçluluğu önlemenin tek yolunun ise bireylerin cezaevi sonrası yaşadığı sorunların çözülmesinden geçtiği açıktır.

6.KAYNAKÇA

AYDOĞAN, Ramazan(2018), “*Cezaevi Sonrası Denetimli Serbestlik Sürecindeki Hükümlülerin Suç, Damga ve Sosyal Dışlanma Bağlamında İncelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

BECKER, Howard, S.(2019), *Haricîler (Outsiders): Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması*, (Türkçe söyleyenler: Ş. Geniş-L.Ünsaldı), Ankara: Heretik Yayıncılık.

ÇİFCİ, Gökçearslan, E.(2008). “*Kapkaç Suçundan Hüküm Giyenlerin, Sosyo-Demografik Özellikleri, Sosyal Dışlanma Süreçleri, Suç ve Diğer Sapma Davranışlar Açısından İncelenmesi*”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

GOFFMAN, E.(2014). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*, (Çev. Ş. Geniş-L. Ünsaldı-S.N. Ağırnaslı), Ankara: Heretik Yayıncılık.

GOFFMAN, E.(2016). *Timarhaneler: Akıl Hastalarının ve Kapatılmış Diğer Kişilerin Toplumsal Durumu Üzerine Denemeler*, (Türkçe söyleyen: Ebru Arıcan), Ankara: Heretik Yayıncılık.

KIZMAZ, Z. (2005). *Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme*, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 29(2), s. 149-174.

KOCABAŞ, Feyza, E.(2012). “*Her Suçlunun Yeri Cezaevi Mi? Suçlunun Topluma Yeniden Kazandırılması ve Denetimli Serbestlik*”, Erünel Sosyal Bilimler Lisesi Tubitak Projesi, Antalya.

KOÇEL, T.(2015).*İşletme Yöneticiliği*, İstanbul: Beta Yayınları.

ÖRKİ, H.(2018).“*Suça İtilmiş Çocukların Yazılı Basında Temsili*”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.11, S.56, s.412-426.

ÖZMEN,S.,ERDEM,R.(2018).“*Damgalamanın Kavramsal Çerçevesi*”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,23(1),185-208.

ŞAHİN, Tijen (t.y.). *Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi*, Yardım ve Dayanışma Dergisi, s. 71-80.

TİMİRTURKAN, M., vd. (2017). “Hükümlü” Olmanın Sosyal Tezahürleri: Sosyal Dışlanma, Damga ve Suç, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(20), s. 139-157.

TÜİK (2018,Aralık). *Adalet İstatistikleri* [Basın bülteni]. Erişim adresi <https://data.tuik.gov.tr/tr/>

URHAL, Ö.(2009).*Küreselleşen Dünyada Güvenlik (Milli Güvenlik, Kamu Güvenliği, Örgütlü Suçlar ve Suç İstihbaratı)*, Ankara: Adalet Yayınevi.

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD) / NİĞDE ÖZEL SAYISI

Sorumlu Yazar: Mesut Sönmez / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları. mesutsonmez@ohu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-4048-5757

Atıf: SÖNMEZ, M.(2020). 1476 Tarihli Vakıf Defterinin “Niğde” Bölümünde Yer Alan Lakap Ve Unvanlar, Millî Kültür Araştırmaları Dergisi, Cilt4, Özel Sayı, 62-70.

1476 TARİHLİ VAKIF DEFTERİNİN “NİĞDE” BÖLÜMÜNDE YER ALAN LAKAP VE UNVANLAR

Özet

Lakap ve unvan çalışmalarına tarihî belgeler boyutuyla katkı sağlaması amaçlanan bu çalışmada, Fatih devrinde yazılmış Karaman Eyaleti Vakıf Defteri'nin “Niğde” bölümünde yer alan lakaplar ve unvanlar incelenmiştir. Elde edilen lakaplar ve unvanlar oluşma biçimi ve anlamları göz önünde bulundurularak ayrı ayrı alt başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Beş farklı lakap olmak üzere toplam on dört lakabın yer aldığı, on altı farklı unvan olmak üzere toplam kırk dört unvanın yer aldığı tespit edilmiştir. Lakaplar kısmında yer alan altı farklı lakabın ikisinin Arapça, dördünün ise Türkçe olduğu, unvanlar kısmında yer alan on altı unvanın üçünün Farsça, beşinin Türkçe, sekizinin ise Arapça olduğu sonucu elde edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Niğde, ad bilimi, kişi adları, lakaplar, unvanlar

NICKNAMES AND TITLES IN THE “NIGDE” SECTION OF THE FOUNDATION BOOK DATED 1476

Abstract

In this study, which is aimed to contribute to the works of nicknames and titles with in the scope of historical documents, the nicknames and titles in the “Niğde” section of the Karaman State Foundation Book written in the period of Fatih were examined. The obtained nicknames and titles were classified under separate sub-headings, considering the form and meanings of their formation. It has been determined that there are five titles, including fourteen different nicknames, and a total of forty-four titles, including sixteen different titles. It is concluded that two of the six different nicknames in the nicknames section are in Arabic, four of them are in Turkish, three of the sixteen titles in the titles section are in Persian, five of them are in Turkish and eight of them are in Arabic.

Key words: The province of Niğde, onomastics, person names, nicknames, titles

1. Giriş

Bu şekildeki çalışmalar ilgili kültürün taşıyıcısı olan milleti tanımaya, o milletin ad verme geleneklerini öğrenmeye ve geçirdiği kültürel evreleri takip edebilmeye katkı sağlar. Çalışmada da lakap ve unvanlar, Niğde’de kullanılmış olma sınırlılığıyla ele alınmıştır. Çalışma verisini ise Fatih devrinde yazılmış Karaman Eyaleti Vakıf Defteri'nin Niğde bölümü oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışma genel olarak Türk diliyle ilgiliyken Niğde ağız özellikleri ve tarihî gelişimi için de bilgiler sunmaktadır.

Orta Anadolu'nun güney kesiminde merkezî bir konumda bulunan Niğde ilinin adının nereden geldiği konusunda farklı düşünceler söz konusu olmuştur. Şehrin adı ilk defa çevreden ele geçen Geç Hitit Dönemi'ne ait (MÖ. 1170 – 710) kitabelerde “Nağhita” olarak geçmektedir (Kutluyur, 2020: 8).

Niğde ve çevresinin Arap akınları ve 1071 Malazgirt zaferinin sonrasında, Selçukluların hâkimiyetine girdiği görülmektedir. Niğde'nin ilk fetihlerle ele geçirilen merkezlerden biri olduğu anlaşılmaktadır (Topal, 2018: 12). Kılıçarslan'ın Niğde'yi 1191 yılında oğlu Melik Aslan Şah'a bırakmasından sonra Niğde ve çevresinde Türk-İslam kültürü, maddi ve manevi dokuda oluşmaya başlamıştır (Yıldız Kısacık, 2019: 87).

Niğde'nin Osmanlı topraklarına katılışı Fatih döneminde 1471 yılında olmuştur. Bu tarihten sonra Niğde, Osmanlıların yıkılışına kadar Karaman eyaletine bağlı bir Osmanlı sancak şehri olarak varlığını sürdürmüştür (www.nigde.gov.tr).

2. Ad Verme, Lakaplar ve Unvanlar

Ad biliminin (onomastics / onomasiology) konularından olan lakaplar ve unvanlar, öylesine önemli söz varlığı öğelerindedir ki bu alan içerisinde kişi adları bilimi (anthroponymy) adıyla başlı başına bir alt çalışma alanı haline gelmiştir.

Ad bilimi, adları, ad verme geleneğini ve nedenlerini inceler ve tür ve özel adlar alt birimleri içerisinde bitki adları, hayvan adları, yiyecek-içecek adları, giyim-kuşam adları, kişi adları, yakıştırma adlar, künyevî adlar, yer adları, din ve mezhep adları, kurum ve kuruluş adlarıyla ilgilenir. Lakaplar ve unvanlar özel adlar içerisinde yer alır, ama lakaplar, yakıştırma adlar; unvanlar da künyevî adlar içerisinde ele alınır (Boyras, 1998: 107-109; Calp, 2014: 28-29; Kurgun, 2002: 2; Sakaoğlu, 2001: 9-11).

Ad verme veya adlandırma, bireyin kendisi ve kendisi dışındaki somut veya soyut kavramları, durumları tanımlama, bildirme, açıklama ve anlatma amacıyla dil birimleriyle işaretlemesidir. Kişi adları da bu şekilde işaretlenirler. Kişi adlarının, kişilerin fiziksel-ruhsal özellikleri ile meslekleri/statüleri kullanılarak dilsel işaretlenmesine de lakaplar veya unvanlar adı verilir. Lakaplar ve unvanların araştırılması, dil çalışmalarına, halk bilimi araştırmalarına, sosyokültürel incelemelere katkılar sağlar. Uysal (2017: 389-390) bunu, “adlar hangi varlığa verilirse verilsin, kişilerin inancını, sanat zevkini, duygu ve düşünce dünyasını, değer ölçülerini yansıtır. Adlara yüklenen kişisel ve genel anlamlar, onları kültürün önemli bir parçası hâline getirmiştir. Bir dilin söz varlığındaki adlardan konuşurlarının hayata bakışını, inanç dünyasını, zevklerini, duygu ve düşünce evrenini anlamak mümkündür” sözleriyle vurgulamaktadır.

Kişiler, adları yanında onlara çeşitli yollar ve amaçlarla yakıştırılan lakaplar ve unvanlarla da anılabilirler. Lakaplar, sosyal kurumların etkisinde olmadan, asıl ada sonradan eklenerek yapılırken; unvanlar bir kimsenin işi, mesleği veya toplum içindeki durumuyla ilgili olarak kullanılan ad veya sanlardır. Lakap ve unvanlar, milletlerin ad verme geleneklerine, düşünme yapılarına ve kültürlerinde meydana gelen değişim ve gelişimlere dair izler taşır.

Küçük yerleşim yerlerinde ve bazı ortamlarda kişinin adından da daha fazla kimlik bilgisi içerebilen lakaplar, Türkçe Sözlük'te, “bir kimseye veya sülaleye gerçek adından farklı olarak sonradan verilen ad” (2011: 1572) şeklinde tanımlanır. Çalışkan'a göre (2016: 122-123) lakaplar, “bireyin adının yanında onu tanımlayan ya da adı olmadan o kişiyi kısaca özetleyen, hatta içinde bulunduğu alt kültür grubunda adından daha önemli konuma geçen ve bu grup içerisinde o kişiyi deşifre eden birer şifredir.” Boyraz'a göre (1998: 125) lakaplar, “asıl ada sonradan eklenen ve kişinin herhangi bir özelliğinden dolayı verilen isimdir ile kişiye herhangi bir özelliği dolayısıyla kendi grup kültürü bağlamında sonradan verilen isimdir.” Lakapların, takma ad olup olmadığıyla

ilgili tartışmalar da vardır. Aydın'a göre (2006: 25) lakap takma addır. Örnek (1995: 159) ise bu konudaki görüşünü şöyle açıklamaktadır: “Hemen hemen herkesin bir takma adı vardır. Bu ad kişinin ardından söylendiği gibi, rahatlıkla yüze de söylenebilir. Bu adlar kişinin ruhsal, bedensel, fizyolojik bir özründen, toplumsal yaşamındaki uyumsuz ve aykırı davranışından işinden, uğraşısından, başından geçmiş bir olaydan dolayı takılır”.

Unvan, Türkçe Sözlük'te, “bir kimsenin işi, mesleği veya toplum içindeki durumu ile ilgili olarak kullanılan ad, san” (2011: 2419) şeklinde açıklanmaktadır. Unvan bildiren kelimelere Türkçenin ilk yazılı kaynaklarından itibaren rastlanmaktadır. Türkçede unvan bildiren kelimelerin kişi adından önce veya sonra gelebildiği görülmektedir (Torun, 2006: 362). Unvanların Osmanlı döneminde lakaplarla birlikte resmî kayıtlarda titiz bir şekilde yazıldığı görülmüştür (Yörük, 2011: 290). Çalışmanın malzemesini oluşturan vakıf defteri de bu resmî kayıtlardan biridir. Elde edilen bulgular başlıklar altında sınıflandırılarak verilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Karaman Eyaleti Vakıf Defterine Göre Niğde'de Kullanılmış Lakaplar

3.1.1. Akrabalık İlişkilerine Dayalı Mensubiyetle Oluşturulan Lakaplar

Soyadı kanunundan önce resmî kayıtlarda kişi adları baba adıyla birlikte geçmekteydi. Kişilerin kimliklerinin daha açık ve kesin bir şekilde belirtilmesini sağlayan bu şekildeki adlandırma veya lakap kullanımlarına 15. yüzyıla ait olan bu vakıf defterindeki metinlerde de rastlamak mümkündür. Akrabalık bağları ile yapılan lakaplar aşağıda başlıklar altında sınıflandırılmıştır.

3.1.1.1. Oğlu İle Oluşturulan Lakaplar

Metinde “oğlu” ile kurulmuş dokuz lakap tespit edilmiştir:

Mütevelli Kerimeddin *Oğlu* İbrahim

Taşgun *Oğlu* Zahirüttin

Ahmet Şeyh *Oğlu* Mahmud

Keykubat *oğlu* Keyhüsrev *Oğlu* Kılıç Arslan

Davud Çelebi *Oğlu* Şeyh Çelebi

Oğuzca *Oğlu* Kaya Paşa

... *Oğlu* Şeyh Gaybi

Ahmed Şeyhoğlu Mahmut

Dayı *Oğlu*

3.1.1.2. Kızı İle Oluşturulan Lakaplar

Metinde “kızı” ile kurulmuş bir lakap tespit edilmiştir:

Kılıç Arslan *kızı* Hıvand Hatun

3.1.1.3. Evladı İle Oluşturulan Lakaplar

Defterde “veled”in çoğulu olan “evlâd” ile kurulmuş lakap da bulunmaktadır. Bu şekilde oluşturulan bir lakap tespit edilmiştir:

Tanrıvermiş *evladı*

3.1.2. Fiziksel Özellikler veya Davranış, Huy Dikkate Alınarak Verilen Lakaplar

Bu özelliklere göre verilmiş iki lakaba rastlanmıştır:

Tat Ahmed

Bal Ahmed

3.1.3. Mesleklerden Oluşan Lakaplar

Türkçe Sözlük'te (2011: 2238) anlamı “hekim” olarak verilen “tabip” sözü hekimlik işini yapan Ahmet adlı kişinin lakabı olmuş ve adı ile birlikte kayıtlara geçmiştir:

Tabib Ahmed

3.2. Karaman Eyaleti Vakıf Defterine Göre Niğde’de Kullanılmış Unvanlar

3.2.1. Ahi

“Ahi” Türkçe Sözlük’e göre (2011: 54) “ahi ocağından olan kimselere” denilmektir. Ahi, esnaf ve sanatkâr birliklerinde seçimle iş başına gelen, yardımcılara yiğitbaşı-server; şeyhlerine ahî baba denilen, bu teşkilatların idarî heyetlerinde bulunan yaşlı, bilgili yöneticidir. Ahi sözcüğünün Arapça “kardeşim” manasına gelen “ahî” sözcüğüne dayananlar yanında bu sözcüğün cömert anlamına gelen “akı” sözcüğünden türediğini savunanlar da vardır. Ahîlerin, şehre gelen yabancıları da tekkelerinde ağırlama ve bir savaş halinde de birlikleriyle orduya katılarak destek verme görevleri de vardır (Akgündüz, 2014: 10; Uluçay, 1977: 282; Altunsoy, 2006: 18-19). Defterde bu unvanın beş yerde kullanıldığı belirlenmiştir:

Ahi Kasım

Ahi Paşa

Ahi Ahmed

Ahizade Pir Ahmed

Ahi Mustafa

3.2.2. Bey

“Bey”in unvan anlamı, Türkçe Sözlük'te (2011: 320) “küçük bir toplumun veya küçük bir devletin başkanı, komutan, zengin, ileri gelen kimse, bay” açıklamalarıyla verilmiştir. Kâşgarlı Mahmut, “beyi (beg)”, “boyların başında bulunan reislerin aldığı ve büyük memurlara verilen unvan” şeklinde açıklamıştır. Bu unvan, hem idari hem de askerî bir unvan olarak nitelendirilmiştir (Altunsoy 2006: 25; Güllüdağ-Baş, 2019: 78-79). Eski Türk devletlerinde hükümdarların unvanları arasında en önemli yere sahip olan “bey” unvanı, Türkler İslamiyet’i kabul edip bu medeniyet dâhiline girdikten sonra da bir yandan eski önemini korumuş bir yandan da anlamında pek bir değişikliğe uğramadan varlığını sürdürmüştür (Kaşağıcı, 2005: 141). Bu unvan, defterde beş yerde geçmiştir:

Ali Bey Çelebi

Şerafeddin *Bey*

İbrahim *Bey*

Zahirüddin *Bey*

Ali *Bey*

3.2.3. Çelebi

“Çelebi” sözünün anlamları Türkçe Sözlük’te (2011: 516) sırasıyla şu şekilde verilmiştir: “1. Bektaşî ve Mevlevî pîrlerinin en büyüklerine verilen unvan. 2. Hristiyan tüccar. 3. Görgülü, terbiyeli, olgun kimse.” Türkler için kullanılan bu lakaba birinci ve üçüncü anlamı kaynaklık etmiştir. Bahsi geçen özellikleri taşıyan kişilerde kullanılan bir unvan olmuştur. “Çelebi” ile kurulmuş dört lakap tespit edilmiştir:

Ali *Bey Çelebi*

Davud *Çelebi*

Şeyh *Çelebi*

Mahbub *Çelebi*

3.2.4. Fakı

“Fıkıh” sözcüğünden türeyen “fakih”, bir şeyi iyi bilen, iyi anlayan kimse demektir (TDAV, 1995: 126). Bu sözcük Türkçede “fakı” ses değişimine uğramıştır. Fıkıh bilen anlamlara gelen bu unvan, defterde üç kez yer almıştır:

Ali *Fakı*

Mehmet *Fakı*

Ömer *Fakı*

3.2.5. Hacı

Türkçe Sözlük’te (2011: 1021) “din buyruklarını yerine getirmek için hacca gitmiş Müslüman; Kudüs, Efes vb. kutsal bir yeri ziyaret etmiş olan Hristiyan” şeklinde açıklanmıştır. Hac görevini yerine getirenlere verilen bir sıfat olan hacı unvanı, şeriye sicillerinde de oldukça çok geçmektedir (Güllüdağ-Baş, 2019: 82). Bu unvan defterde iki kez yer almıştır:

Hacı Şerefettin

Hacım Sultan

3.2.6. Han

“Han” Asya halkları ve bilhassa da Türkler tarafından hükümdarın şerefini, gücünü, kudretini yansıtmak için kullanılan unvanların en önemlilerinden biridir. “Khan, kan, Kaghan” söyleyişleri de bulunan bu unvana ilk olarak Orhun Âbideleri’nden Tonyukuk Kitâbesi’nde geçtiği belirlenmiştir. Anlam olarak asıl hükümdar olan kağandan sonra gelen en önemli yöneticileri ifade eder (Kaşağıcı, 2005: 143-145). İslamiyet öncesi ve sonrası dönemde, özellikle de Osmanlı Dönemi’nde Türk

hükümdarlarının kullandıkları çok eski bir Türk unvanı olan han unvanına defterde bir yerde rastlanmıştır:

Bayazıt Yıldırım *Han*

3.2.7. Hatun

Donuk'a göre (1988: 30) "hatun (katun, khatun)", Türk devletlerinde bilhassa 6. Asırdan itibaren "Khagan" unvanı ile birlikte başlayıp yaygın bir şekilde günümüze kadar devam eden bir unvandır. İlk kez bu sözcüğün "katun" şekline Göktürkler zamanında rastlanmıştır. Bu dönemde Bumin'in hanımı olarak metinlerde yer almıştır. Türkçe Sözlük'te de "yüksek makamdaki kadınlara ve hakan eşlerine verilen unvan" (2011: 1060) şeklinde açıklanır. Defterde de bu unvan bir yerde geçmektedir:

Hıvand *Hatun*

3.2.8. Hoca

"Hoca" Türkçe Sözlük'te (2011: 1107) "Müslümanlıkta din görevlisi, akıl öğretene, öğüt veren kimse, öğretmen" anlamlarıyla açıklanmıştır. Güllüdağ ve Baş'a göre (2019: 83-84) Farsçada "hâce" (çoğulu hâcegân), Türkçe'de "hoca" şeklinde söylenen kelimenin kökeni hakkında kesin bilgi yoktur. Kelimenin unvan olarak kullanılagelmesi Samaniler'den itibaren olmuştur. Bu unvanın İran'da kurulan çeşitli İslâm devletlerinin teşkilâtında, Gazneliler devrinde tarihî bir terim olarak kullanıldığı görülmektedir. Yine unvan, özellikle Gazneliler devrinde resmî bir nitelik kazanmış (TDAV, 1998: 186). Hoca unvanı defterde iki kez kullanılmıştır:

Kutlu *Hoca*

Hoca Veys

3.2.9. Mevlânâ

"Efendimiz, büyüğümüz, sarıklı bilim adamı, mevlâmız, ulu kişi, hazret" anlamlarına gelen bir unvandır (Parlatır, 2006: 1080; Yeğin- vd., 1997: 626). Defterde bu unvanın dört kez kullanıldığı belirlenmiştir:

Mevlânâ Sinan

Mevlânâ İlyas

Mevlânâ Kasım

Mevlânâ Mehmet

3.2.10. Müteveli

"Bir vakfın yönetimi kendisine verilmiş olan kimse" (Türkçe Sözlük, 2011: 1739) için kullanılan bu unvana defterde bir kez rastlanmıştır:

Müteveli Kerimettin

3.2.11. Paşa

"Paşa" askerî bir unvandır ve Türkçe Sözlük'te (2011: 1897) "Osmanlı Devleti zamanında yüksek sivil memurlara ve albaydan üstün rütbede bulunan askerlere verilen bir unvan" şeklinde açıklanmaktadır. Güllüdağ-Baş da "paşa" için "sivillerle askerlerin

ileri gelenlerinin bir kısmına verilen resmî unvan” ifadelerini kullanmışlardır (2019: 85-86). Osmanlı Dönemi’nde sık kullanılan bir unvandır. İncelenen defterde de “paşa” unvanı üç kez kullanılmıştır:

Ali Paşa

Ahi Paşa

Kaya Paşa

3.2.12. Pir

“Bir tarikatın kurucusu, herhangi bir meslek ve sanatın başlatıcısı, tesis edicisi, koca, yaşlı adam, ihtiyar” (Parlatır, 2006: 802; Yeğin-vd., 1997: 1364) anlamlarında kullanılan “pir” unvanı defterde bir kez geçmiştir:

Ahizade Pir Ahmed

3.2.13. Sultan

“Reis, İslam hükümdarı, hakimiyet sahibi, padişah” anlamlarına gelen (Yeğin-vd., 1997: 885) “sultan”, Türkçede XI. Yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmış ve kudretli bir hükümdarı veya belirli bir bölgenin bağımsız hükümdarını ifade etmek için Gazneliler döneminden beri kullanılmıştır. Gazneli Mahmut bu unvanın verildiği ilk kişi gibi gösterilmekle birlikte bu resmî olarak belgelenememiştir. Ancak bu unvanı alan ve paralarının üzerine bastıran ilk devlet adamı Gazneli hükümdarı İbrahim’dir (Kaşağıcı, 2005: 143). Bu unvan defterde iki kez geçmiştir:

Dediği Sultan

Hacım Sultan

3.2.14. Seyyid

“Bir topluluğun ileri gelen kişisi” anlamına gelen “seyyid”, terim olarak Hz. Muhammed’in soyundan gelen kimseler için kullanılır. Çünkü Hz. Muhammed’in aile ve yakın akrabası ve özellikle de kızı Hz. Fatıma’nın iki oğlu aracılığıyla devam eden soyundan gelenler İslam toplumlarında müstesna bir yere sahip olmuşlardır (Küçükaşçı 2009: 87-88). “Seyyid” unvanı, defterde 4 kez geçmiştir:

Seyyid Fakı

Seyyid Abdin

Seyyid Musa

3.2.15. Şah

“Hükümdar” anlamını karşılayan Farsça bu unvan (Türkçe Sözlük, 2011: 2195) metinde bir kez yer almıştır:

Süleyman Şah

3.2.16. Şeyh

Kelime anlamı “yaşlı kimse, tarikat kurucusu, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimse, tarikat büyüğü veya tarikat kollarından birinin başında bulunan kimse” (Türkçe Sözlük, 2011: 2219; TDAV, 2010: 49) olan “şeyh” unvanı, çeşitli İslâm

devletleri ve toplumlarında saygınlık ifadesi olarak da kullanılır. “Şeyh” unvanı, defterde yedi kez kullanılmıştır:

Şeyh Himmet

Şeyh Said

Şeyh Muhlis

Şeyh Salih

Ahmet Şeyh

Şeyh Çelebi

Şeyh Gaybi

Sonuç ve Değerlendirme

Karaman Eyaleti Vakıf Defteri'nin Niğde ile ilgili bölümünde oğul ile oluşturulmuş 9; kızı ile oluşturulmuş 1; evladı ile oluşturulmuş 1; fiziksel özellik, davranış ve huya göre oluşturulmuş 2; mesleklerden oluşmuş 1 olmak üzere toplam 14 lakap belirlenmiştir.

Belirlenen unvanlar da ahi (5 kez); bey (5 kez); çelebi (4 kez); fakı (3 kez), hacı (2 kez); han (1 kez); hatun (1 kez); hoca (2 kez); mevlânâ (4 kez); paşa (3 kez); pir (1 kez); sultan (2 kez); seyyid (3 kez); şah (1 kez); şeyhtir (7 kez). Toplamda 44 lakap kullanılmıştır. Bu lakap ve unvanlar, o dönemde soyadı olmadığı için soyadı gibi bir işleve de sahip olmuştur.

Lakapların akrabalık ilişkilerine, fiziksel özellikleri veya davranış ve huylarına, mesleklerine göre verildiği görülmüştür. Oğulla kurulmuş lakapların fazlalığı dikkat çekmektedir.

Kullanılan unvanlar dikkate alındığında idarî, askerî ve eğitimle ilgili alanlarda önemli görevlerin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Ahi, bey, çelebi, fakı, mevlânâ, seyyid, şeyh unvanlarının sık kullanıldığı belirlenmiştir. Değişen dönem ve kültür dairesi içerisinde ahi, çelebi, mevlâna ve fakı unvanlarının artık kullanılmadığı söylenebilir. Bey, seyyid, şeyh gibi unvanların kullanımını ise günümüzde de devam etmektedir.

Kadınlar için kullanılan hatun unvanı günümüzde unvandan ziyade eş, zevce anlamında kullanılmaktadır. “Hatun” sözünün anlam daralmasına uğradığı söylenebilir.

Lakaplar kısmında yer alan altı farklı lakabın ikisi Arapça kökenli dördü ise Türkçedir. Unvanlar kısmındaki on altı unvanın ise üçü Farsça, beşi Türkçe, sekizi ise Arapçadır. Bu durum 15. yüzyılda Arapça ve Farsça kelimelerin kullanımının -günlük hayatta lakap ve unvan olarak kullanılacak kadar- yaygınlaşmış, halkın kullandığı dile de yerleşmiş olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

AKGÜNDÜZ, Mustafa (2014). Ticarî Hayatta Kardeşliği Esas Alan Ahilik Teşkilatı, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 19, Sayı 31, Ocak–Haziran, s. 9-18.

ALTUNSOY, Zeynep (2006). *İlk Türk-İslâm Devletlerinde Kullanılan İdarî ve Askerî TERİM ve Unvanlar*, Yüksek Lisans Tezi, Tokat: Gaziosman Paşa Üniversitesi.

- AYDIN, Mehmet (2006). Adbilim Açısından Ordu ve Samsun Ağızlarındaki Bazı Lakaplar, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 1, s. 25-47.
- BOYRAZ, Şeref (1998). Lakaplar Konusunda Bazı Dikkatler ve Bir Yöre Örneği, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, VII. Sayı, s. 107-138.
- CALP, Mehralı (2014). Kişi Adları Üzerine Dilbilimsel Bir Çalışma (Ağrı İli Örneği), *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s.27-49.
- ÇALIŞKAN, Erol-SEHER, Şerife (2016). Türk Folklorunda Lakap Verme Geleneği: Bartın Örneği, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C 14, S 3, s. 103-126.
- DONUK, Abdülkadir (1988). *Eski Türk Devletlerinde İdarî -Askerî Unvan ve Terimler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- GÜLLÜDAĞ, Nesrin-BAŞ, Halit (2019). 1452 Numaralı İzmit Şeriye Sicilinde Yer Alan Unvan ve Lakaplar Üzerine Bir İnceleme, *Anasay*, s. 73-104.
<http://www.nigde.gov.tr/tarihce1> Erişim: 01.10.2020
- KAŞAĞICI, Mustafa (2005). *Osmanlı Sultanlarının Kullandıkları Unvan ve Lakapların Türk Devlet Ve Toplum Anlayışı İle İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- KURGUN, Levent (2002). *Denizli İli Yer Adları*, Doktora Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- KUTLUYER, Mehmet (2020). *Eskiçağ'da Niğde (Başlangıcından Roma Dönemi Sonuna Kadar)*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa S. (2009). Tarihi Süreçte Seyyid ve Şerif Kavramlarının Kullanımı, *Osmanlı Araştırmaları*, XXXIII, s. 87-129.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (1977). *Türk Halk Bilimi*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- PARLATIR, İsmail (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- SAKAOĞLU, Saim (2001). *Türk Ad Bilimi I: Giriş*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDAV (1995). “Fakı”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, s. 126-127.
- TDAV (1998). “Hoca”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, s. 186-187.
- TDAV (2010). “Şeyh”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 39, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, s. 49.
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TOPAL, Nevzat (2018). *15. Yüzyılda Niğde*, Konya: Kömen Yayınları.
- TORUN, Yeter (2006). Türkçede Unvan Grupları ve Diziliş Özellikleri Üzerine, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.15, Sayı 1, s. 361-368.
- ULUÇAY, Çağatay (1977), *İlk Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Ankara: MEB Yayınları.
- YEĞİN, Abdullah-vd. (1997). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat*, İstanbul: Envar Neşriyat.
- YILDIZ KISACIK, Sibel (2019). Beylerbeyi Mausoleum, *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, IV / I, s. 85-94.
- YÖRÜK, Saim (2011). Çelebi Unvanı Hakkında Bir Değerlendirme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(18), s. 290-297.

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD) / NİĞDE ÖZEL SAYISI

Sorumlu Yazar: Nevzat Topal / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Ortaçağ Tarihi ABD, Prof. nevzattopal@ohu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-4396-657X

Atf: TOPAL, N.(2020). Ali Ertuğrul'a Göre Niğdeli Kadı Ahmed'in El-Veledü's-Şefik Ve'l-Hâfidü'l-Halîk'ı, Millî Kültür Araştırmaları Dergisi, Cilt4, Özel Sayı, 71-87.

ALİ ERTUĞRUL'A GÖRE NİĞDELİ KADI AHMED'İN EL-VELEDÜ'S-ŞEFİK VE'L-HÂFİDÜ'L-HALÎK'I

Özet

Türkiye Selçuklu tarihini ortaya koyacak yerli kaynaklar oldukça azdır. Bu kaynakların sayısı birkaçı geçmemektedir. Bu kaynaklardan birincisi 680/1282 yılında İbn Bibi tarafından kaleme alınan “*El-Evâmirü'l-Alâ'iyye Fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*” isimli eserdir. Bir diğer eser ise 723/1323 yılında Aksarâyî tarafından kaleme alınan “*Müsameretü'l-Ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr*” isimli çalışmadır. Bunlara 765/1364 yılı civarında kaleme alınan “*Tarih-i Âl-i Selçuk Der Anatoli*” isimli çalışma eklenebilir.

Türkiye Selçuklu tarihini ortaya koyacak bir diğer çalışma ise 733/1333 yılında Niğdeli Kadı Ahmed tarafından Niğde'de kaleme alınan “*el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk*” isimli eserdir. Bu makalede Niğdeli Kadı Ahmed'in *el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk* isimli eserinin Ali Ertuğrul tarafından hazırlanan Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanan hâlinin değerlendirilmesi ve tahlili yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Niğde, Niğdeli Kadı Ahmed, Türkiye Selçukluları, *el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk*.

ACCORDING TO ALI ERTUGRUL EL-VELEDU'S-SEFIK VE'L-HAFIDU'L-HALIK BY KADI AHMED OF NIGDE

Abstract

There are very few local resources to reveal the history of the Turkey Seljuks. These resources do not exceed a few in number. The first of these sources is the work named "El-Evâmirü'l-Alâ'iyye Fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye" written by İbn Bibi in 680/1282. Another work is the work named "Müsameretü'l-Ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr" written by Aksarâyî in 723/1323. The work named "Tarih-i Âl-i Selçuk Der Anatoli" written around 765/1364 can be added to these.

Another work that will reveal the history of the Seljuks is the work named "el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk" written by Kadı Ahmed of Niğde in 733/1333 in Niğde.

In this article, Niğdeli Kadı Ahmed's *el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk* will be evaluated and analyzed by the Turkish Historical Society prepared by Ali Ertuğrul.

Key words: Niğde, Turkey Seljuks, historiography, Kadı Ahmed, Ali Ertugrul

Giriş

Türkiye Selçuklu tarihini ortaya koyacak yerli kaynaklar oldukça azdır. Bu kaynakların birincisi 680/1282 yılı civarında İbn Bibi (Nasırüddin Hüseyin b. Muhammed b. Ali el Ca'feri er-Rugedi) tarafından kaleme alınan “*El-Evâmirü'l-Alâ'iyye Fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*” isimli eserdir. İbn Bibi bu eseri İlhanlı Devlet adamı Alaaddin Atamelik Cüveynî'nin isteği üzerine Farsça kaleme almış ve eseri ona ithaf etmiştir. Bu eser Ayasofya Kütüphanesi'nde 2985 numarada kayıtlıdır.

Aksarâyî (Mahmud b. Muhammed el-Aksarâyî) tarafından 723/1323 yılında kaleme alınan “*Müsameretü'l-Ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr*” isimli eser Anadolu Selçukluları tarihinin ikinci önemli yerli kaynağıdır. Eser 723/1323 yılında İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın Anadolu Valisi Emir Timurtaş Noyan'a sunulmuştur.

Anadolu Selçuklu tarihini ortaya koyacak diğer bir yerli kaynak ise oldukça mahdut malumat içeren ve yazarı belli olmayan 765/1364 yılı civarında yazılan “*Tarih-i Âl-i Selçuk Der Anatoli*” isimli eserdir.

Anadolu Selçuklu tarihini ortaya koyacak eserlerin sayı bakımından pek kâfi olmadığı görülmektedir. Yukarıda isimlerini verdiğimiz kaynakları destekleyen ve takviye eden bir diğer kaynak ise Niğdeli Kadı Ahmed tarafından 733/1333 yılında kaleme alınan “*el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halik*” isimli eserdir. Bu eser muhtasar bir İslâm tarihi hüviyetinde olup Köprülü'nün ifadesi ile “dinî ve içtimaî tarihe dair önemli bilgiler vermektedir. Eserin günümüze ulaşan tek yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

Niğdeli Kadı Ahmed'in El-Veledü's-Şefik Ve'l-Hâfidü'l-Halik'ı

Bu eserden günümüze kadar istifade eden araştırmacılar bulunmaktadır. Ancak bu araştırmacıların hiçbiri çalışmalarında Ali Ertuğrul tarafından hazırlanan ve tanıtımını yapmaya çalıştığımız “*Niğdeli Kadı Ahmed'in el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halik'ı*” isimli kaynaktan kapsamlı değildir.

Ali Ertuğrul tarafından iki cilt halinde hazırlanan kitabın birinci cildi “*el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halik*” isimli eser ile Niğdeli Kadı Ahmet hakkında diğer kaynaklardan kullanılarak aydınlatılmaya çalışılmıştır. Yine bu ciltte *el-Veledü's-Şefik*'in İslâm tarihini ilgilendiren ikinci bölümü tercüme edilerek tahlil edilmiştir. İkinci ciltte ise eserin Farsça metni tashih edilmiştir. Yine bu ciltte Farsça metinde geçen yer, şahıs, kaynak isimleri ve kitap isimlerine ait fihrist yer almaktadır.

Ali Ertuğrul tarafından hazırlanan kitabın birinci cildi giriş, iki ana bölüm, sonuç, kaynakça ve karma dizinden oluşmaktadır. Giriş bölümü (Ertuğrul, 2015: 1-55) üç ana başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklardan birincisinde Selçuklular Döneminde Anadolu'nun genel durumu ve Niğde şehri ele alınmıştır (Ertuğrul, 2015: 1-21). “Selçuklular Döneminde Anadolu'nun Umumî Vaziyeti ve Niğde” kısmında 1071 Malazgirt zaferinin Anadolu'nun fethine başlangıç oluşturduğu ifade edilmektedir. 1071 yılını takip eden kısa sürede 1075 yılında İznik başkent olmak üzere bir devletin kurulduğu belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 1). Anadolu Selçuklu Devletinin kuruluş aşamasındaki önemli gelişmeler ve Büyük Selçuklular ile mücadeleye kısaca temas edilen bu kısımda Haçlı seferleri ve Anadolu'ya etkilerinden; Köseadağ Savaşı öncesi ortaya çıkan Moğol tehlikesi ve Moğolların Harezmsahlar ile mücadelesinden; Köseadağ Savaşı ile Anadolu'nun Moğol tahakkümüne girdiğinden bahsedilmektedir. Bu hususlar anlatılırken Kadı Ahmed'in verdiği bilgiler ve dönemin diğer kaynaklarından

(vakayinamelerden) doğrudan istifade edilmiştir. Anadolu’da siyasi istikrarın bozulması ile birlikte kurulan yeni siyasi teşekküller (Beylikler) ve Anadolu Selçuklu Devleti’nin bunlarla mücadelesi ve devletin yıkılışına kadar geçen hadiseler üzerinde durulmuştur (Ertuğrul, 2015: 3-10).

Giriş bölümünün “Selçuklular Döneminde Anadolu’nun Umumî Vaziyeti ve Niğde” kısmında ayrıca Niğde şehri ve kuruluşuna dair çok kıymetli malumatlar yer almaktadır (Ertuğrul, 2015: 11-21). Niğdeli bir tarihçi olan Kadı Ahmed şehrin kuruluşunun İslam-Bizans savaşlarından sonra olduğunu ileri sürmektedir. Ali Ertuğrul bu hususu çok dikkatli bir şekilde tetkik ederek şehrin kuruluşuna dair önemli olan bu hususu ortaya koyar (Ertuğrul, 2015: 11). Kitapta gerek Kadı Ahmed’in gerekse dönemin diğer kaynakları ve seyyahların verdiği bilgilerin çok titizlikle incelenmesi sonucu Niğde şehrinin Bizans döneminde Tyana (Kemerhisar) ismi ile anılan şehrin yerine geçtiği ve Tyana’nın hor ve hakir kaldığı belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 11).

Kadı Ahmed’in verdiği bilgileri ve diğer kaynakları tetkik eden Ali Ertuğrul, Niğde şehrinin 1082 yılı içerisinde Türk hâkimiyetine girdiğini ileri sürmektedir. Şehrin ve çevresinin fethi takiben Danişmendli hâkimiyetine girdiği ve bu hâkimiyet süresinin ne kadar devam ettiği hususunun dönemin kaynaklarının yetersiz olmasından dolayı aydınlatılmadığını söylemektedir (Ertuğrul, 2015: 12).

Dönemin kaynaklarında Niğde ismine ilk defa II. Kılıç Arslan’ın ülkeyi on bir oğlu arasında taksim etmesi sırasında tesadüf edildiğine dikkat çekilmektedir. Yine Niğde’nin bu taksimatta Melik Arslanşah’a Kadı Ahmed’in ifadesi ile Alâeddin Tuğrul Arslan’a verildiği belirtilmektedir. Ayrıca Kadı Ahmed’in Niğde şehrine “Dârü’l-Pehlivâniye” ve “Rum memleketleri ile cihâdın medârı” olarak tarif ettiğine dikkat çekilmektedir (Ertuğrul, 2015: 12).

Bu kısımda ayrıca Niğde şehrinin uç olması münasebetiyle yer yer tahribata uğradığı ve II. Kılıç Arslan devrinde (1155-1192) köklü bir şekilde imar edildiği belirtilmektedir. Ayrıca Niğde şehrinin burçlarının ilk kısmının Rükneddin II. Süleymanşah zamanında (1199-1202) Kadı Mahfûz Niksârî adında bir mimar tarafından tamamlandığı hususu belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 12-13).

Niğde şehrinin çevresinde cereyan eden siyasi olaylar anlatılarak şehrin yönetimi ve idaresi, imar ve inşa faaliyetleri hakkında bilgi verilmektedir. Moğol tahakkümüne karşı Niğde şehri merkez olmak üzere ortaya çıkan Hatiroğlu isyanı ve sonrasındaki gelişmeler anlatılmaktadır (Ertuğrul, 2015: 14-16). Bu kısımda Kadı Ahmed’in eserinin tamamladığı döneme kadar Niğde çevresindeki siyasi, idari, ekonomik ve vakıf kurumları gibi hususlara dikkat çekilmektedir. Ali Ertuğrul bu kısmı gerek Kadı Ahmed ve gerekse dönemin diğer kaynaklarını (vakayiname, seyyahlar ve coğrafi eserler vb.) kullanarak başarılı bir şekilde aydınlatmaktadır. Özellikle Kadı Ahmed tarafından şehirle ilgili verilen bilgilerin büyük bir kısmına ilk defa bu kitapta dikkat çekilmektedir.

Giriş bölümünün diğer bir başlığı ise “İlk Örneklerinden İtibaren Farsça Tarih Yazımı ve Anadolu’daki Durum” ismini taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 21-38). Burada geniş İslam coğrafyasında yazılan Farsça tarih eserleri ve çalışmalar hakkında kapsamlı bir bilgi verilmektedir (Ertuğrul, 2015: 21-32). Bu eserler oldukça kapsamlı olduğu için isimlerinden tek tek bahsetmek mümkün olmamaktadır. Bu kısımda ayrıca Farsça Tarih yazımının Anadolu’daki durumundan bahsedilmektedir (Ertuğrul, 2015: 32-38).

Anadolu’da Farsça tarih yazım geleneğinin ilk örneğinin Kadı Burhaneddin Ebû Nasr b. Mes’ûd Anevî (ö. 608/1211 civarı) tarafından yazılan *Enisül’l-Kulûb* isimli eser olduğu belirtilmekte ve eser hakkında kapsamlı malumat verilmektedir (Ertuğrul, 2015: 33). İkinci eser olarak İbn Bibi’nin “*El-Evâmirü’l-Alâ’iyye Fi’l-Umûri’l-Alâ’iyye*” isimli eseri olduğu belirtilmektedir. Bu kısımda üzerinde durulan bir diğer eser ise Kadı Ahmed’in de eserinde istifade ettiğini açıkça belirttiği Aksarâyî (Mahmud b. Muhammed el-Aksarâyî) tarafından kaleme alınan “*Müsameretü’l-Ahbâr ve Müsâyeretü’l-Ahyâr*” isimli eserden bahsedilmektedir (Ertuğrul, 2015: 34-36). Anadolu’da yazılan dönemle ilgili bir diğer eser ise yazarı belli olmayan “*Tarih-i Âl-i Selçuk Der Anatoli*” isimli eser tanıtılmaktadır. Bu kısımda tanıtılan bir diğer kaynak ise Ünsi tarafından kaleme alınan *Şehnâme-i Selçuk* isimli eserdir (Ertuğrul, 2015: 36-37). Ayrıca bu kısımda doğrudan tarihi kaynak olmamakla beraber Farsça yazılan diğer eserlerin isimlerinden de bahsedilmektedir (Ertuğrul, 2015: 37).

Giriş bölümünün diğer bir başlığı ise “*el-Veledü’ş-Şefik ve’l-Hâfidü’l-Halîk’a Değinen Bazı Çalışmalar*” ismini taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 38-55). Bu kısımda kendi içinde iki kısma ayrılmaktadır. Birinci kısım “*Anadolu Selçuklu Tarihi Kaynaklarının Tanıtımında el-Veledü’ş-Şefik ve’l-Hâfidü’l-Halîk*” başlığını taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 38-46). Bu kısımda tarihi kaynak olarak *el-Veledü’ş-Şefik*’in önemine ilk dikkat çeken kişinin Fuad Köprülü olduğu belirtilmektedir. Fuad Köprülü’nün 1939 yılında ilk baskısını Fransızca yaptığı “*Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*” isimli eserinde *el-Veledü’ş-Şefik*’ten bahisle bu eserde Anadolu’nun içtimâî ve dinî tarihine dair çok kıymetli bilgiler içerdiği hususuna değinilmektedir (Ertuğrul, 2015: 38-39).

Fuad Köprülü’nün 1943 yılında kaleme aldığı “*Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları*” başlıklı makalesinde *el-Veledü’ş-Şefik*’e dikkat çekerek öneminin vurgulandığı belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 39).

Köprülü dışında *el-Veledü’ş-Şefik*’ten bahseden diğer araştırmacının da Mükrimin Halil Yinanç olduğu belirtilmektedir. 1944 senesinde kaleme alınan “*Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*” isimli eserinde hem *el-Veledü’ş-Şefik*’ten hem de Kadı Ahmed’in kayıp olan *Selçuknamesi*’nden bahsettiği ifade edilmektedir (Ertuğrul, 2015: 39). Osman Turan tarafından 1944 yılında yayına hazırlanan *Müsameretü’l-Ahbar* isimli eserin önsözünde *el-Veledü’ş-Şefik*’ten bahsettiği ve bir takım örnekler verdiği belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 39). Kitapta *el-Veledü’ş-Şefik*’ten bahseden diğer araştırmacılar ve eserlerinden de bahsedilmektedir. Bu araştırmacılar arasında 1952 yılında Feridun Nafiz Uzluk, 1968’de Claude Cahen, 1941 V. Gordlevski, 1945 Ahmed Ateş, 1961’de Tamara Talbot Rice ve 1950’de Zeki Velidi Togan’ın yaptıkları çalışmalarda *el-Veledü’ş-Şefik*’ten istifade ettikleri dile getirilmekte; ancak bu çalışmaların hiç birinin *el-Veledü’ş-Şefik*’ten kapsamlı bir şekilde istifade etmedikleri dile getirilmektedir (Ertuğrul, 2015: 40).

Bu çalışmalar içerisinde Mehmet Altay Köymen tarafından 1987 yılında tamamlanan “*Türkiye Selçuklu Tarihine Dair Yeni Bir Kaynak: el-Veledü’ş-Şefik*” isimli makalenin eser hakkında kapsamlı bilgi içeren ilk çalışma olduğuna dikkat çekilmektedir (Ertuğrul, 2015: 40).

1987 yılından sonraki yerli ve yabancı çalışmalarda da *el-Veledü’ş-Şefik*’ten istifade eden araştırmacılar oldu ise de bu çalışmaların *el-Veledü’ş-Şefik*’in bütününi

ortaya koymaktan uzak ve sınırlı çalışmalar olduğu belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 40-46).

İkinci kısım ise “*Anadolu Selçuklu Tarih Yazımında el-Veledü’ş-Şefik ve’l-Hâfidü’l-Halik*” başlığını taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 47-55). Bu kısımda muhtasar bir İslâm tarihi hüviyetinde olan *el-Veledü’ş-Şefik*’i kaynak olarak kullanan Osmanlı Dönemine ait bir kaynak bulunmadığı hususu tespit edilmiştir (Ertuğrul, 2015: 47-48).

El-Veledü’ş-Şefik’ten Modern anlamda ilk atıf yapan kişinin Halil Edhem’in olduğu belirtilmiştir. Halil Eldem’in, Stanley Lane Poole’un İslam Devletlerine dair telif ettiği eseri bazı ilavelerde bulunarak tadil edip *Düvel-i İslamiye* adı ile tercüme ettiği eserinin *Selçukiler* bahsinde düşmüş olduğu dipnotlarda bir takım açıklamalarda bulunulduğuna dikkat çekilmektedir (Ertuğrul, 2015: 49).

Halil Edhem’in 1936 yılında kaleme alınan *Niğde Kılavuzu* adlı diğer bir kitabında *el-Veledü’ş-Şefik*’ten dipnotlar verdiği, bu dipnotlarda Niğde’de Hüdavent Hatun Türbesinde yer alan sandukada yatan kişinin kim olduğuna dair hususun bu münasebetle ortaya çıktığına dikkat çekilmektedir (Ertuğrul, 2015: 49). Burada *el-Veledü’ş-Şefik*’ten istifade eden diğer bir araştırmacının ise M. Halil Yinanç’ın olduğu belirtilmektedir. M. Halil Yinanç 1928 yılında Arapça harflerle neşrettiği *Düstûrname-i Enverî* isimli esere yazdığı değerlendirmeleri içeren giriş kısmında bilgiler vermektedir (Ertuğrul, 2015: 49).

Osman Turan’ın *el-Veledü’ş-Şefik*’ten kaynak olarak istifade eden araştırmacılardan birisinin de olduğuna dikkat çekilmektedir. Osman Turan’ın özellikle *Selçuklular Zamanında Türkiye ve Fustatü’l-Adale fi Kavâ’idi’s-Saltana* simli çalışmalarında hacimli bir şekilde atıflarda bulunduğu belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 52).

Abdülbaki Gölpınarlı’nın da *el-Veledü’ş-Şefik*’ten istifade eden araştırmacılar arasında yer aldığı belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 53). Ancak *el-Veledü’ş-Şefik* hakkında yapılan çalışmalarda en kapsamlı şekilde bahseden ve atıfta bulunan araştırmacının Mehmet Altay Köymen olduğu ortaya konulmuştur (Ertuğrul, 2015: 53).

Ali Ertuğrul bu kısımda *el-Veledü’ş-Şefik*’ten kaynak olarak istifade eden araştırmacıların verdikleri bilgileri ve atıfları çok titiz bir şekilde inceleyerek değerlendirmektedir. Bu çalışmalarda tespit ettiği eksiklikleri ilmî bir bakış açısı ile değerlendirmektedir (Ertuğrul, 2015: 47-53).

El-Veledü’ş-Şefik’e atıfta bulunan diğer araştırmacılar arasında Mikail Bayram, Tuncer Baykara, Ahmet Yaşar Ocak, Muharrem Kesik, Mehmer Ersan ve Yusuf Ayönü’nün bulunduğu ifade edilir (Ertuğrul, 2015: 54-56). Ayrıca 2004 yılında Peacock tarafından neşredilen *Ahmad of Nigde’s al-Walad al-Shafiq the Seljuk Past* makalenin de gerek Kadı Ahmed ve gerekse *el-Veledü’ş-Şefik*’ten bahseden önemli bir çalışma olduğuna dikkat çekilir (Ertuğrul, 2015: 50-51). Bu çalışmanın M. A. Köymen’in makalesinden sonra bu husustaki ikinci önemli çalışma olduğuna dikkat çekilmektedir.

Ali Ertuğrul bu kısımda *el-Veledü’ş-Şefik*’ten kaynak olarak atıfta bulunan araştırmacıları ve eserlerini titiz bir şekilde tek tek inceleyerek tahlil etmiştir. Araştırmacıların çalışmalarında hangi oranda ve kaç atıf yaptıkları gibi çok ayrıntılı istatistikî bir değerlendirme yapmıştır. Kitabının bu bölümünde gerek *el-Veledü’ş-Şefik*’in kaynak olarak kullanılması ve gerekse *el-Veledü’ş-Şefik*’ten kaynak olarak istifade edilen çalışmalar titizlikle ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Yaptıkları tahliller

ve değerlendirmeler oldukça zgn olup akademik kriterlere uygundur. Bu bilgilerden sonra giriş kısmı sona ermiştir.

Kitabın birinci bölümü “Niğdeli Kadı Ahmed ve *el-Veledü’ř-Şefik ve ’l-Hâfidü’l-Halik*” ismini taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 57-266). Bu bölüm iki ana kısımda oluşmaktadır. Birinci kısım Niğdeli Kadı Ahmed hakkında bilgileri ihtiva etmektedir (Ertuğrul, 2015: 57-104). İkinci kısımda ise kadı Ahmed’in eseri olan *el-Veledü’ř-Şefik ve ’l-Hâfidü’l-Halik* değerlendirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 104-266).

Birinci bölümün ilk kısmında Kadı Ahmed’in ailesi, hayatı, hanımı ve çocukları anlatılmaktadır. *El-Veledü’ř-Şefik*’te Kadı Ahmed’in kendisi ve ailesine ait verdiği bilgiler titizlikle incelenerek bu kısım oluşturulmuştur. Ayrıca dönemin diğer kaynaklarında Kadı Ahmed ve ailesi hakkında geçen diğer kayıtlarda değerlendirilmiştir. Kadı Ahmed’in ailesinin kökeninin in sınırında yer alan Hoten şehrinde bulunan Türkmenlerden olduğu belirtilir. Bu Türkmenlerin 13. yüzyılın ilk yarısında Anadolu’ya göç etmiş olabilecekleri ifade edilir. Kadı Ahmed’in dedesinin Kadı Cemaleddin Hoteni olduğu ve Anadolu Selçukluları döneminde Konya kadılığı gibi önemli vazifelerde bulunduğuna temas edilerek Kadı Cemaleddin Hoteni’nin 1249 senesi hadiselerinde şehit düştüğü belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 59-61).

Ali Ertuğrul Selçuklu Dönemi Niğde Subaşısı Zeyneddin Beşare’nin de Kadı Ahmed’in büyük dedesi olduğunu tespit etmiştir. Türkistan’ın Hoten şehrinden gelen Kadı Ahmed’in ailesi kısa sürede Anadolu Selçuklu Devleti’nde önemli vazifelere getirildiğine temas edilmektedir. Ayrıca Kadı Ahmed ve ailesinin üstlendiği görevlerden bahsedilmektedir (Ertuğrul, 2015: 61-62). Kadı Ahmed’in amcası Bedreddin İbrahim’in Ermenek hâkimi olduğu ve Hatiroğlu isyanında ve Cimri isyanında etkili rol oynadığına kaydedilmektedir. Kadı Ahmed’in babası Zeyneddin Nşi’nin 44 yaşlarında (1298) zehirlenerek öldürüldüğü ve babasının ölümünde Kadı Ahmed’in 13 yaşları civarında olduğu *el-Veledü’ř-Şefik*’te Kadı Ahmed ve ailesi hakkında verdiği bilgiler sayesinde ortaya çıkarılabilmektedir (Ertuğrul, 2015: 64-65).

Kadı Ahmed’in 14 yaşlarında (1299) senesinde eğitim görmek amacıyla Niğde nahiyelerinden Malâkopi’ye (Nevşehir’e bağlı Derinkuyu ilçesi) gittiği ve burada Mevlâna Kemlddin Nekd’den ders aldığı ve ertesı yıl babasının mezarını ziyaret için Niğde’ye geldiği tespit edilmiştir (Ertuğrul, 2015: 65). *El-Veledü’ř-Şefik*’ten atıf yapılan bu bilgiler idari ve sosyal bakımdan büyük önem arz etmektedir. Öncelikle Malâkopi’nin Niğde’ye bağlı bir idari birim olduğu bilgisi başka kaynaklar tarafından temas edilmeyen bir bilgidir. Başka bir husus ise Kadı Ahmed’in eğitim gördüğü yıllarda Niğde’nin eğitim kurumları bakımından yetersiz olduğu izlenimini vermesidir. Bu husus Niğde’de eğitim kurumlarına önem verilmemesinden mi; yoksa Kadı Ahmed’in doğumunda bir müddet önce Niğde çevresinde ortaya çıkan Hatiroğlu isyanı sonrası şehrin büyük ölçüde tahribata uğramasında mı hususu araştırılmaya değerlidir. Bu kısımda ayrıca *el-Veledü’ř-Şefik*’te yer alan bilgilere göre 1298 tarihinden 1333 yılına kadar Niğde şehrinde defalarca ekirge afeti ve kıtlık hadiselerinin vuku bulduğuna işaret edilmektedir (Ertuğrul, 2015: 65).

Ali Ertuğrul, *el-Veledü’ř-Şefik*’te yer alan bilgileri işığında Kadı Ahmed’in 1286 senesinde Niğde’de doğduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, Kadı Ahmed’in daha 13 yaşında olduğu sırada babası Zeyneddin Nşi’nin Niğde’de bir cinayete kurban gittiğini belirtmektedir (Ertuğrul, 2015: 67). Kadı Ahmed’in babasının ölümünden hemen sonra Niğde nahiyelerinden Malâkopi’ye (Derinkuyu) eğitim amacıyla gittiğini; burada eğitim

gördüğü sırada Malâkopi'deki Akçahisar köyü halkının çekirge sürüleri gibi çoğalmakta olduğu bilgisi dikkat çekicidir. Bugün Akçahisar adı verilen yerleşim Malâkopi'ye (Derinkuyu) 8 km mesafede Niğde merkeze bağlı Ağçaşar köyüdür. Bu iki yerleşim biriminin isimlerinin belki de ulaşılabilen ilk kayıtları olması bakımından oldukça önem arz etmektedir.

Bu kısımda ayrıca Kadı Ahmed'in eğitimi ve yetişmesinde katkıları bulunan hocalar ve müderrislerin isimleri zikredilmektedir. Zikredilen simler arasında Lülüve Madeni dârü'l-kazâsında görevli Şemseddin Müderris'ten bahsedilmektedir. Bu kayıt yine önemli bir yerleşim biriminin varlığı ve konumuna işaret etmektedir. Selçuklular Devrinde Niğde vilayetine bağlı bir yerleşim birimi olan Lülüve Madeni ismi önemli bir kayıttır. Özellikle Lülüve Madeni isminin birlikte verilmesi ekonomik olarak bölgede maden işletilmesi hususuna ışık tutmaktadır (Ertuğrul, 2015: 68).

Ali Ertuğrul ayrıca Kadı Ahmed'in eserini tamamladığı yer olarak Nizâmüddin Ahmed b. Ali evinde ve zaviyesinde kaldığı bilgisi yer almaktadır. Bu bilgi Niğde'de günümüze ulaşamayan ve sonraki kayıtlarda da aynı isimle tesadüf edemediğimiz (ismi değişmiş veya tahrip olmuş olabilir) Nizâmüddin Ahmed b. Ali Zaviyesi'nin varlığına ışık tutmaktadır (Ertuğrul, 2015: 69).

Kadı Ahmed'in yine eğitimini ne şekilde tamamladığı hususu verdiği bilgilerden kesin olarak aydınlatılamamıştır. *el-Veledü's-Şefik*'te yer alan sınırlı bilgilere rağmen Kadı Ahmed'in bir müddet Niğde'den ayrılarak Mevlâna Hüsameddin'in yanında bulunduğu ve sonunda babasının mezarının bulunduğu Niğde şehrine gelerek yerleştiği belirtilir. Kitapta bu husus ile ilgili olarak *el-Veledü's-Şefik*'ten alıntı yapılarak Niğde'nin Kadı Ahmed'in yaşadığı dönemdeki fiziki görünüşüne dair kısa fakat çok önemli malumatlar verilmiştir. Niğde'nin beldesinin ve alanını küçük olduğu fakat otu ve suyunun bol, arazisinin ise latif olduğu belirtilir. Ayrıca Kadı Ahmed'in Niğde'ye yerleştiğinde üç kişiden başka kâmil bir insanla karşılaşmadığı, şehrin âdap ve erkân bilmeyen cahil kimseler ile dolu olduğu ifadelerine yer verilir (Ertuğrul, 2015: 70). Kitapta yer alan bu bilgiler Niğde'nin Selçuklular dönemindeki fiziki yapısı ile içtimai ve sosyal hayatını ortaya koymasına bakımından oldukça önemlidir.

Kadı Ahmed'in Kayseri'de divitdarlık ve hizmetkârlık yaptığı, Niğde'de kâtip ve naiblik görevlerinde bulunduğu ve son olarak kadılık görevinde bulunduğu belirtilmektedir. Özellikle kadılık görevi sırasında yer yer azil edildiği ve sonrasında yeniden bu göreve getirildiği hususları *el-Veledü's-Şefik*'te geçen bilgiler ışığında ortaya çıkarılmıştır. Kendisinin kadılık görevinden alınması sırasında görev yapan Niğde kadılarının isimleri zikredilmektedir ki; bu husus Kadı Ahmed'in yaşadığı dönemdeki Niğde şehrindeki adli ve hukuki gelişmeleri ortaya koymasına bakımında kayda değerdir (Ertuğrul, 2015: 71). Kadı Ahmed'in *Selçukname* isimli eserini ithaf ettiği Emir Şemseddin Dünder Paşa Nekidi'nin kardeşi Muhammed Bey Kuşçu yakınmasına temas edilmektedir. Kadı Ahmed, Muhammed Bey Kuşçu'yu üç çeyreklik Sârele/Sazala (bu yerleşim Niğde'ye yaklaşık 10 km mesafede bugün Sazlıca olarak bilinen yerleşim merkezidir. Bu yerleşim birimini adı halk arasında Sazala olarak kullanılmaktadır) köyünün on günlük emiri diye aşağılanmaktadır (Ertuğrul, 2015: 72). Bu kayıt bize yine Niğde şehrine bağlı bir yerleşim biriminin varlığına ve yöneticisine atıfta bulunmaktadır. Niğde şehrini çalışacak araştırmacılar için önemli bir kayıttır.

Kadı Ahmed'in 1324 senesinde Azerbaycan'a seyahat ve ziyarette bulunduğu bilgisi bu kısımda anlatılmıştır. Kadı Ahmed'in *el-Veledü's-Şefik*'i Niğde'de 1333

tarihinde tamamladığı belirtilmiştir. Ancak Kadı Ahmed'in 1334 tarihinden sonra vefat ettiği fakat vefat tarihinin tespit edilemediği dile getirilmiştir. (Ertuğrul, 2015: 73).

Kitabın birinci bölümünde üzerinde durulan bir diğer husus ise Kadı Ahmed'in "hanımı ve çocukları" bahsidir. Bu husus Ali Ertuğrul tarafından başarılı bir şekilde ele alınmıştır. Kitapta *el-Veledü's-Şefik*'te geçen bilgileri çok dikkatli bir şekilde tetkik eden yazar, Kadı Ahmed'in eşinin Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed bin Muhammed Gazzâlî (ö. 1111) soyundan geldiğini belirterek Kadı Ahmed'in çocuklarının baba tarafından Kadı Muhammed Hotenî anne tarafından ise Gazzâlî soyundan geldiğini ortaya koymuştur (Ertuğrul, 2015: 74). Kitapta ayrıca Kadı Ahmed'in anlatımlarından bir şecere çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu şecerede Kadı Ahmed'in Muhammed, Abdülmü'min el-Hatîb ve Kemâl Hatîb isimli üç oğlunun isimleri tespit edilmiştir (Ertuğrul, 2015: 74-75).

Birinci bölümün ilk kısmında ele alınan konulardan bir diğeri de "Mensup Olduğu Fikhî-Kelâmî Mezheb ve Tarikat" başlığını taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 76-83). Ali Ertuğrul Kadı Ahmed'in *el-Veledü's-Şefik*'te verdiği bilgilerden onun fikhî/amelî bakımından Hanefîliğe mensup bir Sünnî olduğunu tespit etmektedir. Şeyh Zahîreüddin kendisine ismi meçhul kalan tarikatın zikri telkin edilmiş ve bir de icazetnâme verildiğini belirtmiştir (Ertuğrul, 2015: 79-83).

Kadı Ahmed'in tarihçiliği hususu da kitabın birinci bölümün ilk kısmında değerlendirilen konular arasındadır (Ertuğrul, 2015: 83-104). Bu kısımda Kadı Ahmed *Selçuknâme* isimli bir eserinin olduğu söylemekte ise de bu eserin günümüze kadar geldiğini gösteren bir kayda rastlanmadığı belirtilmektedir. Ali Ertuğrul bu kısımda Kadı Ahmed'in tarihçiliğini *el-Veledü's-Şefik*'i esas alarak ortaya koyduğunu belirtmektedir. Beş bölümden oluşan *el-Veledü's-Şefik*'in büyük bir bölümü muhtasar bir İslâm tarihi niteliğinde ise de; eserde İslâm tarihi dışındaki diğer konular ile bu konulara ait Kadı Ahmed'in görüş ve fikirlerinin de yer aldığı ortaya konulmuştur. Kadı Ahmed'in eserini büyük uhrevî amacı yanında oğlu Kemâl Hatîb'in tahsiline katkıda bulunmak ve büyük oğlu Muhammed'in ıslah olmasını sağlamak gibi özel bir de hedefi olduğu vurgulanmaktadır. Kadı Ahmed'in eserinin adını "*el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halik*" (Şefkatli Çocuk ve Ahlaklı Torun) şekline koymasını çocuklarının ahlaklı ve ilme meraklı kişiler olarak yetişmesini sağlamak için olduğu belirtilmektedir.

Ali Ertuğrul, Kadı Ahmed'in eserini oluştururken Arapça yazılmış çok sayıda eseri Farsçaya tercüme ettiği ve yazdığı eserde Kadı Ahmed tarafından hayli ilaveler ve yorumlar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Kadı Ahmed'in eserini yazarken dönemin siyasi şartlarından etkilendiği çeşitli örnekler ile dile getirilmiştir. Kadı Ahmed'in tarihçiliğinin incelendiği bu kısımda O'nun bilemediği veya ortaya çıkaramadığı hususları açık yüreklilikle yazmış olduğu belirtilmektedir. Kadı Ahmed'in *el-Veledü's-Şefik*'te kullandığı üslup bakımından muhtasar İslâm tarihçilerine göre çok daha öznel olduğu vurgulanmaktadır. Muhtasar bir İslâm tarihi olarak yazılan eserin ayrıca mevcut Selçuknâmelerdeki malumatı destekler nitelikte olduğu vurgulanmaktadır (Ertuğrul, 2015: 83-93). Yine Kadı Ahmed'in tarihçiliğinin klasik İslâm tarihçilerinden farklı olduğu ortaya konulmuştur. Klasik İslâm tarihçileri eserlerinde yararlandıkları kaynaklar ve duydukları rivayetleri kronolojik bir sıra ile kaleme alırlarken Kadı Ahmed'in eserinde konulara göre bir tasnif yer almaktadır. Kadı Ahmed eserini vücuda getirirken yararlandığı kaynaklara ait bir liste vermektedir ki, bu husus modern tarih biliminde kullanılan bir metottur. Ayrıca Kadı Ahmed'in yazdığı bazı hususlara kaynak

göstermesi ve nereden atıfta bulunduğunu belirtmesi de oldukça dikkate şayandır. Ali Ertuğrul tarafından hazırlanan bu kitap ile bu hususlar çok mükemmel bir şekilde ortaya çıkarılmıştır. Ali Ertuğrul ayrıca Kadı Ahmed'in yararlandığı eserlerin büyük bir bölümüne ulaşarak yazılan bilgileri, yararlanılan eserlerle karşılaştırma imkânı bulabilmiştir. Böylece Kadı Ahmed'in eserinde yer alan eserler listesini büyük ölçüde ortaya koymayı başarmıştır. Bazı eserlerin mahiyeti hakkında bilgi verilememesinin sebebi ise bu eserlerin çok meşhur eserler olmayışı veya günümüze ulaşmamasından kaynakmış olabilmektedir.

Birinci bölümün ilk kısmında üzerinde durulan konulardan bir diğeri de Kadı Ahmed'in "Tarih Tasavvuru"dur (Ertuğrul, 2015: 93-97). Bu kısımda Kadı Ahmed'in tarih görüşü ve bu husustaki düşünceleri ortaya konmuştur. Kadı Ahmed tarih ilmini, "ilimlerin padişahı", diğerlerini ise "re'âyâ" gibi gören bir bakış açısı ile "ilimlerin en şereflisi ve beliği" olarak kabul ettiği tespit edilmiştir (Ertuğrul, 2015: 93). Klasik İslam tarihçileri yazdıkları eserlerinde sadece İslam tarihini ilgilendiren hususları kronolojik bir sıra ile kaleme alırlarken, Kadı Ahmed yazdığı eserinde tefsir, hadis, tarih, kıssa, siyer ve edebiyat gibi alanlarda çok sayıda kaynaktan istifade etmekte ve bu alanların tarih bilimi ile ilgilerine dikkat çekmektedir (Ertuğrul, 2015: 94). Yine Kadı Ahmed'in tarih perspektifinin mazi, hâl ve müstakbelden oluşan üç zaman diliminden kopukluk arz etmeden bir araya getirmekten ibaret olduğu belirtilmektedir. Maziden ibret alarak bugünü şekillendirmek, bugün yapmakta olduğumuz işlerinde gelecek hayatımızı şekillendireceği ifade edilmektedir. Ancak müstakbelden kastedilen şeyin insanlığın yeryüzündeki olması muhtemel tarihini değil, İlahi kitapta üzerinde durulan "ahire", yani gerek ferdi gerekse toplumsal olarak karşılaşılabilecek olan kesin "son" dan sonraki zaman dilimi kastettiği belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 96-97).

Birinci bölümün ilk kısımda Kadı Ahmed'in "Tarih Fenninin Şer'i ve Aklî Yönlerine Dair Görüşleri" de yer alır (Ertuğrul, 2015: 97-104). Kadı Ahmed'in eserinin birçok yerinde kendisinin taklid yolunda ve nakilci biri olmadığına dikkat çektiği belirtilmektedir. Kadı Ahmed muhtasar bir eser yazmış olmasına rağmen meselenin anlaşılması için kendine ait fikir, kanaat, yorum ve tespitlerini satır aralarına serpiştirdiği ifade edilmektedir. Kadı Ahmed'in bu husustaki bir görüşü ile bu durum izah edilmektedir. Bu husus Kadı Ahmed'in "hem okuyucunun kitaba itimat etmesini sağlamak, hem de mütalaa edenlerin hayır dualarıyla müellifi sırf nakilci olmaktan çıkarmak ve sadece taklit yolunu takip etmekten kurtarmak istedik" sözleri ile açıklanmaktadır (Ertuğrul, 2015: 97). Ayrıca bu kısımda Kadı Ahmed'in tarihi fenninin şer'i ve aklî yönleri alanında ileri sürdüğü yirmi maddelik delilleri, Ali Ertuğrul konuları itibari ile yeni bir sıralamaya tabi tutmaktadır (Ertuğrul, 2015: 97-104).

Birinci bölümün ikinci kısmı "el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk" başlığını taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 104-266). Bu kısımda öncelikle el-Veledü's-Şefik hakkında genel bilgiler verilmiştir. Kadı Ahmed ferağ kaydına göre el-Veledü's-Şefik'i 25 Ağustos 1333 senesinde yazdığını belirtmektedir. Kadı Ahmed eserin büyük bölümünü çoğunluğu Arapça olan kaynaklardan tercüme ederek oluşturmuştur. Yine Kadı Ahmed'in ifadelerinden eserini kendi çocukları için yazdığı kaydedilmektedir. Bu sebepten yazdığı eserine "el-Veledü's-Şefik ve'l Hâfidü'l-Halîk" (Şefkatli Çocuk ve Ahlaklı Torun) ismini verdiği söylenmektedir. Kadı Ahmed kitabını öncelikle oğlu Kemâl Hatib'in eğitimine katkıda bulunmak için karaladığını belirtmektedir. Üç bölümden oluşması planlanan eseri Kadı Ahmed'in Niğdeli bir arkadaşının ikazı ile beş bölüme çıkardığına dikkat çekilmektedir. Bu kısımda eserin altı ay gibi kısa bir süre

içerisinde Niğde’de Nizâmüddin Ahmed b. Ali zaviyesinde tamamladığı belirtilmiştir. Eserinin tamamladığı 25 Ağustos 1333 tarihinden 17 gün sonra oğlu Muhammed’den bahseden bir kayıt düşmüştür. Bu kayıta; “*Bu varakta mezkûr Muhammed, bundan sonra tembellik yapmayıp ilimleri tahsille meşgul olmaya ahdedince, babası olan ben bende müellife de Lokman’ın oğluna tavsiyeleri zikrederek ihsanda bulunmak lüzumlu göründü.*” ifadeleri yer almaktadır. Görüldüğü üzere önce kitabı sadece oğlu Kemâl Hatib’in eğitimine katkı sağlamak düşüncesi ile yazdığını belirtmekle beraber kitabın tamamlamasından 17 gün sonra büyük oğlu içinde kısa bir kayıt düştüğüne işaret edilmektedir (Ertuğrul, 2015: 104-107).

Kadı Ahmed tarafından kaleme alınan esas nüsha günümüze ulaşmamıştır. Günümüze ulaşan yegâne nüshanın 741/1340 tarihinde Aksaray’da istinsah edilen nüsha olduğu belirtilmektedir. İstinsah nüshasında isimlerin oldukları yer boş bırakılmış olsa da Kadı Ahmed’in eserini İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han ile veziri Reşidüddin Fazlullah’ın oğlu Gıyaseddin Muhammed’e ithaf hususu tespit edilmiştir. Bu kısımda verilen bir diğer bilgi ise Kadı Ahmed’in *Selçukname* isimli eserinin mahalli bir emir olan Şemseddin Dünder Bey adına yazdığı hususudur. Bu kayıt Niğde’nin yönetim alanında bir bilgi boşluğunu daha doldurmaktadır (Ertuğrul, 2015: 108-109).

Ali Ertuğrul, Kadı Ahmed’in eserinin tamamladığı sıralarda şehre gelen İbn Battûta’nın sözünü ettiği ve söz konusu dönemden kalan kitabelerde ismi geçen idarecilerden bahsetmemiş olması onları tanımadığı anlamına değil onlara itibar etmediği veya aralarının açık olduğuna dikkat çekmektedir (Ertuğrul, 2015: 109).

Kitapta devamla *el-Veledü’s-Şefik*’in şekil özellikleri üzerinde durulmuştur. Bugün Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü 4518 numarada kayıtlı bulunan ve Aksaray’da Yusuf b. Bencâr b. Alparslan tarafından istinsah edilen nüshanın 298 varaktan ibaret olduğu hususu ve sayfaların en boy yükseklikleri gibi fiziksel özellikleri üzerinde bilgi verilmiştir. Sayfalarda yer alan satır sayıları ile iki varanın 233 olarak mükerrer numaralandığına kadar *el-Veledü’s-Şefik*’e ait bütün şekil özellikleri en teferruatlı bir şekilde değerlendirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 109-112).

Birinci bölümün ikinci kısmında üzerinde durulan bir diğer husus ise *el-Veledü’s-Şefik*’in “Tertip Özellikleri” başlığını taşımaktadır. Kadı Ahmed’in eserinin cild unvanı altında beş bölüme ayırdığı belirlendikten sonra bölüm başlıkları verilmiştir. Bu başlıkların genel olarak Peygamberler tarihi ve Acem melikleri (1b-71b), İslam tarihi (72a-156a), fiziki ve feleki coğrafya ile kıyâmet ve ahiret ahvali (157b-198b), Hz. Muhammed’in sireti, şemâili, ahlâki fazileti (201b-256a), ve Usûlüddin de denilen Kelâm (257b-298a) isimlerini taşıdığı belirtilmektedir.

Bu kısımda Kadı Ahmed’in bölümlere girişte takip ettiği yol, kullandığı bağlaçlar ve bölüm sonlarında dikkat ettiği hususlar ayrıntılı bir şekilde ortaya konulduktan sonra *el-Veledü’s-Şefik*’in başlıklar itibarıyla yazma eser sayfa numaraları esas alınarak ayrıntılı bir şekilde başlıkları çıkarılmıştır. İkinci Bölüm Ali Ertuğrul tarafında yapılan çalışmada tercüme edilerek incelendiği için bu bölümdeki başlıklar kısaltılarak verilmiştir (Ertuğrul, 2015: 117-127).

Birinci bölümün ikinci kısmında *el-Veledü’s-Şefik* kaynakları bakımından değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmede Kadı Ahmed’in birkaç kaynak dışında kullandığı kaynakların çoğunluğunu Arapça kaynakların oluşturduğu dile

getirilmektedir. Kadı Ahmed *el-Veledü's-Şefik*'i Arapça kaynakların çevirisini yaparak Farsça yazmıştır. Bu kısımda Ali Ertuğrul Kadı Ahmed'in kullandığı kaynakları bölüm bölüm tasnif ederek başarılı bir şekilde tanıtmıştır. Bu bölüm o kadar titizlikle değerlendirilmiştir ki Kadı Ahmed'in kullandığı kaynaklar (günümüze ulaşabilen ve tespit edilebilen) tek tek elen alınarak *el-Veledü's-Şefik*'te yer alan bilgiler ile karşılaştırılmıştır (Ertuğrul, 2015: 127-151). Yine kadı Ahmed'in kaynak olarak kullandığı eserlerden *el-Veledü's-Şefik*'teki tercümelerinden seçtiği bazı metinleri mukayese ederek tablo halinde verilmiştir (Ertuğrul, 2015: 151-156)

El-Veledü's-Şefik'in muhtevası bakımından bölümlere göre değerlendirmesi yapılmıştır (Ertuğrul, 2015: 156-183). Birinci bölüm Peygamberler Tarihi ve Acem Melikleri başlığını taşımaktadır. Ali Ertuğrul birinci bölümü muhteva bakımından *el-Veledü's-Şefik*'te yer alan kayıtlar çerçevesinde geniş bir şekilde özetleyerek tanıtmıştır. Bu kısımda yer alan bir kayıt oldukça dikkate değerdir. Kadı Ahmed'in "Ashâb-ı Kehf Kıssası" hakkında verdiği malumat bu kısımda yer almaktadır. Günümüzde çok sayıda araştırmacı Ashâb-ı Kehf'in yeri konusunda farklı değerlendirmeler yapmışlardır. Bir kısım araştırmacı Ashâb-ı Kehf'in yerini Tarsus olarak gösterirken, bir kısmı da Elbistan yakınındaki Efesus (Afşin/Maraş yakınında) olarak gösterirler. Kadı Ahmed'de bu hususta dönemine gelen bütün kaynakları tetkik ederek Ashâb-ı Kehf'in yerini Elbistan yakınındaki Efesus şehri olarak göstermektedir. Ali Ertuğrul'a kadar *el-Veledü's-Şefik*'ten istifade eden araştırmacılar ve Ashâb-ı Kehf'in yerini Efesus olarak gösteren araştırmacılar bu hususa hiç temas etmemişlerdir (Ertuğrul, 2015: 174-175).

Kadı Ahmed'in *el-Veledü's-Şefik*'in birinci bölümünde üzerinde durduğu ilginç bir diğer konuda İskender ve Zülkarneyn'in kimlikleri hususudur (Ertuğrul, 2015: 178-179).

El-Veledü's-Şefik'in ikinci bölümünün muhtevası "İslam Tarihi" başlığını taşımaktadır (Ertuğrul, 2015: 183-194). Bu bölüm Ali Ertuğrul tarafından büyük ölçüde tercüme edilerek tahlil edilmiştir. Bu bölüm Hz. Muhammed'in hicretinden itibaren başlayıp İslam Tarihi ve Türk devletleri hakkında genel bilgileri ihtiva etmektedir. Burada dikkati çeken bir kayıt ise Hüdavent Hatun'un mezarı ile ilgilidir. Kadı Ahmed her ne kadar muhtasar bir İslam tarihi kaleme aldı ise de eserinin birçok yerinde yaşadığı şehre ait önemli kayıtlar vermeyi de ihmal etmemiştir. Bu bilgi Niğde'de yer alan bir türbenin ismi (Hüdavent Hatun Türbesi) ve türbede yatan kişi hakkında bilgiyi kesinleştirmektedir (Ertuğrul, 2015: 194).

Bu kısmın devamında Ali Ertuğrul *El-Veledü's-Şefik*'in üçüncü bölümünün başlığı olan "Fizikî ve Felekî Coğrafya ile Kıyâmet ve Âhiret Ahvâli" hususunu Kadı Ahmed'in verdiği bilgiler ışığında tanıtmıştır (Ertuğrul, 2015: 194-212). Bu bölümde yine *el-Veledü's-Şefik*'te yer alan hususlar değerlendirilerek özet halinde verilmiştir. Kadı Ahmed'in okuduğu kaynaklar doğrultusunda ülkeler ve iklimler hakkında verdiği bilgiler değerlendirilmiştir. Kadı Ahmed dünyayı yedi iklime ayırmaktadır. Derin denizler, yüksek dağlar gibi bilgiler bu bölümde yer almaktadır. Ülkelerin acayiplikleri ve meşhur özellikleri anlatılmaktadır (Ertuğrul, 2015: 196-197). Türklerin menşei konusunda verdiği bilgi dikkat çekicidir. Kadı Ahmed okuduğu kaynaklar doğrultusunda Türklerin Menşei hakkında ilginç bilgiler vermektedir (Ertuğrul, 2015: 203). Bu bölümde verdiği bilgileri izah ederken sürekli olarak yaşadığı şehir olan Niğde'nin sosyal hayatına ait önemli hususları örnek olarak göstermektedir. Bu kayıtlar

özellikle Niğde çevresinin sosyal ve iktisadi hayatının ortaya çıkarılmasında büyük önem arz etmektedir (Ertuğrul, 2015: 204-205).

“Sîre, Şemâil, Ahlâk ve Fazilet-i Nebî” başlığı altında (Ertuğrul, 2015: 213-240). Bu bölüm Hz. Muhammed’in hayatının anlatıldığı ve genel olarak Hz. Muhammed’in sireti, şemai, ahlakı ve peygamberliğine delalet eden mucizeleri şeklinde birkaç bölüme ayrıldığı belirtilmektedir. Peygamber efendimizi diğer resullerden ayıran hususiyetlerin 85 madde halinde olduğu belirtilen ve tek tek sayılan bir kısmın ilginç tespitler içerdiği dile getirilmektedir (Ertuğrul, 2015: 232). Bu hususiyetlerin elli beşincisi olarak *Kitap ehli zimmi kadınların azameti ve şerefi dolayısıyla ona haram olması* gösterilmektedir. Bu maddenin izahı yapılırken Niğde’de Niğde, Kurtak? Ve Erivan’daki (Aravan/Kumluca) zimmi kadınlara ait değerlendirme Niğde şehrinin sosyal ve içtimai hayatına kaynak olacak niteliktedir (Ertuğrul, 2015: 233). Bu bölümde son olarak Hz. Muhammed’in güzel ahlakı ve faziletlerinin anlatıldığı kısım özetlenerek aktarılmıştır (Ertuğrul, 2015:236-240).

Birinci bölümün ikinci kısmında son olarak *el-Veledü’ş-Şefik*’in beşinci bölümü olan *Kelam* başlığı değerlendirilmiştir (Ertuğrul, 2015:240-266). Bu kısımda da Kadı Ahmed’in kelam bahsine dair verdiği bilgiler ve görüşleri geniş bir özet şeklinde değerlendirilmiştir. Diğer bölümlerde olduğu gibi Kadı Ahmed burada da konuya ait kendi görüşlerini ve mahalli örnekleri eklemiştir. Bu kısımlar Niğde’nin sosyal ve içtimai yönleri açısından oldukça dikkat çekicidir.

Kitabın ikinci bölümünde ise çalışmanın temelini oluşturan Kadı Ahmed’in *el-Veledü’ş-Şefik* isimli eserinin İslam tarihine dair olan ikinci bölümü tercüme edilerek incelenmiştir (Ertuğrul, 2015: 269-466). Bu bölümde ilk olarak Kadı Ahmed’in verdiği Arapça mukaddime ele alınmıştır. Kadı Ahmed’in *el-Veledü’ş-Şefik*’i neden kaleme aldığı ve eserdeki bölümlerde bahsettiği hususlara dair mukaddimesi değerlendirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 269-270). Arapça mukaddimeyi takiben Farsça mukaddimeye yer verilmiştir (Ertuğrul, 2015: 269-276). Bu hususları takiben Kadı Ahmed tarafından ileri sürülen “Tarih Fenninin Meşruiyeti ve Makuliyetine Dair Yirmi Delil” başlığı tercüme edilerek tetkik edilmiştir (Ertuğrul, 2015: 276-280). Bu hususu takiben “Dört faslın İçindekileri ve Ekleri” hususu üzerinde durulmuştur (Ertuğrul, 2015:281-284)

El-Veledü’ş-Şefik’in ikinci bölümünün ele alınmaya devam edildiği bu kısımda Arapça ve Farsça mukaddimeyi takiben “Nebiler ve Resüllere Dair Kıssalar, Yunan Filozofları ve İslâm Hekimlerinin Zikri ve Acem Melikleri” başlıklı birinci cild bahis üzerinde durulmuştur (Ertuğrul, 2015:285-288).

Kadı Ahmed’in eserinin ikinci bölümünün ikinci cildi Hz. Muhammed’in hicretinden Cengiz Oğulları meliklerinin sonuna kadar İslam tarihi konularını ihtiva etmektedir. Bu kısma yine mukaddime ile başlanmıştır. Hz Muhammed devrinde cereyan eden olaylar ve gelişmeler hakkında bilgi verilmiştir (Ertuğrul, 2015: 289-294).

Kitabın ikinci bölümünde devamla Dört Halife devri halifeleri dönemleri ile Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in dâhil olduğu hadiseler tercüme edilerek değerlendirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 294-317). Emevi devletinin kuruluşu ve bu devlet zamanında meydana gelen hadiselerle temas edilmektedir. Hz. Muaviye ve diğer halifeler dönemindeki gelişmeler bu kısımda ele alınmaya devam eden hususlar arasındadır (Ertuğrul, 2015:317-330). Sekizinci Emevi halifesi Ömer bin Abdülaziz’in hilafeti bahsinden sonra “İslam Dininin müceddidleri” başlıklı bir hususa yer verilmektedir. İslam’ın

başlangıcından itibaren tespit edebildiği müceddidleri sıralayan Kadı Ahmed konuyu yaşadığı döneme getirerek bu dönem müceddidleri hakkında bilgi vermeye başlamaktadır. Özellikle Kadı Ahmed'in yaşadığı coğrafyaya yakın Aksaray şehrindeki din müceddidleri ile ilgili verdiği bilgiler oldukça önemli ve ilginçtir.

Kadı Ahmed Rum (Anadolu) memleketleri arasında Dârü'z-zafer olarak biline Aksaray mahrûsesindeki dört din müceddidinden bahsetmektedir. Bu husus Aksaray şehrinin sosyal ve içtimai tarihi açısından oldukça kayda değerdir.

Kadı Ahmed dört din müceddidini sıralarken birinci sırada *Mevlâna Şeyhu'l-İslâm Bedreddin Ahmed* b. Muhammed b. Muzaffer b. Muhtar'ın ismini vermektedir. *Mevlâna Şeyhu'l-İslâm Bedreddin Ahmed*'in aslen Rey'li olduğu ve muhakkiklerin sultanı olduğunu belirtmektedir. Diğer özellikleri olarak; Hızır/yeşillik sahibi, temiz vuslatlı, Sünnî nesilli, muhaddis kısımlı, ifadesi özlü olduğu ifade etmektedir. Aksaray'da ders verdiğini ve yol gösterici olduğunu söyleyerek adı geçen müceddidin mezarının da Aksaray'da olduğunu kaydetmektedir.

İkinci olarak Aksaray'da ikamet eden kimseler *Mevlâna Şerefüddin Kayserî* ile *Mevlâna Sadrüddin*'in isimleri zikredilmiştir. Ayrıca bunların babası Hâce Alaüddin'de kendisine işaret olunan mıntıkada yaşamış ve oradan rahmet-i Rahmân'a yükseldiği belirtmiştir.

Üçüncü olarak da Aksaray'da din hâkimi durumunda bulunan kadıların Hüccetü'l-İslâm, İmamü'd-dünya Ebu Hâmid Gazzâlî neslinden geldiklerine dikkat çekmektedir.

Son olarak Aksaray'da hizmeti olan din müceddidi olarak Rükneddin Kılıçarslan'ın ismini zikretmektedir. II. Kılıçarslan (1155-1192) verdiği bilgiler Aksaray'ın Türk hâkimiyetine girişi sırasındaki gelişmeleri ortaya koymasına bakımında büyük önem arz etmektedir. Bu husus da verdiği bilgi şöyledir:

Rum'un, Şam'ın Ermen'in ve Efrenc'in sultanı Rüknüddin Kılıç Arslan ibn Sultan Mes'ud Selçûkî'dir (Allah her ikisinin de buhranlarını aydınlık kılsın). Bu iklimde fetihlerde bulunduğu sırada, burayı ihtiyar buyurdu. Yüksek binalar ve saraylar yaptırdı. İştirak sanatına uygun olarak onları mebna" adıyla isimlendirdi. Bâğilik peşinde olanların dışındaki Müslümanları ve Azerbaycan beldelerindeki gazilerin ve şehidlerin hayırlılarını buraya iskân etti. Âlimler, fazılları, fakihleri, hâceleri ve mâhir marangozları öylesine doldurdu ki, burası da civardaki diğer beldeler gibi oldu. Ermenilerin, Zerdüşlerin, Nasranilerin, fahişelik yapanların, kötü soyluların, sefil, adi, rezil ve düşük kimselerin yorulmasına/çalışmasına ihtiyaç kalmadı. Onun kurduğu medreseler dersler itibariyle güvenilir hâle geldi ve iki mezhebe göre faaliyet icra ettiler. Rumlar bir bademin kabuğu ile içi gibi bir elbise içinde nifaka sebep olmaksızın uyumlu davranmalarının sağladığı bereketle, mezkûr küre ile diğer beldelere karşı ne kadar iftihar etseler azdır. Burada tahrir olunan Sultan Kılıç Arslan'ın zikri, daha önce Karataş ve Hasandağı istikametine açılan Erâkliyye (Ereğli) dervâzesi/kapısı üzerindeki mermer taşa kündari tekniği ile latif bir şekilde nekşedilmiş idi. Bu bende ile orada ikâmet eden diğer kimseler ve yolcular bu [kitabeyi] mütalaa etmeye muvaffik olmuşlardır.

Verilen bilgilere bakıldığında Aksaray, II. Kılıçarslan zamanında çok kapsamlı bir imar ve iskâna tabi tutulmuştur. Şehre Azerbaycan beldelerinden gazilerin, âlimlerin,

fazılların, hâcelerin ve mahir marangozların getirilerek yerleştirildiğini söylenmektedir. Daha da önemlisi Aksaray'da Ermenilerin, Zerdüşlerin, Nasranilerin, kötü soyluların, sefil, adi, rezil ve düşük kimselerin çalışmasına ihtiyaç kalmadığı belirtilmektedir. Daha doğrusu son grupta olanların şehirde yaşamasına müsaade edilmediğine dikkat çekilmektedir (Ertuğrul, 2015: 330-337). Bu durum Aksaray şehrinin kuruluşu ve şehri oluşturan demografik yapının ortaya konması bakımında oldukça dikkat çekicidir. Aksaray şehrinin Selçuklular dönemini inceleyen araştırmacılar için oldukça yol gösterici bir kayıttır. Aksaray şehrindeki gayrimüslim unsurların yerleşiminin daha sonra ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Kitapta Emevi halifeleri dönemi ve bu dönemde cereyan eden hadiseler de ele alınmıştır (Ertuğrul, 2015: 337-343). Emevi halifeleri bahsinden sonra geniş olarak Abbasi halifeleri ve bu halifelerden Kadı Ahmed'in sıralamasına göre ilk yirmi üç Halife dönemi olayları tercüme edilerek incelenmiştir (Ertuğrul, 2015: 343-377). İlk yirmi üç Abbasi halifesinden bahsedildikten sonra bu hususa ara verilerek muhtelif şahıslar tarafından kurulan devletlere ait bilgiler ele alınmıştır. Bu kısımda bahsedilen devletler arasında Büveyhiler, Hamdaniler, İhşidiler, Mağribiler ve Haleb Melikleri yer almaktadır (Ertuğrul, 2015: 377-404).

Kadı Ahmed'in sıralaması ele alınarak kitabın ikinci bölümüne, yirmi dördüncü Abbasi Halifesi bahsi anlatılarak devam edilmektedir. Sonrasında yirmi dört ile yirmi sekizinci halifeler dönemi ortaya konulmuştur (Ertuğrul, 2015: 407-408). Yirmi sekizinci Abbasi Halifesi Mustazhir Billah'ın hilafetiyle ilgili geride kalan hususlar değerlendirilirken İmam Gazzâlî'den bahsedilmektedir. Bu hususa dikkat çeken Kadı Ahmed çocuklarını anne tarafından Gazzâlî soyundan geldiklerini söylemektedir. Aksaray şehri kadılarının Gazzâlî soyundan geldiği hususu açık şekilde ifade edilmektedir. Bu durum Aksaray şehrinin inceleyecek araştırmacılar için şehrin Selçuklular Döneminde adalet ve yönetim hususunu aydınlatacak önemli bir kayıttır (Ertuğrul, 2015: 410-411).

Hicri beşinci yüzyılın başındaki İslâm Dininin Müceddidleri de ele alınan konulardan biridir. Kısaca bu dönemdeki Müceddidler elen alındıktan sonra (Ertuğrul, 2015: 411-412) yirmi dokuzuncu Abbasi halifesi anlatılmaya başlanmıştır. Yirmi dokuzuncu halife Müstersid'in halifeliğini anlatmadan bir bahis açılarak Ehl-i Hadis'in isimleri ve çalışmalarından bahsedilmiştir (Ertuğrul, 2015: 412-414). Daha sonra ise Abbasi halifelerinin sonuncusuna kadar olan döneme ait bilgiler tercüme edilerek değerlendirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 414-422). Bu bölümde ele alınan diğer konular arasında Cengizhan'ın ve Züriyetinin zikri, Samanoğulları ile Cüzcan hâkimleri konuları tercüme edilerek değerlendirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 422-428).

El-Veledü's-Şefik'in ikinci bölümünde Selçuklulardan bahsedilmektedir. Yapılan bu değerlendirmede Kadı Ahmed'in Niğde Bey'i Şemseddin Dünder Bey b. Hamza Nekidî'ye ithaf ettiği *Selçukname* isimli eserindeki Selçuklular bahsi geniş olarak ele alınmıştır *el-Veledü's-Şefik*'te kısaca temas edeceği belirtilmektedir (Ertuğrul, 2015: 428). Selçukluların Menşei ve ilk faaliyetlerinden kısaca bahsedilmektedir. İlk Selçuklu Sultanları ve faaliyetlerine temas edilerek Alparslan'ın Bizans Devleti ile yaptığı Malazgirt Savaşı'ndan kısaca bahsedilmektedir. Burada dikkat çeken bir husus Sultan Alparslan'ın Erminus'u (Romen Diyojen) yendiği tarihte Niksar, Tokat, Sivas, Ablistan/Elbistan ve mezkûr hududun Danişmend'in elinde bulunduğu kayıttır. Kadı Ahmed ayrıca Kayseri şehrinin fatihi olan Melih Muhammed'in Sultan Melihşah'ın kız

kardeşinin oğlu olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Selçuklu sultanları ile diğer Selçuklu sultanları hakkında bilgi verilmektedir (Ertuğrul, 2015: 428-438).

Kitapta üzerinde durulan diğer bir husus ise Kadı Ahmed'in Anadolu Selçukluları hakkında verdiği bilgilerin tercüme edilerek incelenmesidir (Ertuğrul, 2015: 438-457). *El-Veledü's-Şefik*'te Anadolu Selçukluları hakkında verilen bilgiler, kısa olmakla birlikte dönemin diğer kaynaklarını tamamlar nitelikte olması bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu kısımda ilk olarak Anadolu'da ilk fetihler ve fatihleri hakkında kısa bilgiler yer almaktadır (Ertuğrul, 2015: 428-438). Bu kısmın devamında Danişmendlilerin Orta Anadolu'da kurdukları hâkimiyete ve ilk Anadolu Selçuklu Sultanları ve faaliyetlerine kısaca yer verilmiştir (Ertuğrul, 2015: 438-439). Bu bölümde Sultan İkinci Kılıçarslan'ın Anadolu'da merkezi bir hâkimiyet kurmasına temas edilerek Danişmendli hâkimiyetinin bu dönemde yok olduğu hususuna dikkat çekilmektedir. Ayrıca İkinci Kılıçarslan'ın ülkeyi 11 oğlu arasında taksim etmesi anlatılmaktadır. Bu bilgi diğer Selçuklu kaynaklarında olmakla beraber bu kaynakları destekler mahiyette olması bakımından kayda değerdir (Ertuğrul, 2015: 439).

Kitabın ikinci bölümünde Kadı Ahmed'in anlatımı doğrultusunda Anadolu Selçuklu Devleti'ndeki iç ve dış gelişmelerini de bulmak mümkündür. Köseadağ Savaşı öncesi ve sonrası gelişmelere ait bilgiler tercüme edilerek incelenmiştir. Ülkenin İlhanlıların gözetiminde kardeşler arasındaki taksimi, isyanlar (Babai İsyanı, Hatiroğlu İsyanı ve Cimri Olayı gibi) ve Memluk Sultanı Baybars'ın Anadolu'ya gelmesi gibi hususlar anlatılan konular arasındadır (Ertuğrul, 2015: 440-445). Ayrıca Sultan Melik Nâsır Muhammed ile Harezmi Sultanı Melik Özbek'in adının neden zikredildiği de anlatılmıştır (Ertuğrul, 2015: 445-446).

Hüdavend Hatun'un ölümünün ne zaman gerçekleştiği ve nerede defnedildiği hususunun yer aldığı bir kısım da Niğde şehrinin Selçuklular dönemini aydınlanması bakımında oldukça kayda değerdir (Ertuğrul, 2015: 449). Kitapta "Muhtelif Şahıslar ve Birbiriyle Uyumlu Olmayan Devletlerle İlgili Tarihlerin Müfredatına Dair" başlıklı konuya da temas edilmektedir. Bu konu hakkında bilgi verilirken yine şehir tarihine ışık tutacak önemli kayıtlara rastlanmaktadır. Bu kayıta; "*Kayseriyye'deki hâcet sahipleri Türâsiyân (Turasan) Türbesine, Nekîde'deki meded dileyenleri Şehid Hasan Bey meşhedine bir sığınak olarak iltica ediyorlar*" bilgisi yer almaktadır (Ertuğrul, 2015: 452). Yukarıda zikredilen bilgi araştırmaya ihtiyaç duyulan bir husustur. Bu da Kayseri'deki Turasiyan Türbesi ile Niğde'deki Şehit Hasan Bey Meşhedi'nde (ziyaretgâh) yatan kişilerin kim olduğu hususudur. Turhasan veya Hasan Bey'in aynı kişiler olma ihtimali vardır. Hasan Bey'in Danişmendlilerin bölge hâkimiyetinin devam ettiği günlerde Kayseri valisi olduğu bilinmektedir. Yukarıdaki kayıt gerek Niğde'de ve gerekse Kayseri'de Hasan Bey adına ziyaretgâh mezarların inşa edildiği ve halk tarafından hâlâ büyük rağbet gösterilerek ziyaret edildiğini göstermektedir. Ancak Hasan Bey'in mezar veya türbesinin nerede olduğu bahsi araştırmacılar tarafından incelenmeye devam edilecek hususlar arasındadır.

Kitap Kadı Ahmed tarafından yazılan Hâtîme, temhid, tenbih, ferâğ kaydı ve kitabet kaydı ile bitirilmiştir (Ertuğrul, 2015: 458-466).

Ali Ertuğrul kitabının birinci cildinin sonuç bölümünde Kadı Ahmed ve *el-Veledü's-Şefik*'i kısaca değerlendirmiştir. Kadı Ahmed'in beş bölümden oluşan eserinin yaklaşık 300 varaktan oluştuğuna temas etmektedir. *el-Veledü's-Şefik*'in bir *Selçukname* niteliğinde olmadığı muhtasar bir İslam tarihi olduğu belirtilmektedir. Sonuç

bölümünde Ali Ertuğrul Kadı Ahmed'in bölümler arasına serpiştirdiği kendisi ve ailesi hakkında verdiği bilgiler neticesinde diğer müelliflerden daha fazla tanındığını belirtmektedir. Ayrıca Kadı Ahmed'in eserinde klasik Muhtasar İslam tarihlerinden farklı olarak zaman zaman konuyu dışına çıkararak meselelerle ilgili olarak şahsi kanaatini izhar etmesi veya bir anekdot vasıtasıyla meseleyi kendi dönemine bağlaması ve belli bir bakış açısı vermesi hususu tespit edilmektedir. Ayrıca sonuç bölümünde Kadı Ahmed'in eserinde Selçuklu-İlhanlı ekseninde bir bakış açısı tespit edilmektedir. Bu hususun Kadı Ahmed'in eserinin yazdığı 1333 senesinde İlhanlı Hükümdarı Ebû Sa'id Han'a ithafen yazıldığı metin içindeki bilgilerden ortaya çıkarılabileceği halde, bu durumun elimize ulaşan 1341 tarihinde Aksaray'da istinsah edilen yegâne nüshada Ebû Sa'id Han'ın isminin geçtiği yerlerden kaldırılmış olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca kısaca bugüne kadar M. Altay Köymen ve A.C.S. Peacock'un yayınlamış oldukları makaleler dışında eserin günümüze kadar ciddi bir değerlendirmeye tabi tutulmadığı ortaya konulmaktadır. Yapılan bu çalışma ile eserin diğer araştırmacıların tetkik ve tahliline katkı sağlaması temennisi ile sonuç bölümü bitirilmektedir (Ertuğrul, 2015: 467-471).

Kitapta yararlanılan kaynaklara ait bir bibliyografya yer alır (Ertuğrul, 2015: 473-481). Kitabın birinci cildinde *el-Veledü's-Şefik*'te yer alan şahıs ve yer isimleri ile eser isimlerine ait hazırlanan karma bir dizin bulunmaktadır (Ertuğrul, 2015: 483-516).

Kitabın ikinci cildi ise yazma halinde olan *el-Veledü's-Şefik*'in Farsça metni tashih edilmiştir (Ertuğrul, 2015: VIII+766 sayfa). Bu cilt de gerekli açıklayıcı notla esere eklenmiştir. Farsça tashih edilen metinde *el-Veledü's-Şefik*'in yazma nüshası esas alınarak varak numaralarını verilmesi bu hususta inceleme yapacak araştırmacılar için iyi bir hizmettir. Ayrıca Farsça metin sonunda verilmiş olan mehaz, şahıs, kitap isimler, yer isimleri, kabile vb. gibi alanlarda fihrist/dizin bulunmaktadır. Gerek birinci cilt ve gerekse ikinci cilt sonunda yer alan dizin, kitaptan istifade edecek araştırmacılara büyük kolaylık sağlayacaktır.

Sonuç olarak Niğdeli Kadı Ahmed tarafından 1333'te kaleme alınan bu eser M. Altay Köymen'in 1993'te ve A.C.S. Peacock'un 2004'te yayınladıkları makaleler hariç tutulursa ilim âleminde hak ettiği ilgiyi görememiş ve eser sırrını korumaya devam etmiştir. Bugüne kadar çok sayıda araştırmacı *el-Veledü's-Şefik*'ten yararlanmış olmalarına rağmen verdikleri bilgiler oldukça sınırlı kalmış ve eserinin bütününe ortaya koymak bakımından yetersiz kalmıştır.

Ali Ertuğrul tarafından yapılan bu iki ciltlik çalışma ile eser tek yazma nüsha olan Süleymaniye Kütüphanesine raflarından çıkarılarak araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. *el-Veledü's-Şefik*'in her ne kadar muhtasar bir İslam tarihi ise de Kadı Ahmed eserinin bir çok yerinde kendi görüş ve düşüncelerini katarak, yaşadığı şehir olan Niğde ve yakınında yer alan Aksaray şehrine ait verdiği örnekler ve anekdotlarla bu iki şehrin sosyal ve içtimai konularına büyük ölçüde ışık tutmuştur. Özellikle Aksaray şehrinin demografik yapısı hususunda verdiği örnek ile Niğde şehrinin yıkılmaya yüz tutan Tyana (Kemerhisar) şehrinin yerini aldığı yönündeki tespitler kayda değerdir.

Ayrıca yapılan bu iki ciltlik çalışma ile Kadı Ahmed tarafından kullanılan kaynaklar hakkında genel bilgi sahibi olmak mümkün olmuştur. Kitapta Kadı Ahmed'in kullandığı kaynaklara da ulaşılarak karşılaştırmalı metinler verilmesi oldukça

başarılıdır. Ayrıca Kadı Ahmed'in eserinde ismi bilinen ve günümüze ulaşmayan kaynaklar konusunda da kapsamlı bilgiler verilmiştir.

Yapılan bu çalışmada dikkat çeken bir diğer husus ise Kitabın birinci cildinde eserin yazıldığı dönem Niğde şehri ve Anadolu'nun umumi vaziyeti yazar tarafından dönemin kaynaklarından istifade ile başarılı bir şekilde ortaya konulmuştur. Özellikle *el-Veledü's-Şefik*'ten atıf yaparak aldığı kayıtların büyük bir bölümünün bu hususta yapılan ilk atıflar olması bakımında ilginçtir. Yapılan bu atıflar Niğde şehrinin sadece siyasi değil, sosyal ve içtimai tarihini ortaya çıkarması bakımından önemlidir. Ayrıca Niğde şehri yöneticilerine ait kayıtlar ile bölgedeki yerleşim birimlerine dair hususlar Niğde'nin Selçuklular Devrindeki idari ve yönetim alanını aydınlatacak önemli verilerdir.

Ali Ertuğrul *el-Veledü's-Şefik*'in ikinci bölümüne dair yaptığı tercüme ve incelemesi oldukça başarılıdır. Ayrıca birinci ciltte Kadı Ahmed, *el-Veledü's-Şefik*, Niğde şehri gibi konuya ışık tutacak diğer hususları kullandığı temel kaynaklar vasıtası ile yeterince aydınlatmaktadır.

Sonuçta bu çalışma sayesinde kütüphane raflarında yer alan ve günümüze kadar çok sınırlı sayıda araştırmacı tarafından istifade edilen *el-Veledü's-Şefik*'in çok sayıda araştırmacıya ulaşacağı; rehber ve temel kaynak olarak yol göstereceği kanaatindeyim.

Kaynak

Ertuğrul, Ali, (2015), *Niğdeli Kadı Ahmed'in El-Veledü's-Şefik Ve2lHâfidül'l-Halîk'ı (Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak)*, Cil I (İnceleme Tercüme), Cilt II (Farsça Metin), Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Milli Kültür Araştırmaları Dergisi (MIKAD) / NİĞDE ÖZEL SAYISI

Emin Selamoğlu'nun kaleminden Niğde Panoraması.

Araştırmacı Gazeteci Emin SELAMOĞLU

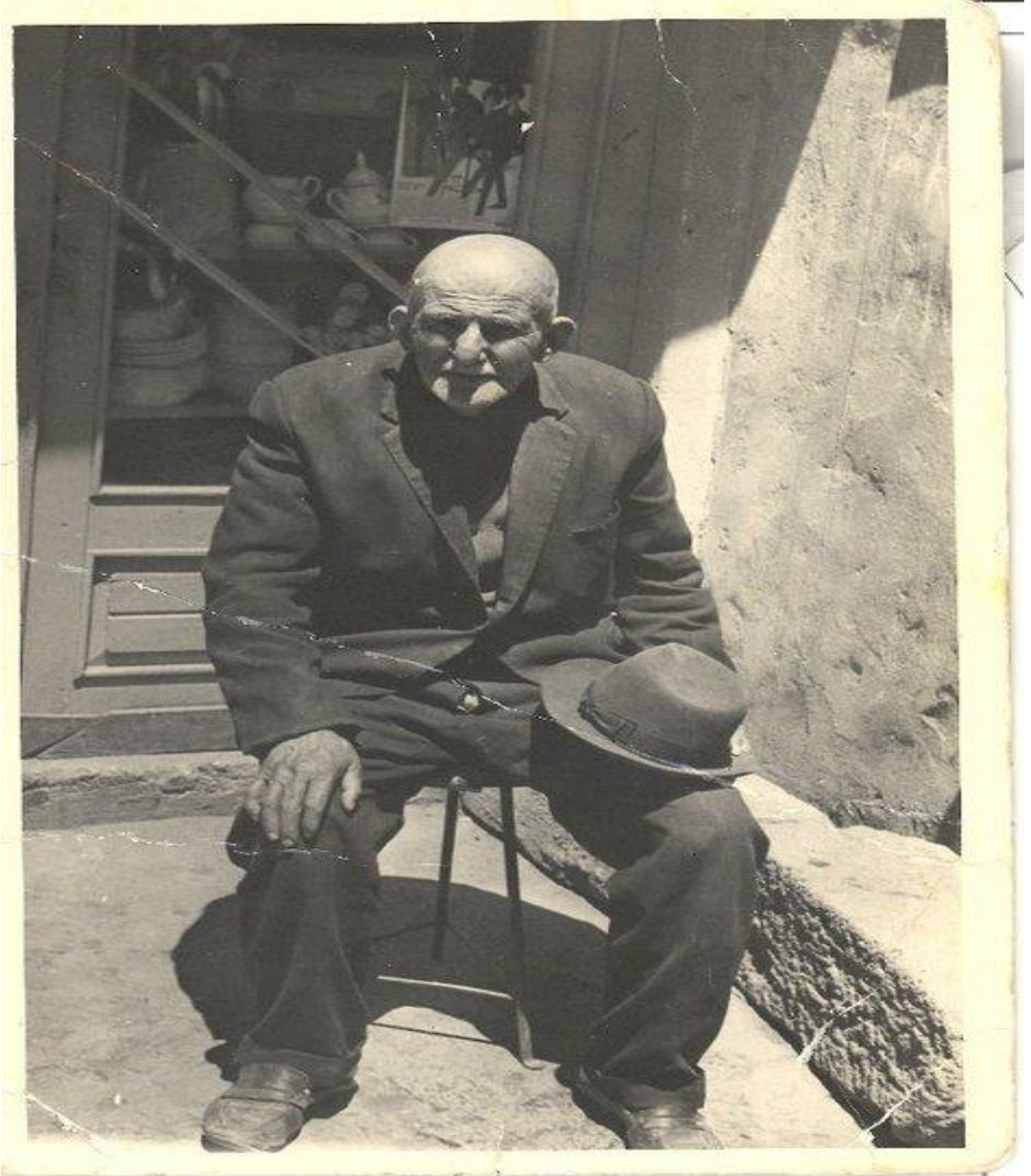
ALİ BEY VE ARKADAŞI

Kurtuluş Savaşı yılları. Fransız işgal kuvvetleri Pozantı'ya geldikleri zamanlar. Ali Bey'in dünürü Ratıpzade Mustafa Bey, Sivas Kongresi'ne katılır ve Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliye üyesi seçilir. Ali Bey'de oluşturduğu Kuvvay-ı Seyyare birliği ile hem Pozantı Cephesi'ne destek verir, hem de bölgede asayiş sağlar. Fotoğraf, Ali Bey'in Paşa Kapı Sokak'ındaki evinin önünde çekilmiştir. Argun Süel Arşivi

ALTIPARMAĞIN ARIF AĞA

Altıparmağın Arif Ağa, Niğde'nin bilinen en eski fırıncılarından.1890'lı yıllarda doğduğunu düşündüğümüz Arif Ağa Altıparmak lakabını sol elinin başparmağına bitişik altıncı parmağından alır. I. Dünya Savaşı'nda Galiçya (Romanya)Cephesi'nde savaşır. Suriye Cephesi'ne giderken savaş biter. Niğde'ye dönünce muhtelif yerlerde fırıncılık yapar. En son bugünkü Amele Pazarı bitişiğinde bulunan sokağın içindeki Örnek Fırını'nı açar. 1978'de vefat edince, özellikle tahinlisiyle meşhur olan bu fırını, damadı Bahri Temeltürk, devamında da torunu Arif Temeltürk aynı yerinde işletmeye devam ederler. Kaynak kişi Arif Temeltürk.

Binbaşı Şakir Ağa; (Binici) 1850/1935

Asker olan Şakir Ağa askerliğini yaparken okur yazar olmadığı halde yetenekleri ve cesareti ile dikkat çekmiş, hızla rütbe alarak binbaşılığa kadar yükselmiştir. Osmanlı ordusunda çok çeşitli görevler alan Şakir Ağa, askerlikten ayrıldıktan sonra memleketi Niğde'ye yerleşmiş sivilken de devlet tarafından verilen çeşitli görevleri yerine getirmiştir. Şakir Ağa'nın Plevne Savaşına katıldığını ve Gazi Osman Paşa'nın yanında olduğunu biliyoruz. Kuşatmanın son anlarında Gazi Osman Paşa'nın üstüne kapanarak ölümüne engel olmuş ama kendi ağır yaralanmıştır. Esir değişiminde ülkesine dönen Şakir Ağa gazi madalyası almış, Gazi Osman Paşa'nın yanında görev yapmıştır. Ata olan merakını ve biniciliği ile meşhur olan Şakir Ağa at yetiştirmek için Üçkapılı Yaylası'nı da hara kurmuştur. Anlatıma göre İstanbul'da görev yaparken kendisini çekemeyenler tarafından şikayet edilmesi üzerine, Padişah Sultan Abdülhamit'in bulunduğu bir merasim sırasında Genelkurmay Kapısı'nın.-Şimdiki İstanbul Üniversitesi Merkez Yerleşmesi Ana Kapısı- bir tarafından, at üstüneyken fırlattığı mızrağı atıyla diğer tarafa geçerek havada yakalamış bırakın ceza almayı ödüllendirilmiştir. Nitekim Cumhuriyet döneminde Binici Soyadı almıştır. Rus Çarlığı'nın Kafkasya'ya ve Balkanlara yayılması sırasında bu bölgelerden Anadolu'ya olan göçlerle gelen Müslüman ahalinin yerleştirilmesi Osmanlı Devletini en çok uğraştıran meselelerdendi. Bunlar arasında 18 Nisan 1903'te Kırım'ın Yalta Kazası'nın Avcı köyünden hareketle, 14 Haziran 1903'te Konya'nın Ereğli Kazası'nın Ayrancı Derbent/Osmaniye Köyü'ne varan kafilenin özel yeri vardır. Bu büyük göçün hikâyesi, göçmen kafilesi içinde bulunan Abdülgafur Tutaysalgır'ın tuttuğu günlük sayesinde Şakir Ağa'nın devlet hizmetinde yaptığı bir göreve ışık tutuyor. Şöyle anlatıyor A.Tutaysalgır ' ' 3 Temmuz 1903 Konya'dan bir fen heyeti ile Ereğli'den Kaymakam İbrahim Hakkı Beyin riyaset ettiği üç azadan müteşekkil bir heyet geldi. Bu iki heyet Divle köyünden müdür Salim Efendi ile Elvan Hacı Ali Ağa'dan başka birkaç iş bilir zevat daha davet edildi. Uzun müzakerelerden sonra kâfir yazısının toprakları hali olduğu muhacirlerin iskânına mani olmadığı kanaati hâsıl oldu. Bundan sonra köy yeri ile köyün hudutları ve tarla ve bahçelerin yerleri tayin ve tespit edilerek ölçüleri alındı. Ev heyetleri tarafından mazbatalar tanzim edilerek imzalandı. Yerlerine avdet ettiler. 10 Temmuz 1903 artık inşaat hazırlığı başlıyor. Bir zat inşaatı idare etmek üzere Ayrancı'ya gönderilen Niğdeli Binbaşı Şakir Ağa geldi. Hacı Süleyman Efendi hocanın çiftçilik damını işgal ederek oturdu. Geceliği üzerine sarı ceket giymiş, elinde tespahi göçmenler arasında bir iki gün gezdi ve göçmenleri toplayarak şu izahatı verdi: Kurulacak evlerin usta ve kereste ücretlerini devlet tarafından; taş çakmak, kerpiç yapmak işleri de göçmenler tarafından yapılmak üzere yarından itibaren işe başlayacağız... Henüz gelmiş vesaiti olmayan göçmenler kerpiç kesmeyi memnuniyetle kabul ettiler. Taş çekmek için taşıma araçları olmadığından itirazda bulunmaları üzerine binaların temelden itibaren kerpiçli yapılması söylendi. Şakir Ağa'nın oturduğu hane, kilimlerle seccadelerle süslenmiş, yatağı seyyar karyola üstüne yerleştirilmiş, başına beyaz takke giymiş, elinde bir tespah çeviriyordu. Ağanın okuryazarlığı olmadığı için okuryazar birini aramış. Bu arada tavsiye edilmiş olmalıyım ki zaptiye ile beni çağırttı. Vardım, selam vererek yanına girdim. Şakir Ağa: "Aleyküm selam oğlum. Buyurun." dedi. İşaret ettiği yere oturdum. "Okuyup yazdığınızı haber aldım. Okuyup yazmak bilmem. Bize emirler geldi. Cevap vermek lazım. Hâsılı ara sıra yazmak icap ederse yazar, beraberce inşaat mahalline gideriz." dedi. "Yazım kabul edilirse baş üstüne", dedim. Bir kâğıda "yirmi araba dam ağacı geldi. Sayılıp teslim alındı." diye yazdım. Yazımı görünce: "Aferin pek güzel. Yarından itibaren beraberce bulunacağız." dedi ve ayrıldım. 22 Temmuz 1903 her grup gösterilen yerlerde kerpiç kesecek. Yerler gösterildi. Kerpiç kesilmeye başlandı. Dev gibi delikanlılar bu işi yedi sekiz gün içinde ikmal etti. 4 Ağustos 1903 Konya'dan bir kfile duvarcı ustası geldi. Gelen ustaların hemen hepsi Rum. 5 Ağustos cumartesi günü Şakir Bey halkı toplayarak temel atılması için doğa yapılmasını teklif etti. Çadırlar önünde toplanan halk önünde Hüseyin Efendi hoca dua okudu.

Hayırlı uğurlu olması temennisiyle temel atıldı. Bu arada büyük bir kafilde halinde marangoz ustası geldi. Hemen işe kerpiç duvarları ikmal edilen evlerde başladılar. Bir taraftan damların ağaçları döşeniyor, bir taraftan kapılar ve pencereler yapılıp takılıyor. Ustalıktan başka işler göçmenler tarafından yapılıyor. Bu geniş çaplı iş ustaların, göçmenlerin ve idarecilerin gayreti ile 4 ay gibi bir zamanda ikmal edildi. 1 Aralık 1903 evlerimiz henüz taksim edilmemişti. Bu yüzden de evler sıvasız kalmıştı. Şakir Bey: “Kerpiç kesip çalıştığı evin sahibi olacak. Herkes evini yapsın.” dedi. Sulu sepken şeklinde kar yağıyor. Hava soğuk, yollar çamur. Bu vaziyette her göçmen çalıştığı eve taşındı. Sıvasız evlerin pencereleri camsız, içleri berbat... Yağan sulu sepkenin arkasından şiddetli kar tipisi başladı. Soğuk çok fazla. Odun olmadığı gibi satan da yok. Küçükler büyükler soğuktan müteessir. İnsanlar titriyor. Ölüm tehlikesi geliyor gibi. Ulu Tanrım bir yetim gibi şaşırıp kalan göçmenlerin yardımına bir bızır yetiştirdi. Havalar açıldı, karlar eridi ve yaz geldi. Sıcaklık başladı. Evlerin noksan sıvaları sıvanıyor. Halk, burçak (yavşan) topluyor. Başka yakacak ve odun bulmaya çalışıyor. Bir talih eseri bu kış hafif geçti. Şakir Ağa'nın işi tamamlandı. Odasına geldi. Şakir Ağa iki lira ile tahta karyolasını ve yanında götürmeyeceği ufak tefek eşyalarını verdi. 4-5 aylık arkadaşlığımız esnasında kendisinin ahlâka mugayir tek bir söz ettiğini duymadım. Doğruluk ve çalışkanlık bakımından eşsiz bir insandı. Göçmenlerle helalleşip giderken bir kıymet ifade etmediğim halde göçmenlerin ekmek müteahhidi Petro'yu görmüş ve fırının kâtipliğine naçizane şahsımı tavsiye etmiştir. 2 Aralık 1903 çarşamba Müteahhit Petro, Havadan adındaki bir şahısla beni buldurdu. Ekmek tevzisi için çalışmamı teklif etti. Kabul ederek işe başladım. Rumca yazılmış ekmek tevzi defterini derhal Türkçeye çevirdim. Bu cetvelle ekmek tevzine başladım. Deftere kayıtlı büyük küçük 972 nüfus kaydedildi. Göçmenler 3-4 yıl şaşkınlık ve intibak devresi geçirdikten, birçok nüfusunu kaybettikten sonra uykudan uyanır gibi bir çalışma devresine girdi. Bir taraftan çift işleriyle uğraşırken, diğer taraftan bahçe tanzimi ve imarı işleriyle meşgul oldular. İlk bahçeyi 1905 yılında Âlim Ağa yaptı. Bu şekilde başlayan bahçeler kısa zaman içinde çoğaldı. Kırım'ın bomojini elmaları bu muhitte yoktu. Bu çeşit elmaları getirmek için Kırım'a adamlar gönderildi. Yazlık ve güzlük bomojini elmaları ile siyah ve beyaz aşılı vişneler ve kayısı çeşitleri getirildi. Daha sonra Amasya, Gönen, Kumpanya (İngiliz) kaba elması gibi Güllü Amasya elmalarının gözleri getirtilerek elma çeşitleri çoğaltıldı.” 1904-1905 öğretim döneminde Niğde İdadi Okulu'nun onarımına girmesi üzerine, Şakir Ağa Emirler Mahallesi'ndeki konağını İdadiye verir iki sene boyunca İdadi bu binada öğretim yapar. Halk arasında hala anlatılan bu konakla ilgili anlatımda, 2. Dünya Savaşı sırasında Yunanistan Almanya tarafından işgal edilince Yunanistan'dan çok sayıda mülteci ülkemize sığınır. Savaş boyunca bunlardan bir kısmını Niğde'de kalır. Anlaşıldığı kadarı ile üst düzey Yunan Yöneticilerde vardır ki Şakir Ağanın Konağı'nda kalırlar. Niğde'de yaptığı bir başka hizmet ise Niğde'ye Tren'in gelişi sonucunda oluşan yol sorununu halletmesidir. İstasyon'u Niğde Merkez'e bağlayacak yol fiziki engelle karşılaşır. Şöyle ki; Eski Belediye Binası ile Sıralı Mescidi arasında kalenin yamacının devamı yüksek bir kaya kütlesi vardır. Yolun açılabilmesi için bu kayanın kırılması gerekir. Şakir Ağa 400 askerle 1930 lu yılların başlarında tüm masrafları cebinden karşılayarak işe girişir. Kaya kırılarak İstasyon Caddesi ve Bekir Ballı Yokuşu açılır. Devamında oluşan kot farkı nedeniyle eski yol havada kaldığı için Kale'yi Sıralı Sokağı'na bağlayan tahta bir köprü yaptırılır. Kayaardı Bağları'nda Kınalı Sokak'ta bahçesi vardır. Kınalı Sokak'ın çay içine kavuştuğu kesimde mescit yaptırır, mescide çok sevdiği komutanı Gazi Osman Paşa'nın adını verir. 1926 yılında Niğde Çifçi ve Tüccar Bankası'nın kuruluşuna katılır, hem kendi adına hem de oğulları Burhanettin ve Hamit Kurucu hissesi alır. 1935 yılında vafat eden Binbaşı Şakir Ağa, Eski Mezarlıkta bulunan mezarı,1950 lerin sonunda mezarlığın taşınması ile Derbent Mezarlığına taşınır.

Kaynakca:27-29 Ekim 2016 Aksaray, Türkiye I.Uluslararası Aksaray Sempozyumu (Kültür, Tarih, Din, Medeniyet) -sayfa 594 - ABDÜLGAFUR TUTAYSALGIR'IN GÜNLÜĞÜ IŞIĞINDA KIRIM YALTA'DAN KONYA EREĞLİSİ'NE GÖÇLER-II Prof. Dr. Mustafa ORAL Fotoğraf Çağlar Köpsen Arşivi.

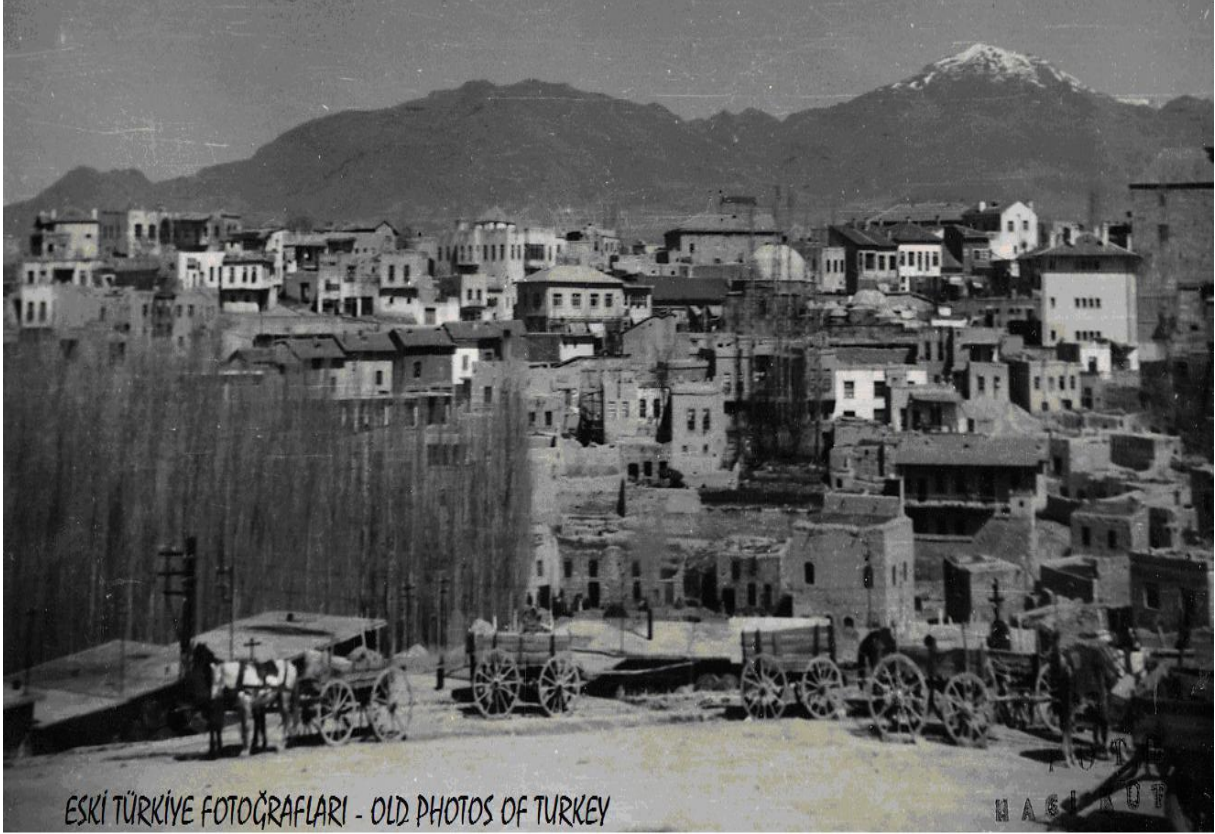
Bor Zürrâ ve Tüccar Bankası: Merkezi Bor olmak üzere, aralarında Belediye Başkanı Halit Beyin (Mengi) de yer aldığı 20 kurucu üye tarafından, daha çok tarım sektörüne uygun kredi sağlamak amacıyla kurulan, Bor Zürrâ ve Tüccar Bankası Türk Anonim Şirketi'nin sözleşmesi, 24 Ekim 1922 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmıştır. Böylelikle, Bor Zürrâ ve Tüccar Bankası kuruluş sözleşmesinde yer alan hükümler doğrultusunda çalışmalarına başlamıştır. Sözleşmesi gereği, İktisat Vekâleti'ni bilgilendirmek şartıyla diğer beldelerde de şubelerini açabilecek olan banka, tâbiyeti itibariyle tüm işlemleri hakkında Türkiye Hükümeti'nin kanun ve yönetmeliklerini uygulanacağını da peşinen kabul etmiştir. Bor Zürrâ ve Tüccar Bankası'nın kuruluş amacı, ticaret ve zanaatle özellikle de ziraatla uğraşan yöre ahalisine uygun şartlarda kısa vadeli kredi sağlamak, ziraat aletlerinin teminiyle ziraat ve sanayinin gelişmesine yardımcı olmak, ziraat aletleri imal ve tamiri konusunda girişimcilere kredi sağlamak ya da şirket olarak bu türden girişimlerde bulunmak, yöredeki sulardan ya kendi hesabına ya da diğer bir şirketle ortaklaşa elektrik üretmek, örnek çiftlikler meydana getirmek ve tüm bankacılık hizmetlerini gerçekleştirmektir. Dedeminde kurucuları arasında yer aldığı Bor Zürrâ ve Tüccar Bankası, yukarıda söz edilen amaçları gerçekleştirmek amacıyla; Bor Belediye Başkanı Müftüzade Halid, Cıgızzade Sabit, Recep Ağazade Sadık, İzzet Efendizade İzzet(Can), Hacı Akmollazade Ahmed, Kadızade Rüşdü, İsmail Efendizade Mustafa, Yahya Efendizade Yahya, Kasapzade Mehmet, Paparzade Mehmed Efendi, Mahdumu İbra-him, İlhami, Müderriszade Ziyaeddin(Sarıdal), Salih Efendizade Şakir, Caferzade Mustafa, Çulaşzade Mehmed, Hoca Hacı Yakup Efendizade Mehmed, Ahkâmzade Ali Efendioğlu Remzi, Selamzade Muharrem(Selamoğlu), Kadızade Hacı Hüsnü, Yazıcızade Hazım Beylerin katılımıyla kurulmuştur. Banka 1960'da hizmet binasını (Günümüzde yerinde Tyana Oteli'nin bulunmaktadır)satmış ve bankacılık faaliyetine son vermiştir. Faliyetine son vermeden önceki genel müdürü Ferit Yeğenoğludur.1965'te ise banka fesih edilmiştir.

Kaynak: Nadi Müftüoğlu, Dinçer Yeğenoğlu Mehmet Asım Keçeci, Yavuz Can, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Yerel Bankacılık Girişimleri: Niğde Örneği. Yrd. Doç. Dr. Serdar SARISIR

EK 2: Bor Zürrâ ve Tüccar Bankası TAŞ Nizamname-i Dahilisi

BOR-1960-O zamanlar henüz apartman işgali başlamamış. Fotoğrafın sağında Paşa Camisini, Ziraat Bankasını ve biraz solda Kiliseyi görüyoruz. Hemen aşağıda eski tabakhane-günümüzün pazar yeri gözüküyor. Çocukluğumda her yaz okulların kapanmasıyla Bor' giderdim. Dedem İbrahim Selamoğlu'nun evinde ve bağda çok güzel anılar biriktirdim.

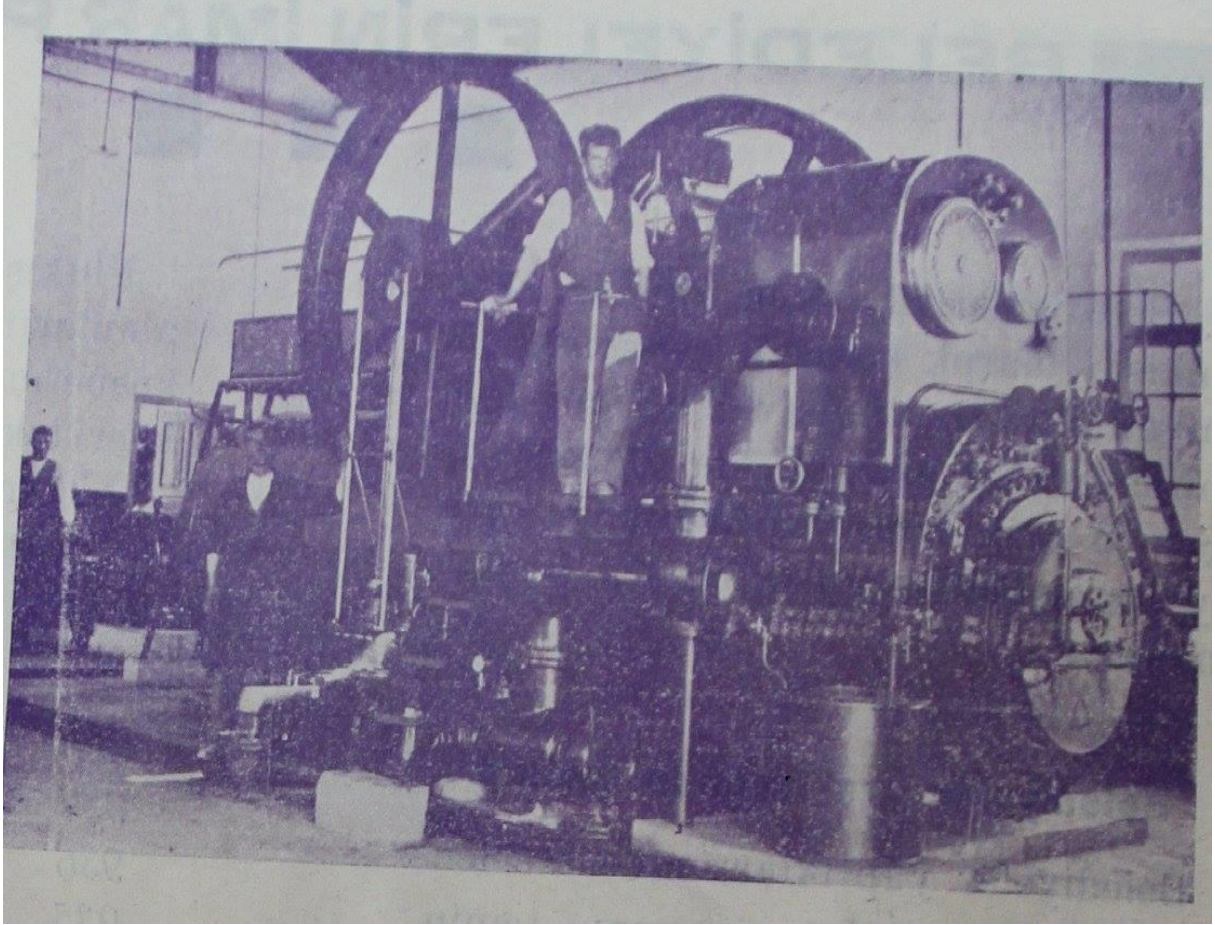
Çiftehan İstasyonu; Kaynak fotoğrafın 1914 yılına ait olduğunu söylüyor. İstanbul'dan Bağdat'a uzanan demir yolu inşaatı Ereğli üzerinden önce Ulukışla'ya daha sonrada Çiftehan'a ulaştı. Toros Dağları anca 1918 yılında aşılabilecektir. Mondoros Mütarekesi sonrası Fransız Ordusu tarafından işgal edildi. Ulukışla Kuvvay-ı Milliye Teşkilatı'nın çabaları ile kurtarıldı. Bu fotoğraf çekildiğinde Çiftehan yerleşim yeri değildi. 1932-33 de Çiftehan Mevkii'n de Çiftehan isminde nahiye kurulması bakanlar kurulu kararı ile kesinleşti. Nahiye kurulması ile nahiye müdürü atandı, jandarma karakolu ve posta hane kuruldu. Zamanla çevre yerleşimlerden gelen ailelerin yerleşmesi ile önce köy daha sonrada belde oldu. Kaplıcaları ile antik çağlardan beri her zaman cazibe merkezi olmuştur.

Kaynak Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi

Niğde Elektrik Santrali.1938 Yeri şimdiki İstasyonun karşısında İstasyondan bakınca sağ tarafta idi. Santralın marşandizden bozma olduğu söyleniyor. Niğde Belediyesi tarafından kurulmuş işletmesinde belediye yapıyor. Bu binada elektrik üretildiği için Beyaz Saray deniyor.

Sayın Emin bey,ben 1949 doğumluyum.Cocuklugum oralarda geçti.Ben çok iyi hatırlıyorum.Sayın Enver Yüksel yeri dogru olarak tarif etmiş.Rahmetli annem anlatırdı.Bu tesis ilk olarak çalıştırılıp,şehre elektrik verilince Elektriğin öldürücü oldugunu uygulamalı gösterebilmek amacıyla halkı toplayıp bir eşege elektrik verip tehlikeli olabileceğininide halka göstermişler.

1933 HÜYÜK HAN İSTASYONU 1933 İSTASYONUN FALİYETE GEÇMESİ NEDENİYLE YAPILAN TÖREN

İstasyon Niğde Kayseri istikametindeki ilk durak olup, bu tarihte hemen karşıda yer alan civar köylerin halkına hizmet veren handan başka bir şey mevcut değildi-1960'ın başında han hala ayakta idi.-1950'li yılların başında Yugoslav Muhacirleri yerleştirilerek köy kuruldu.1955 ya da 56'da Toprak Mahsulleri Ofisi yapıldı. O sıralar Niğde'nin elektrik bulunan herhalde ilk köyüdü. Almanlar tarafından inşa edilen Ofisin jeneratörü sayesinde evlerimiz aydınlanırdı. Ben İlkokula ofisin bahçesindeki iki derslikli binada 1961 yılında başladım. Babam rahmetli ofisin teknisyeniydi. Ofis müdürü Durmuş Ekerci, ilkokul 1.sınıf hocam Fahri Alişler'di.

Asfaltta kızlar gezer/Gezişi bağırmı ezer /Bu zamane kızları/Çıta maymununa benzer. Ali Ercan'a ait olan bu dörtlüğün söylenmesine daha en az otuz yıl var. Bu fotoğraf 30' lu yılların ortalarında çekilmiş. İstasyonun köşesinde büfe çalıştıran Ali Ercan'ının yukarda ki mısraları ise 60'larda söylenmiş.

Ulukışla- Kayseri Tren yolu hattı 1933' te biter. Böylece Niğde Genel demiryolu ağına bağlanır. Bu bağlanma o kadar önemlidir ki, İstasyonun açılış töreninde kurulan takım bir tarafında Akdeniz'e, diğer tarafında Karadeniz'e yazmaktadır.

Başta Niğde olmak üzere istasyonlar kurulur, gelen veya gidecek olan malların konulacağı depolar ve yükleme rampaları oluşturulur. Yolcu salonları, parklar, çay bahçeleri ve restoranlar, yolcuları ve onları uğurlayanları ağırlar. İstasyona açılan yol Arnavut Taşı ile döşenir. Çok sayıda tren seferi sayesinde de Bağdat, İstanbul, Adana, Mersin, Gazi Antep gibi kentlere ulaşım kolaylaşır. Kamyon kasalarında yapılan zorlu yolculukların yerini daha rahat yolculuklar aldı. Niğde'nin cazibe merkezi haline gelmesinde Trenin bir katkısı da güney illerimizden çok sayıda yaylacının yazın Niğde'ye yaylaya gelmesiydi. Yazın 2-3 aylığına Niğde'den ev kiralayan yaylacılar okullar açılıncaya kadar aileleri ile Niğde'de kalırdı. Ailenin erkeği iş nedeniyle hafta içi gitse bile hafta sonu Toros Ekspresi ile geri dönerdi. Bu geri dönüş faslı adeta bir törene dönüşür, aileler kocalarını karşılamak için İstasyona inerlerdi. Yerli halkında katıldığı bu kalabalığa seyyar satıcılar çığırkanlıkları ile eşlik ederlerdi.

İmparatorların ve Feylesofların kenti Kemerhisar Hititlerin Tuvanuvası, Helenlerin Danası, Roma-Bizansın Tyana'sı. Ünlü Feylesof, kahin Apaloniusun doğduğu, Romalı imparatorlar Hadrianus, Markus Arellus, ve Traja'nın kaldığı ve tüm imparatorluğu idare ettiği kent. Fotoğrafta Romalılar döneminde inşa edilen su kemerleri gözükmektedir. Fotoğraf 1940lı yıllarda çekilmiş olmalı.

TALAT GÜN ARŞİVİ

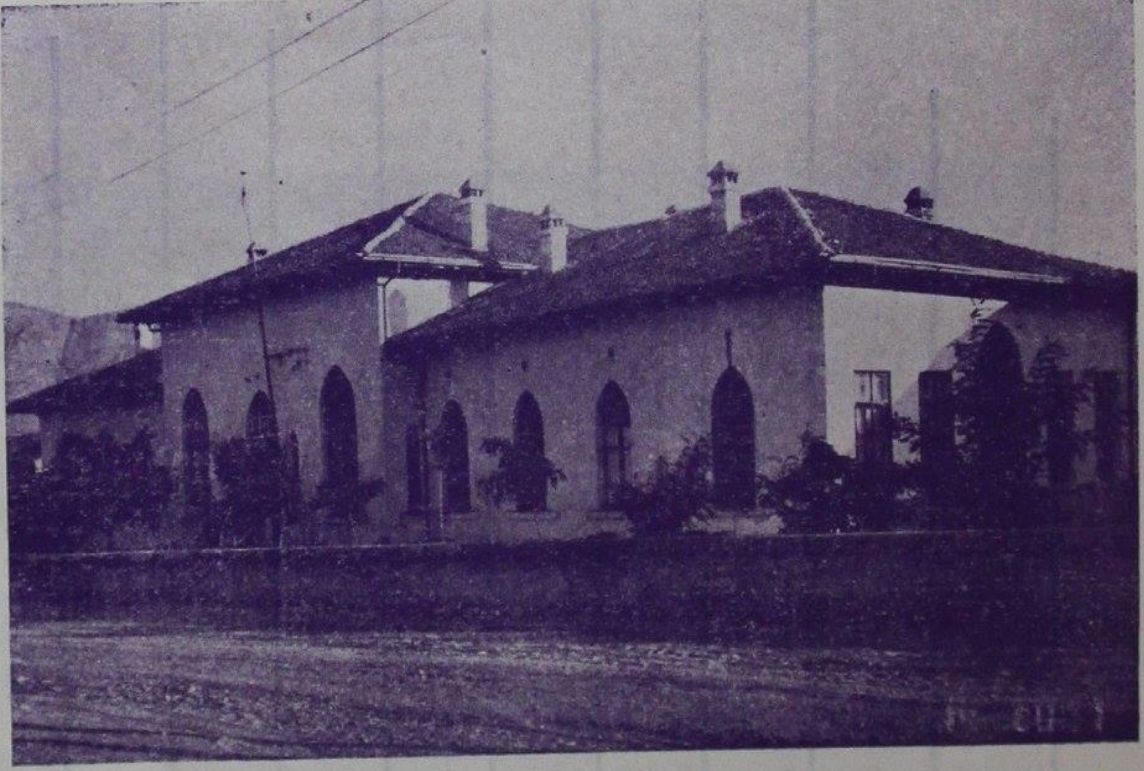
1920 Niğde Mektep-i Sultanisi Binası'nın ana kapısı. Kayıtlarda Madam Mesnil diye geçen kadın, (Ki kocası Pozantı'yı işgal eden taburun komutanı Yarbay Mesnildir) Belemelik İstasyonu' nu işgal eden Fransız Ordusu'nun hastanesinde hemşire olarak görev yaparken Kilikya Cephesi Kuvayı-ı Millici kuvvetler tarafından esir edilir. Önce Ulukışla da daha sonrada Niğde' de bir ailenin yanında tutulacaktır. Anlaşıldığı kadarı ile pek esir muamelesi yapılmamış. Zaten Komutan yetkililere yazdığı mektupta karısına gösterilen ilgiden dolayı teşekkür ediyor.

Çamardı/Bereketli Maden; Gerek stratejik bir noktada olması, gerekse maden yatakları nedeni ile kadim zamanlardan bu yana yerleşim yeri oldu.1826'da Gümüşhane'den getirilen çok sayıda madenci ailesi yerleştirildi. Zamanla maden kapansa bile bu aileler geri dönmedi ve Niğde'nin muhtelif yerlerine dağıldı. Büyükanmem Zehra Hanım Madenci bir ailenin kızı olarak Kavlaktepe'de doğdu, İmamalilerden Müftü Naim Efendi ile evlenerek Niğde'ye gelin geldi. Kızlarından Zeynep Sungur benim ananem olur. Fotoğraf arşiv: Thanasis Papanikolau.

1938'de Niğde Memleket Hastanesi. Niğde'nin ilk hastanesi Redif Kışlası olarak yapılan binada idi. Binanın hastane olması mümkün değildi ama o günün şartlarında da başka imkân yoktu. Çok sonraları hastane binalarının yapılması ile Kayabaşı'ndaki bina terk edilecek düzeye inilecek Hükümet Binası arkasındaki binalara yerleşilecekti. Kaynak 1938 Niğde İl Yıllığı.

Niğde Memleket Hastanesinden iki Pavilyonun görünüşü

1963 Niğde Genel Görüntü. Metin Üstüntaş tarafından Kayabaşı'ndan çekilen Doğu'ya Kırbağlarına doğru çekilen fotoğrafta; şehrin genel görünümü yer almaktadır. Seher Üstüntaş Arşivi.

Fotoğraf,1924 de Niğde Ortaokulunda öğretmen Sapancalı Hüsni tarafından çekilmiş. Arşivi oğlu M.Yılmaz Savaşın tarafından korunmuş. Niğde Üniversitesinden Nevzat Topal hocamda bana iletti. Katkılarından dolayı her ikisine de teşekkür ediyorum. Gelelim fotoğrafın okunmasına ;Sapancalı Hüsni,el yazısıyla düştüğü notta Hükümet Caddesi dediği bu yola biz artık İstasyon Caddesi diyoruz. Solda balkonları ve ikinci katları yapılmamış binalar günümüze ulaşmış.12 ve 13 numaraları taşıyor. Sağda inşaatları henüz başlayan binalarda günümüze ulaşmış. Bakkalbaşoğlu Firması' nın satış merkezi olarak hizmet veriyor. Fotoğrafın ilginç bir yanı da modern kıyafetli insanları görülmesidir. O dönemde başta halı üretimi cehri ve kitre üretimi olmak üzere farklı iş kolların da yabancı şirketlerin faaliyet gösterdiğini biliyoruz. Takım elbise fötr şapka giyen kişi bu şirketlerden birisinin temsilcisi olabilir.

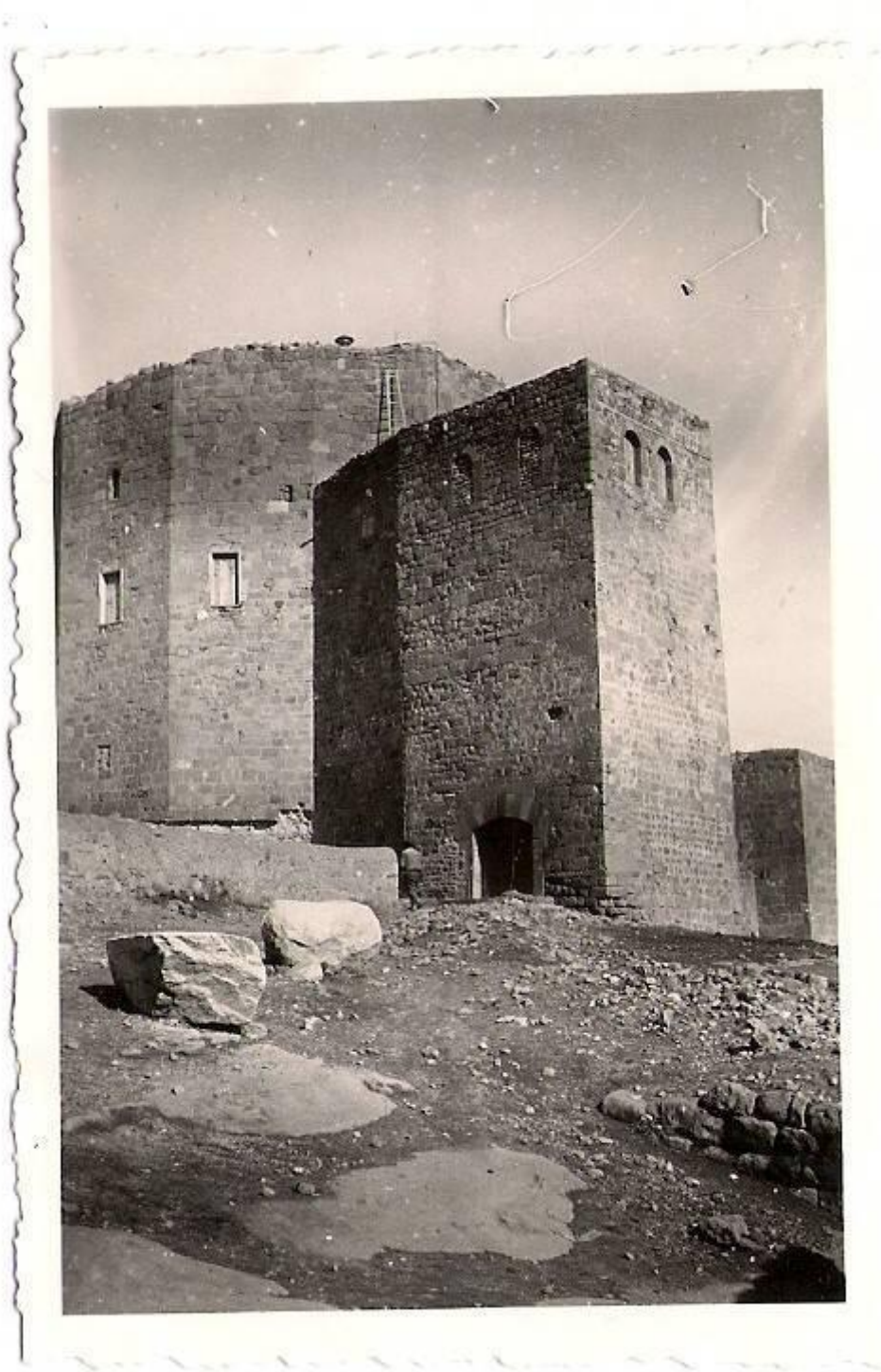
1957 NİĞDE-İplik Fabrikası kurucu ortaklarından Faik Varol ve makinelerin montajı için İtalya'dan gelen Mühendis Pilepani Bey. Hamamcı Hacı Ahmet Efendi, Kazım Başaran, Daniş Efendi, Hasan Varol ve Faik Varol'un bir araya gelmesiyle kurulan şirket, Kayseri Yolu'nun kenarında yatırımı gerçekleştirir. Faik Varol makina alımı ve kurs görmek için İtalya'ya gider. Dönüşte Pilepani ile fabrikayı kurarlar. Önce iplik daha sonrada Amerikan bezi üreten işletme, uzun yıllar boyunca Niğde'nin en önemli sanayi yatırımlarından biri olur..1964 yılında Fabrika müdürü olan Hüseyin İncioğlu 2000 iş olan kapasiteyi 1965 yılı sonuna kadar 10000 işe çıkarmayı hedeflediklerini söyler. Yaşanan ekonomik krizler fabrikanın sonunu getirir. Niğde'nin bu ilk özel sektör yatırımı kapanmak durumunda kalır. Günümüze de ulaşan fabrika binası bugün harap haldedir. Fotoğraf kuvvetle muhtemel Belediye arkası yani şimdiki Vakıf İş Hanı'nın arkasındaki Pazar yerinde çekilmiş.

Arşiv; Faik Varol'un kızı Nuriye Özcan.

Faik Varol'un kızı Sabahat Varol İnsan fabrikanın hikayesinin anlatımı babasının da ortak olduğu bu girişimi şöyle anlatıyor. Merhum babam Faik Vedat Varol 1957 yılında Niğde eşrafından on iki ortaklı bir şirketin kurucu ortağı ve genel müdürü olarak 2000 işlik İplik ve Dokuma Fabrikası'nı açmış ve ilk sanayi yatırımı olan bu cesur projesini hayata geçirmiştir. Aynı sene içinde fabrika yönetimi tarafından İtalya'ya gönderilerek tekstil eğitimi almış, bilgilerini Niğde İplik ve Dokuma Fabrikası'nda uygulamaya koymuş, vardiya sistemiyle tam zamanlı çalışan fabrikanın üretimini başlatmıştır. Bu cesur girişim 1950 li yıllarda neredeyse unutulmuş bir vilayet olan Niğde için, sanayide ilk atılım, tekstilde ilk adım olmuştur. Fabrika başlangıçta 2000 iş ile sadece iplik üretirken, kısa zamanda gelişerek 4000 işlik kapasiteye ulaşmış ve "Amerikan Bezi" dediğimiz dokumaya geçmiştir. Bu arada fabrika işçilerini taşıyan ilk servis aracı uygulaması ile işçilere ulaşım kolaylığı sağlamış, mesai bitiminde, mola zamanlarında çalışanların spor ve eğlencesi için ilk "masa tenisi" uygulamaları, o tarihlerde küçük bir kasaba görünümündeki Niğde için modern hayata geçişin bir başlangıcı olmuştur. Niğde bu ilk sanayi girişimleriyle sosyal ve ekonomik anlamda hayli yol almış, en önemlisi de pek çok aile buradan ekmeğini kazanmıştır. 1960 ihtilali ile hammadde yokluğu ve üretimde pazar bulamama sıkıntısı sebebiyle üretim yavaşlamış ve fabrika düşüşe geçerek maalesef kapanmak zorunda kalmıştır.

Niğde Kalesi; Kuvvetle muhtemel temelleri Hititlerin Anadolu'da merkezi devlet yönetimini kurduğu MÖ.1800'lü yıllarda atıldı. İlk çekirdek Hititlerin başkenti Hattuşaş'ı Suriye'nin bereketli topraklarına bağlayan yol üstünde asayiş sağlama adına kurulmuş karakol şeklindeydi. Yani Bir nevi Derbentti. Fotoğrafta gördüğümüz bu bölüm ise Anadolu Selçuklularına ait. Kalenin bu kısmı 19 YY 'da Cezaevi olarak kullanıldı. Bir ara askeri depo oldu. Şehrin ortasında yükselen yapı günümüzde restore edilmiştir.

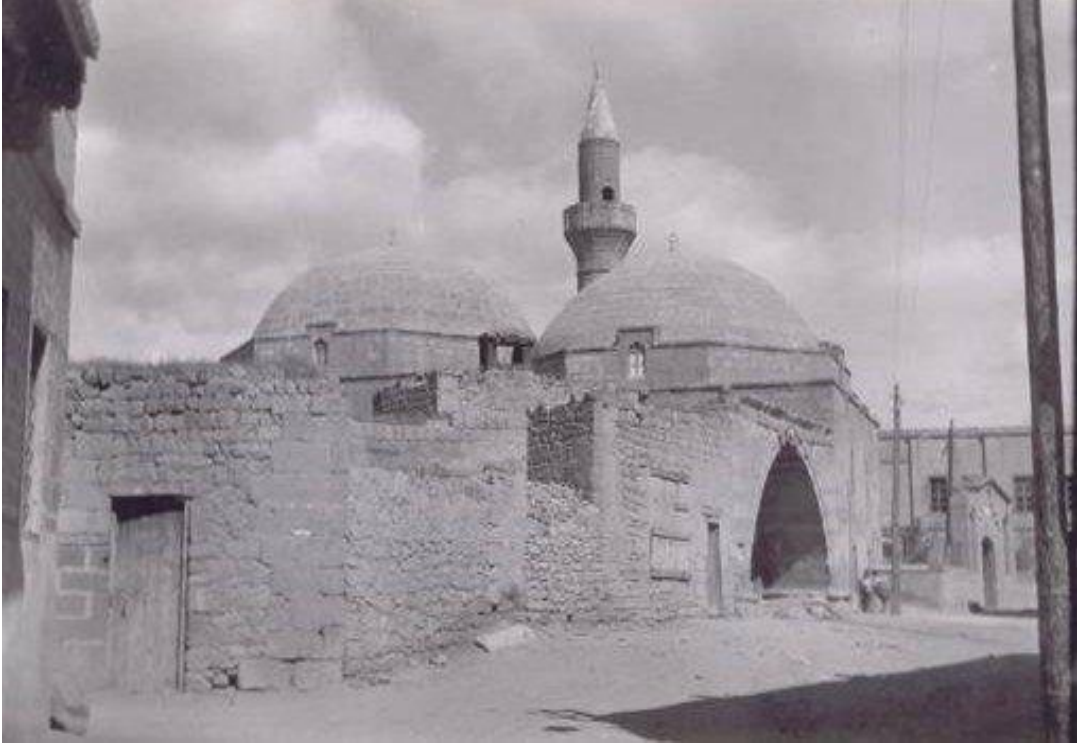

Niğde Orta Okulu'nun açılış töreni; Bu fotoğraf paylaşılırken açılışın 1930 da yapıldığı söylene de okul;1932-33 öğretim döneminde açıldı. Niğde Orta Okulu ve Niğde Lisesi'nin Efsane Müdürü Naci Ecer'in Lisenin açılışı sırasında yaptığı konuşmada belirttiğine göre okulun temelleri Kanal Seferi sırasında 1916-17 de atıldı. Kürk Paltolu Mutasarrıfın inşaatı denetlerken Fertekli Ustaları teşvik eden konuşmalarının hala kulaklarında çınladığını söylüyor. O günün koşullarında binanın anca ki katı yapılabildi. Genç Cumhuriyetin bu binayı değerlendirmek için yaptırdığı projelerde bina Öğretmen Okulu olarak değerlendirilir. Ne olduysa okulun üçüncü katıda bitip bina tamamlanınca Orta Okul bu binaya taşınır. Niğde Lisesi de aynı binada 1949 faaliyete geçecektir. Annem, babam, Halam Muhterem Selamoğlu Bengi, dayım Emin Sungur, Amcam Aydın Selamoğlu Teyze Çocuklarım Zuhâl Sungur Ündeyici, Suat Sungur, Ahmet Kubalı, Nuran Kubalı Çoban ve ben bu binada okuduk. Bende emeği olan hocalarıma minnettarlığımı ifade etmeyi borç bilirim.

Kaynak: 1938 Niğde İl Yıllığı.

Niğde Paşa Camii. Çeşme ve fırın bitişik. Sağdaki bina Paşa Mektebi ki biz onu 23 Nisan diye biliyoruz.1700 lü yıllarda yazılmış vakıf senedine göre öğretmen yetiştirmek amacıyla yapılmış. 1890'larda İdadi arkasından rüştiye olmuş.1910'da kız numune mektebi.1924'ten sonra 23 Nisan İlk okulu olmuş. Günümüzde yıkılmıştır. Soldaki sokak Saray İçine gider. Camiyi yaptıran ailelerden bir kısmı o sokağın içinde oturur. Sokağın içindeki çeşmenin yanındaki su terazisi Niğde'nin mahallerine suyu dağıtır. Solda köşesi gözüken bina ise Şefik Soyer'in iddiaya göre İngiliz Mimari tarzında yapılmış evidir.

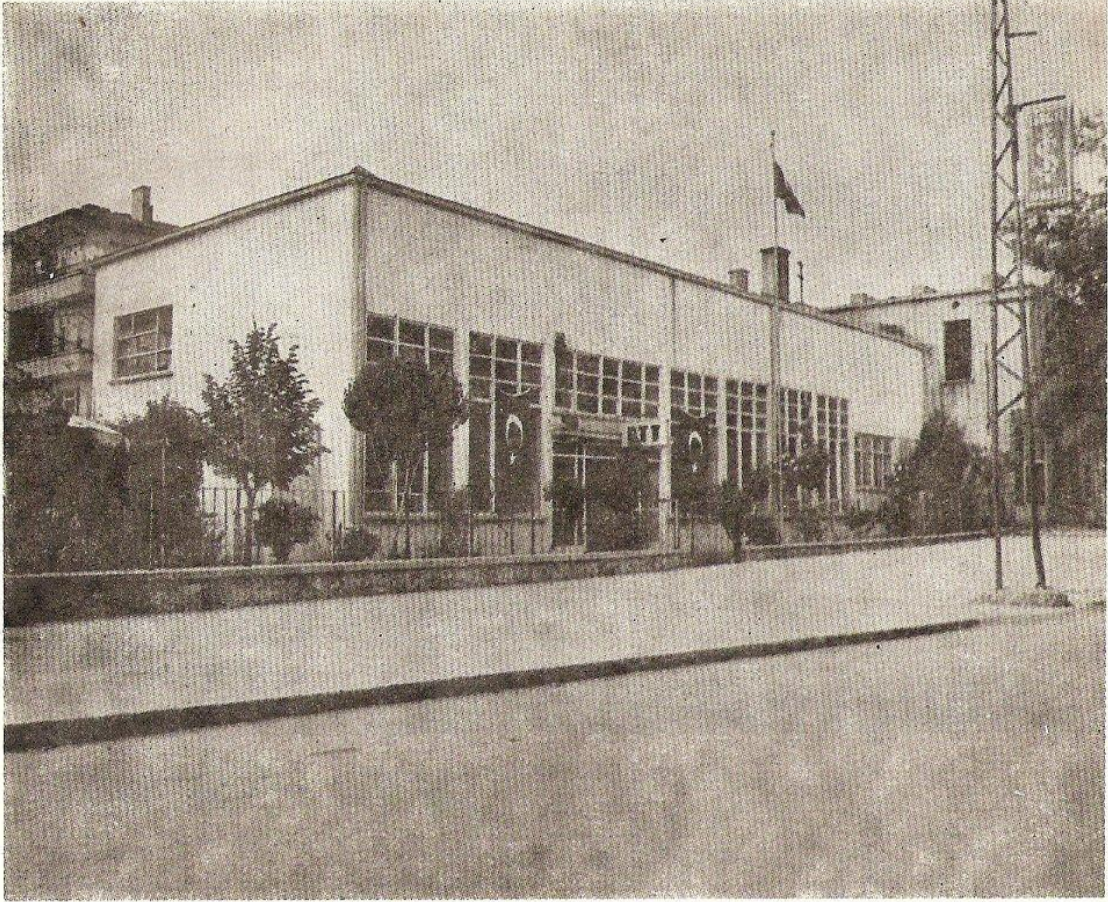

Pazar 1960'lı Yıllar (Yavuz Esen yollamış)Perşembe pazarı. Daha soğuk hava deposu yapılmamış. Ortalık Austin kamyondan geçilmiyor(Tek dingilli)Hala Niğde'de 1963 model man kamyon trafikte. Ankara-Niğde yük taşımaya devam ediyor. Fotoğraf İbrahim Esen.

Niğde'de ilk posta telgraf kuruluğu 1872-73 te Tahtalı Mahallesi'nde (günümüzün Cullaz Sokağı) bir evde faaliyete geçti.1921'de Vilayet Konağı'na taşınan Posta Telgraf Kuruluğu 1936'da ise Eski Postahane diye bilinen çarşı içindeki binaya taşındı. 1962'de şimdilerde hizmet vermeye devam ettiği binaya taşındı.

Kaynak 1973 Niğde İl Yıllığı.

Niğde PTT Binası

Niğde Bahçelideki Roma Havuzunun 1950li yıllarda ki hali. Antik çağlardan beri bilinen bu su kaynağı fotoğraf çekildiğinde Şeker Su diye anılıyor. Kaynağın önüne Romalılar tarafından yapılan havuzda biriken su kemerleri ile Antik Tyana Şehrine ulaştırılıyor. Günümüzde mesire alanıdır.

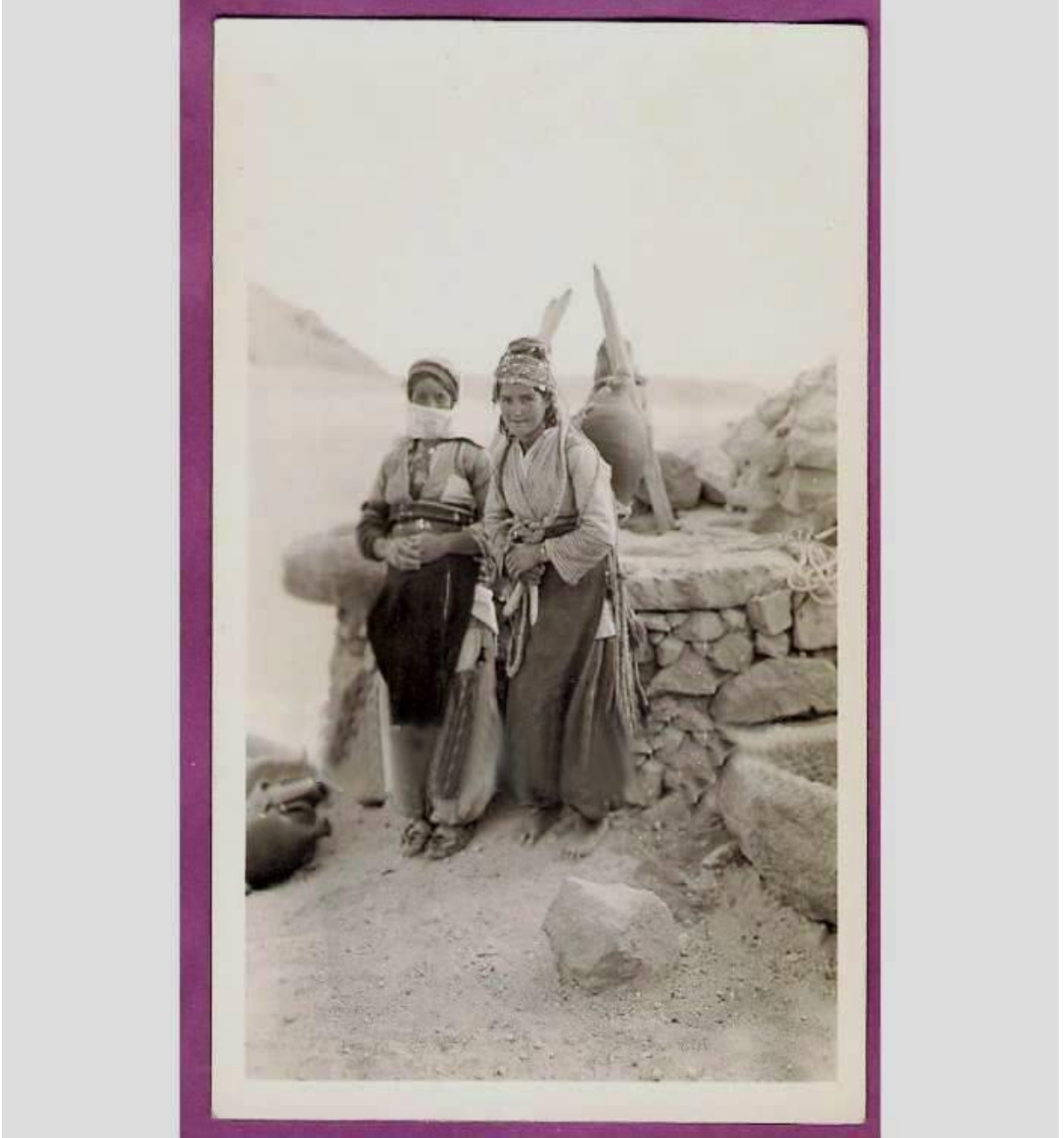

Bu fotoğrafı ilginç kılan güncel bir tartışma, Almanların Balkanları işgal edip Türkiye Sınırına dayanması üzerine, 1942 yılının güzünde Topkapı Sarayı'nda korunan başta kutsal emanetler olmak üzere tarihi eserler ve İstanbul da diğer müzelerde bulunan tarihi eserler trenle Niğde'ye getirilir. (Bu operasyonu yöneten kişi Topkapı Sarayı Müzesi Müdür yardımcısı Lütfi Turanberk'tir). Sarı Han'a depolanır. Sandıklanamayan malzemeler Akmedrese'ye konur. O günlere ait bir fotoğraf. Tarihi Eserler işgal tehlikesi kalktıktan sonra pey der pey geri yollanır. Ama personel uzun müddet Niğde de kalır. Gelen personelden Emin Ok geri gitmez Evlenmiş ve Niğde'ye yerleşmiştir. Niğde Belediyesi'nde çalışmış ve emekli olmuştur.

Kaynak Kişi Lütfi Turanberk' in oğlu Turan Turanberk ve Sedat Erem ve Rahmetli Emin Ok.

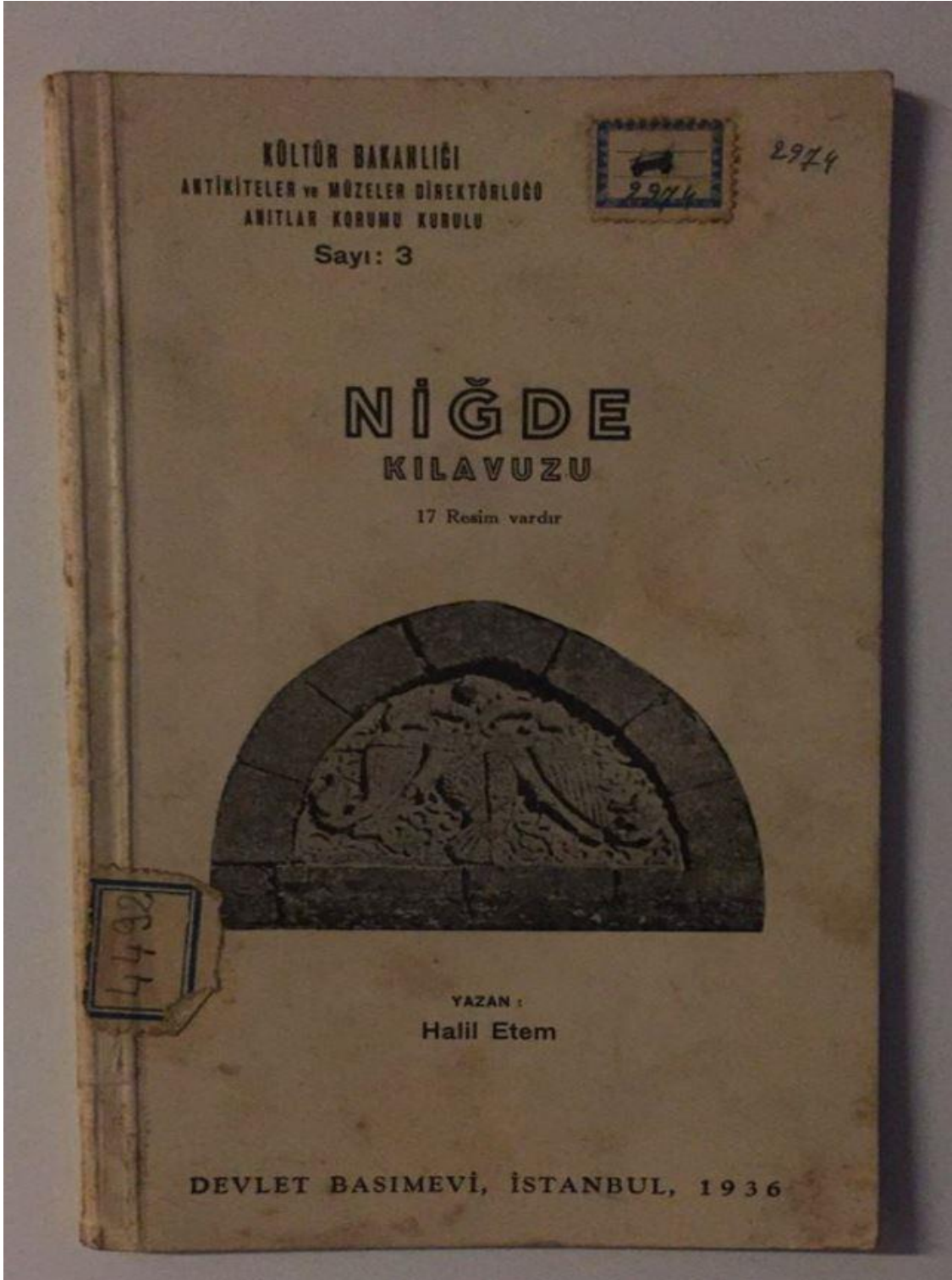

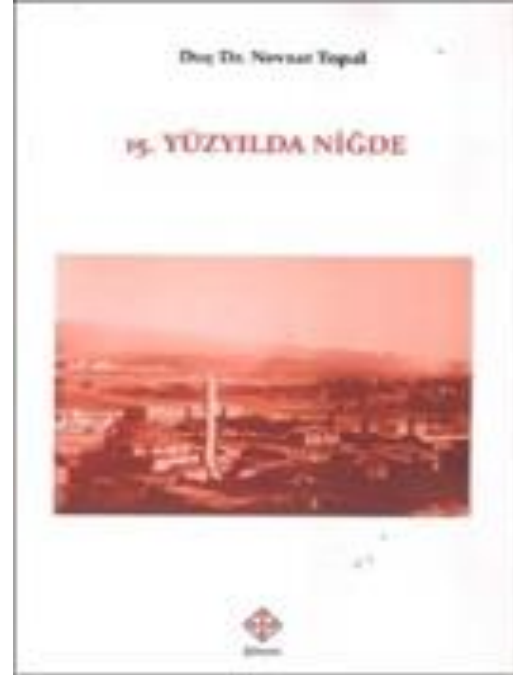
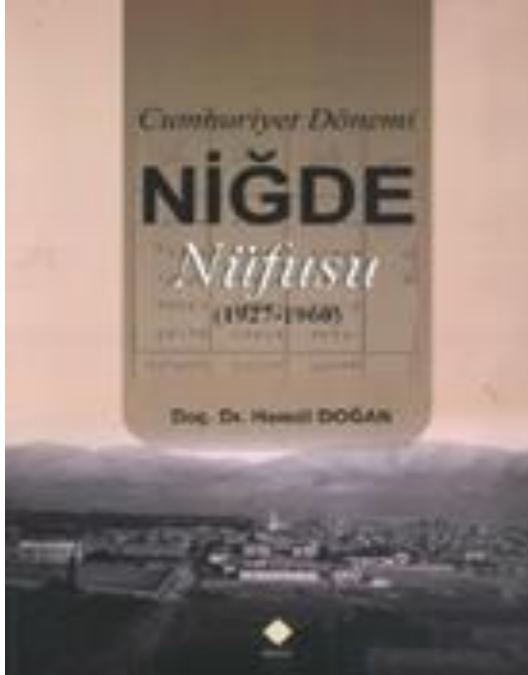
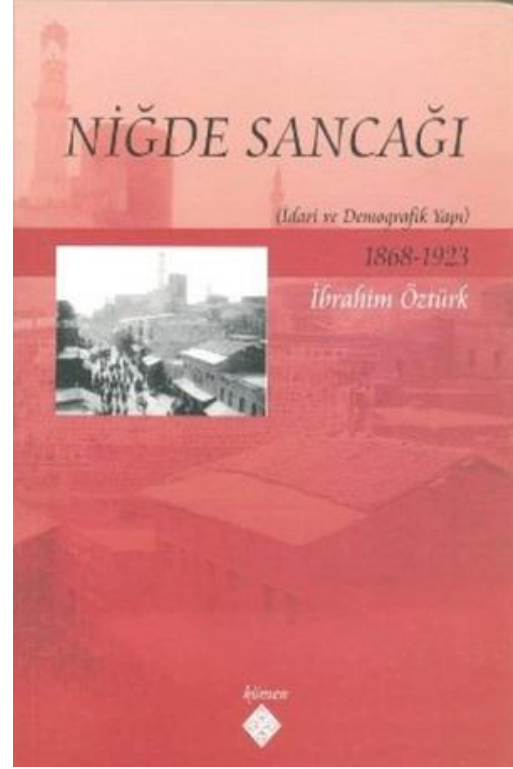
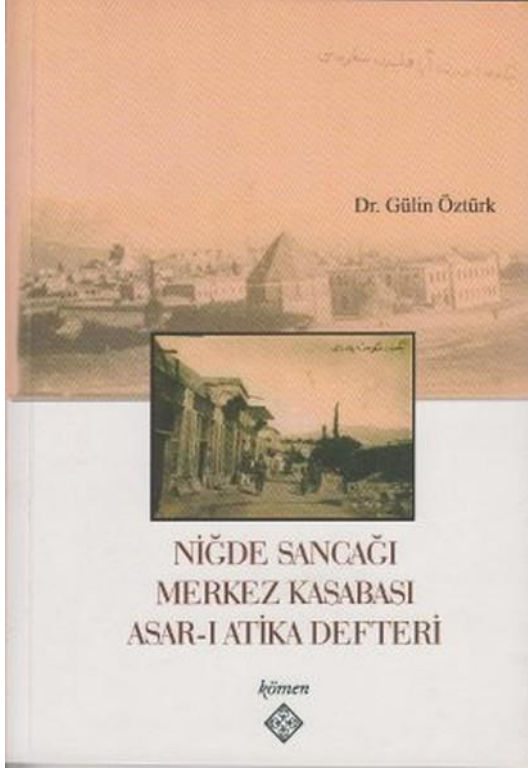
Uluören Köyü; Kuyu başında kadınlar. Hasan Dağı'nın güney eteklerinde yer alan yerleşimlerin en büyük sorunu susuzluktur. Toprağa açılan derin kuyular yakın zamanlara kadar kullanılmıştır. Altunhisar / Niğe.

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MIKAD) / NİĞDE ÖZEL SAYISI

NİĞDE İLİ İLE İLGİLİ YAYIMLANMIŞ BAŞLICA ESERLER

İSMAİL ÖZMEL
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE NİĞDE

Türkiye'nin Kentleri

NİĞDELİ KADİ AHMED'İN
EL-VELEDÜ'Ş-ŞEFİK
VE'L-HÂFİDÜ'L-HALİK'I

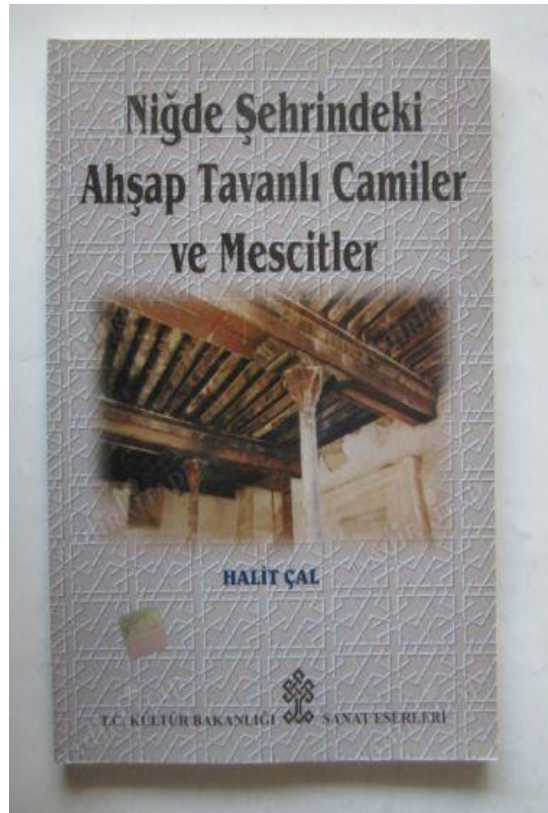
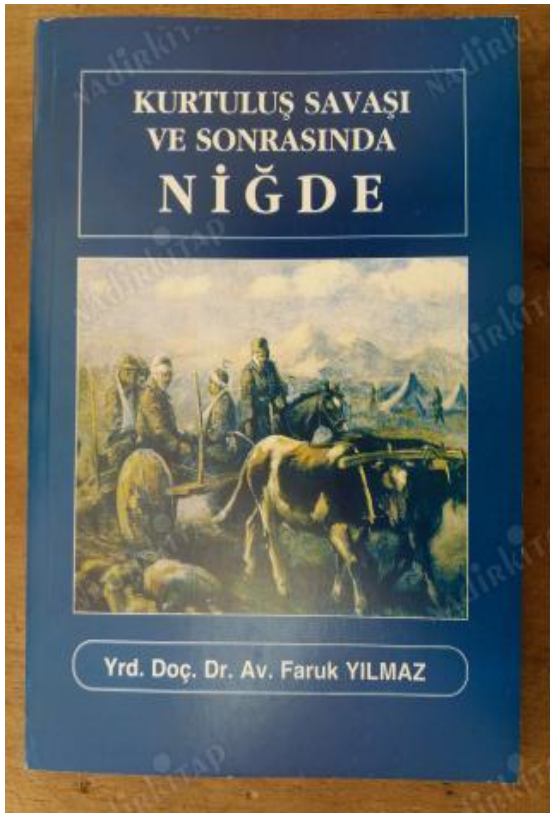
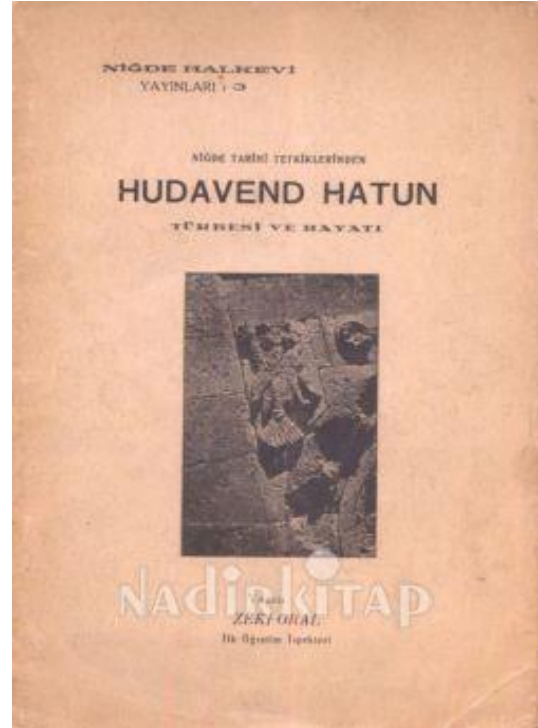
(ANADOLU BELÇURLEERİNE DAİR BİR KAVRAK)

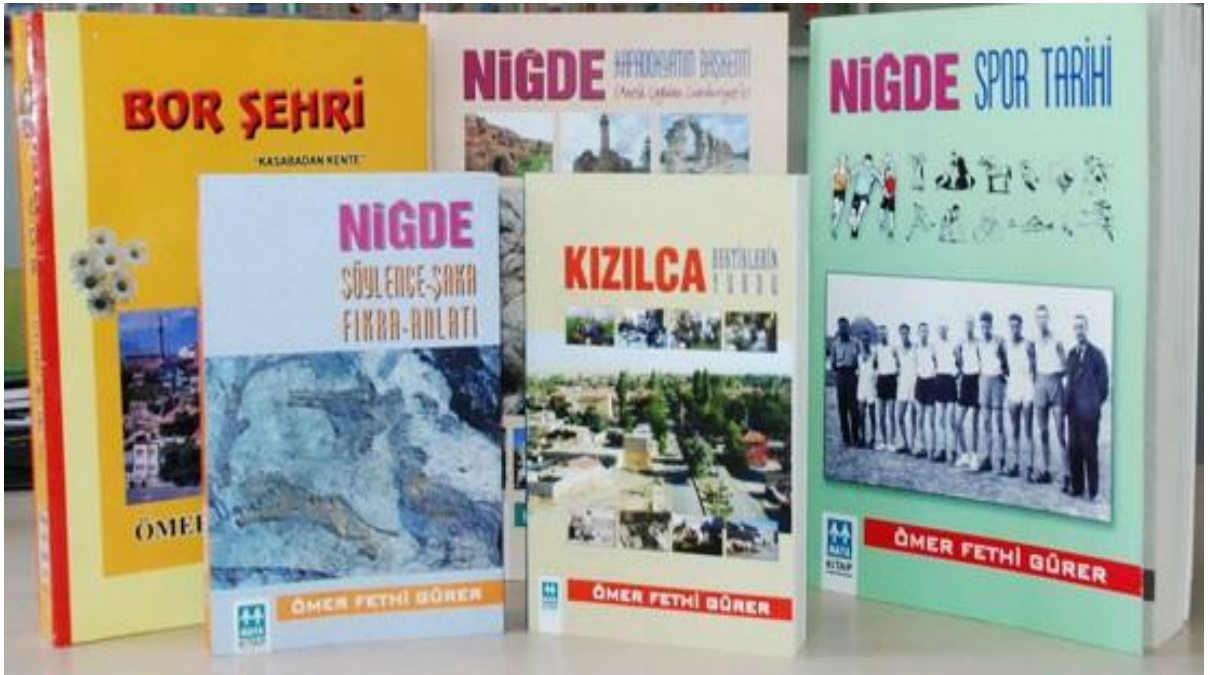
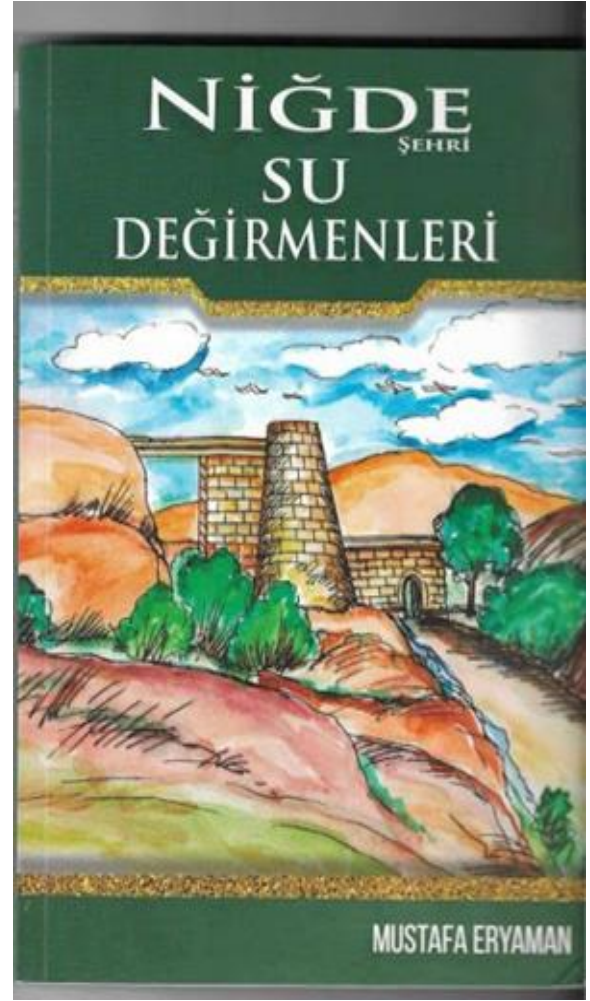
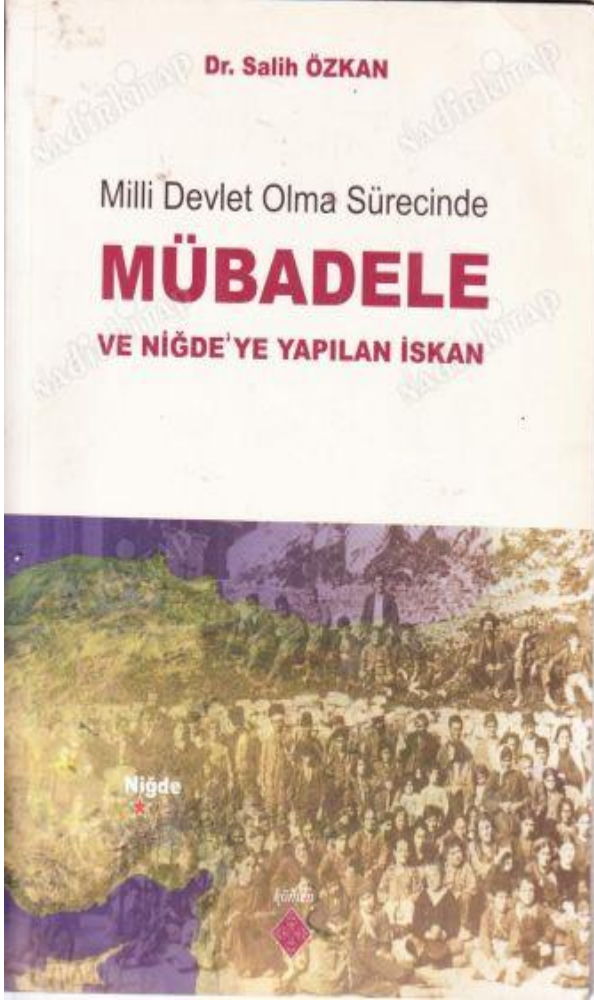
CİLT I

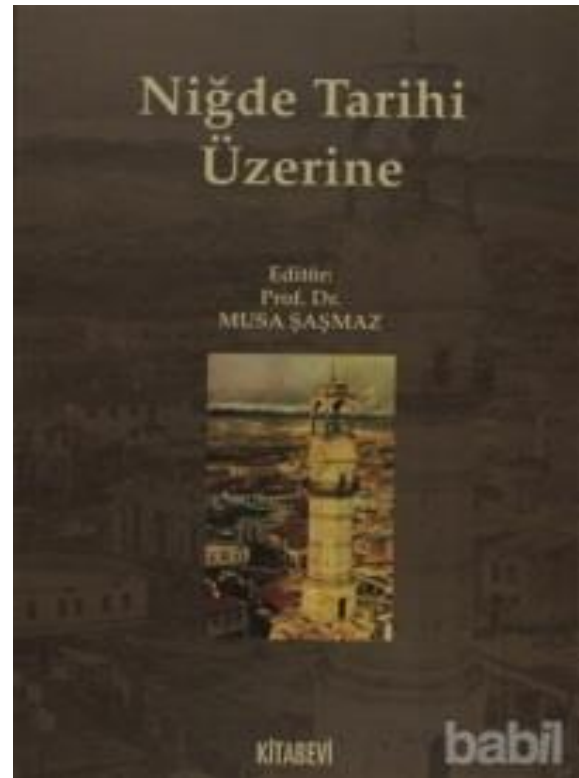
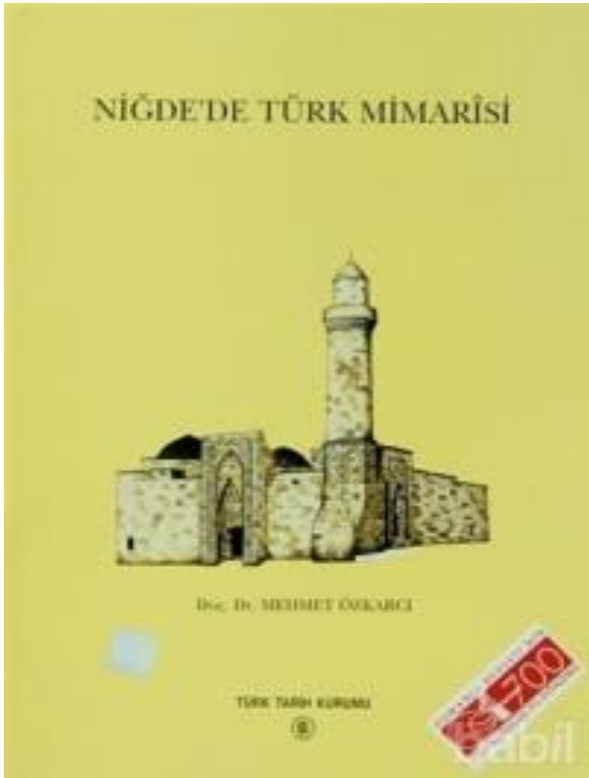
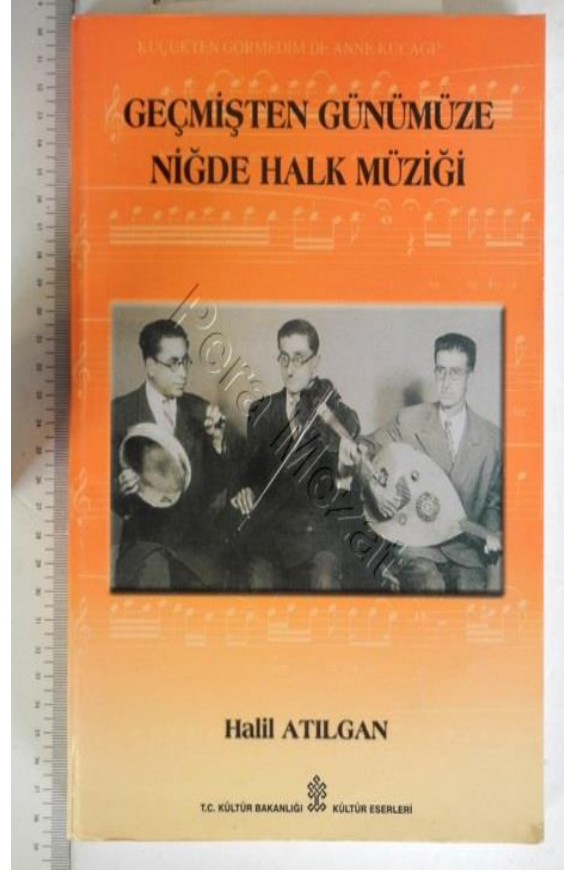
(İnceleme - Tercüme)

ALİ ERTUĞRUL

TÜRK KÜLTÜR VARLIKLARI ENVANTERİ

51

I

Prof. Dr. MEHMET ÖZKARCI

TÜRK TARİH KURUMU

K Ö L N
K Ü T Ü P H A N E

